KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

1979 | 2

ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI
ÉS DOKUMENTÁCIÓS TANÁCS
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata

Szerkesztő bizottság

Arató Ferenc, Balázs Sándor, Földi Tamás, Gál Andorné, Gálné Ballagi Ágnes, Héberger Károly, Horváth Tibor Kováts Zoltán, Kövendi Dénes, Mohor Jenő, Rózsa György, Ruzsás Lajosné, Takács Miklós, Vályi Gábor, Zircz Péter,

Szerkesztők: Bárdosi Mária
Gerő Zsoltné

Szerkesztőség:
1827 Budapest, VIII., Múzeum u. 3.
Telefon: 134–000/272 m.

Megjelenik kéthavonként
Példányszám: 1000
Egyes szám ára: 20,– Ft.
Évi előfizetési díj: 120,– Ft.

Előfizethető:
Népművelési Propaganda Iroda
1442 Budapest, 70. Pf.85.
Csekkszámlaszám: 232–90171–0416

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda
Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató
Készült az NPI nyomdájában
Felelős vezető: Vymeták Ferenc
7215–79

25. ÉVFOLYAM
1979. 2. SZÁM

ISSN 0023–3773
Index: 26 408

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TARTALOM

BÓDAY Pál
A Könyvtári Szemle új olvasóinak 117
TOLNAI György
Számítógépes tájékoztatási rendszerek adatbeviteli kérdései II. rész . . . 124

Hazai körkép

BÉNYEI Miklós
A közművelődési könyvtárak kiadványai 1973–1977 146
LUCKHAM, Bryan
Eltérések a magyar és az angol közművelődési könyvtárak között
(Ford.: FEIMER Ágnes) 154

Krónika

KOVÁCS Ilona
A kiadványok egyetemes hozzáférhetősége (UAP – Universal Availability of Publication) 158
Az 1978. évi IFLA-kongresszus előadásainak bibliográfiája
(Összeáll.: FEIMER Ágnes) 165
RÓNAI Tamás
A Kenti Egyetemi Könyvtárról 170
SZ. NAGY Lajos
Az európai társadalomtudományi információs központok második konferenciája (Blazejevko, 1978) 179

Kitekintés

KOLESZOVA, Rimma Vladimirovna
A fordítási tevékenység koordinációja a Szovjetunióban
(Ford.: RÁCZ Ágnes) 182
Változások a Kongresszusi Könyvtárban (Töm.: SZILVÁSSY Zoltánné) 187

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

WHITE, Howard D.
A társadalomtudományi adatfile-ok országos rendszere felé
(Töm.: DIENES Gedeonné) 192
KÖNIGOVÁ, Marie
Az információs központok és rendszerek általános, szelektív és információs hatékonysága (Töm.: FUTALA Tibor) 195

Szemle

National Library and Information Services: A handbook for planners.
Ed. by PENNA, C.V. – FOSKETT, D.J. – SEWELL, P.H.
(Ism.: BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta) 199
WILLIAMS, James G.: Simulation activities in library, communication,
and information science (Ism.: MARÓT Miklós) 203
HICKS, Warren B. – TILLIN, Alma M.: Managing multimedia libraries
(Ism.: PÁLVÖLGYI Mihály) 205
KENT, Allen – GALVIN, Thomas J.: Library resource sharing
(Ism.: KOVÁCS Katalin) 209

RÖVIDITÉSEK JEGYZÉKE 213

Contents 215
Inhalt 219
Содержание 224

E számunk szerzői, munkatársai: BÉNYEI Miklós (Megyei Könyvtár, Debrecen), BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta (ELTE Könyvtártudományi Tanszék), BÓDAY Pál (Könyvtáros Szerkesztősége), DIENES Gedeonné (OGYK), FEIMER Ágnes (KMK), FUTALA Tibor (KM), KOLESZOVA, Rimma Vladimirovna (Országos Műszaki Fordítóközpont Fordítási Koordinációs Osztálya, Moszkva; jelenleg a budapesti Szovjet Tudomány és Kultúra Háza szakkönyvtárának vezetője), KOVÁCS Ilona (OSZK), KOVÁCS Katalin (KMK), LUCKHAM, Bryan (University of Manchester Szociológiai Tanszéke, Nagy-Britannia), MARÓT Miklós (ELTE Egyetemi Könyvtár), PÁLVÖLGYI Mihály (Tanárképző Főiskola, Szombathely), RÁCZ Ágnes (KMK), RÓNAI Tamás (OGYK), SZILVÁSSY Zoltánné (OSZK), SZ. NAGY Lajos (KMK), TOLNAI György (MüM Számítástechnikai Intézet).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Szemle új olvasóinak

BÓDAY Pál

A Könyvtári Figyelő szerkesztőjével – még a múlt év végén – arról beszélgettünk, hogy meg kellene írni a Könyvtári Szemle című folyóirat történetét, ugyanis ez az 1913-ban indult lap a Tanácsköztársaság könyvtárügyi programjának előkészítésében fontos szerepet játszott. Akkor vetődött fel a gondolat, hogy mégse történeti dolgozatot kellene a mai olvasó kezébe adni – adnak neki bőven ilyen olvasmányt egyébként is – hanem hasonmás kiadásban magát a Könyvtári Szemlét kellene letenni a könyvtárosok asztalára. Mert ennek a folyóiratnak az olvasása többet jelent bármely gondosan is megírt „évfordulós" történeti tanulmány okos megállapításainál és pontos adatközléseinél.

Ugy látszik, hogy a gondolat meg is valósul. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kezdeményezésén és a magyar könyvtári társadalom erőfeszítésén múlik, hogy ezt a nem túlságosan terjedelmes, és alig öt évet megért lapot minden magyar könyvtáros olvashassa. Biztosak vagyunk benne, hogy ez nemcsak izgalmas, hanem tanulságos olvasmány is lesz. Világossá és plasztikussá tesz olyan könyvtártörténeti összefüggéseket, amelyeket eddig csak igen halványan sikerült – elsősorban a könyvtárosképzésben – ábrázolnunk. De emellett számos igazolást is ad a lap cikkeinek, tanulmányainak olvasása mai könyvtári törekvéseinkre, és ami talán még ennél is lényegesebb: *nem egy megvalósítandó – és megvalósítható – gondolatot ébreszt szocialista könyvtárügyünk további fejlesztésére.*

Hogy mi volt a folyóirat célkitűzése, azt a leghitelesebben az első, 1913. május 20-án megjelent számának a bevezető cikke mondja meg. Ezért idézzük – illetve a mai technika lehetőségeit igénybe véve eredeti formájában visszaidézzük – Kőhalmi Bélának, a lap szerkesztőjének programcikkét:

Mit akar a Könyvtári Szemle?

Ezt a vállalkozást az a hatalmas fejlődés váltotta ki, amely az utolsó évtized alatt a magyar könyv körül lefolyt. A sokat óhajtott nagy magyar olvasó-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

közönség végre itt van. Van hatalmas napisajtónk. Van irodalmi kivitelünk. Könyvkiadóink munkássága egyre inkább arra az utra fordul, amelyen a nagyközönség valódi szükségleteit szolgálják majd. Szerte az országban szabadtanitó szervezetek dolgoznak a tudományok demokratizálásáért. Ezek a faktorok nevelnek a szaporodó magyar könyvtárak számára hovatovább követelő, nagyigényü közönséget. 1901-ben 42 jelentékenyebb közkönyvtár volt az országban 1911-ben 132.

Angol és amerikai érett könyvtári elvek tapogatózás nélkül való utat jelölnek ki a modern magyar könyvtárügy számára. *„A legjobb könyveket a legtöbb olvasónak, a lehető legkisebb költséggel“*. Szeretnők, ha e jelszó mélyén meghuzódó tapasztalatok és eredmények ismerete nélkül immár nem lehetne Magyarországon könyvtárat alapitani és vezetni.

A magyar könyvtárügynek van már két nagy revüje. Az ő eddig való munkásságuk könyebbé teszi a szélesebb körü érdeklődés felkeltését, amelyre a *„Könyvtári Szemle“* vállalkozik. Ezért jelenik meg kéthetenként, sokkal kisebb terjedelemben.

Törekvéseink központjában a modern nyilvános könyvtárügy fog állani, de mindig gondunk lesz arra, hogy figyelő szem és eleven toll mindazokkal foglalkozzék, akiknek a könyv csinálásában, megőrzésében és az olvasókhoz való juttatásában bármi szerep is jutott: Az irodalom a maga egészében, az időszaki sajtó, az irók, a kiadók, a könyvgyüjtők, a könyvtárosok és szabadtanitással foglalkozók egytőlegyig objektumai lesznek a mi megfigyeléseinknek.

Az olvasóknak pedig, az átlag olvasóknak épugy, mint a tudományos kutatónak, kezébe fogjuk adni azokat az eszközöket, amelyek a szédületes könyvprodukció feletti tájékozódást lehetővé teszik.

Arra törekszik a *„Könyvtári Szemle“*, hogy ne csak minél több jó könyv szórassék szét az országban, hanem minél több: *könyvről való ismeret is!*

*

Nem tulajdonképpeni programmot akartunk adni ezekben az előljáró szavakban, csupán ujjmutatásokat, néhány

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tájékoztató megjegyzést, melyek alapjául szolgáljanak annak a hevenyészett ankétnek, amelyet a Könyvtári Szemle szükséges voltáról rendeztünk ugyan, de a mely itt-ott — akarva nem akarva — végül is a magyar könyv és könyvtárügy ankétjévé mélyült. Levélben fordultunk az ország könyvtári szakférfiaihoz s kiadóihoz s megkérdeztük őket törekvéseink felől s a felől, mennyiben tartják létjogosultnak a Könyvtári Szemle megindítását. Nem a beérkezett válaszok harmonikus igen-je adja okát annak, hogy közöljük őket, hanem azok a bennük kifejezésre jutó igények és kívánságok, amelyeket egy uj könyvtári lappal szemben támasztanak annak jövendő olvasói. Ezek a hozzászólások annyi tanuságot rejtenek magukban, hogy szélesebb keretben arra is alkalmasak lettek volna, hogy részletkérdésekben a lap bizonyos irányu szolgálatát a szerkesztőséggel kollektive az olvasók szabják meg. E vázlatos programm egyértelmü helyeslése arra is feljogosit bennünket, hogy ugyanezt a helyeslést tételezzük fel azokban a válaszokban is, amelyeket lapzártáig a posta nem hozott el hozzánk. A válaszok a beérkezés sorrendjében itt következnek.

A határozott tollal megírt sorokból egyértelműen kitűnik, hogy ez a folyóirat *a könyvtárpolitika – addig hiányzó – orgánumának a szerepét kívánta betölteni.* A válaszok – a közölt válaszok – zöme is ezt a törekvést bátorítja. (Itt a közlés sorrendjében említve az alábbiak válaszát közli a lap: *Gulyás Pál,* a Magyar Könyvszemle szerkesztője, *Ranschburg Viktor* az Athenaeum Részvénytársaság igazgatója, *dr. László Gábor* a Földtani Intézet könyvtárnoka, *Wiesner Jakab* a Corvina szerkesztője, *dr. Gárdonyi Albert,* a székesfőváros leváltárnoka, *Kovács Sándor* a pozsonyi Teológiai Akadémia könyvtárnoka, *Steinhofer Károly,* a Magyar Könyvkereskedők Évkönyve szerkesztője, *Angyal Dávid* egyetemi tanár, és *dr. Szabó Ervin* a Fővárosi Könyvtár igazgatója. *Ferenczi Zoltánnak,* az Egyetemi Könyvtár igazgatójának válaszát a lap első számában külön cikként közlik.)

A válaszokból egyébként már sejlenek a század első évtizedének leglényegesebb könyvtárügyi *tendenciái,* az 1913-ban megjelent első évfolyam tizenkét száma pedig szinte *teljes képét* adja a kor hazai könyvtárügyének. Az utolsó két számban jelenik meg Kőhalmi Bélának az áttekintése *a magyar nemzeti bibliográfia helyzetéről.* Ez ugyanis ebben az időben (ebben az időben is!) az egyik legfontosabb könyvtárpolitikai és tudománypolitikai probléma volt. A ma már klasszikus írássá vált két cikk mottójául Kőhalmi ezt a Magyar Miháltól származó „sírfeliratos" mondatot választotta: *„Irodalmunk már születésénél megholtnak tekinthető."*

Ugyanis kurrens magyar nemzeti bibliográfia akkor már évtizedek óta nem volt. (A Magyar Könyvszemle 1891-ig közölt bibliográfiai áttekintést a hazai könyvtermésről.) Az illetékes „szakférfiak és szakintézmények" pedig szóban és írásban egyaránt azt bizonygatták, hogy a magyar irodalom bibliográfiai áttekintésében az a jó ami van. Ez a vélemény rejlik még Gulyás Pál közölt válaszában is, aki szerint az ilyenféle feladatok *„már fennálló könyvészeti folyóirataink keretében sokkal jobban megoldhatók."*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az 1913-as év utolsó számában a szerkesztő bejelenti, hogy újítással akarják kezdeni az 1914-es esztendőt. Megjegyzi, hogy a lap eddig elért népszerűségét a *programszerűségnek* köszönhetik. *„Sőt ez az* – írja – *ami mellett végig kitartunk: ma a nemzeti bibliográfia kérdése, holnap más. Hál' istennek sok a tennivaló... Nem szívesen mondunk le a kéthetenként való megjelenés aktualitást hozó előnyéről, de azért az árért, hogy a Corvina hiányos magyar bibliográfiája helyébe a Könyvtári Szemle adjon amannál jobb és teljesebb kurrens bibliográfiát, szívesen tesszük. Legközelebbi számunk revűalakban jelenik meg már s izléses borítólap fogja díszíteni. – Azt mondta a mesebeli ember az aggódó utasnak: Hadd látom hogyan haladsz s megmondom, eléred-e kellő időben célodat."*

A második évfolyam első számában, 1914 január 15-én – az „ellendrukkerek" nagy megrökönyödésére – megjelenik az első melléklet. Ennek előszavában is hangsúlyozzák, hogy *példaadás* okáért vállalkoztak a *Magyarország Bibliográfiája* elkészítésére.

A nagy vállalkozás valóban elmozdította a holtpontról a nemzeti bibliográfia ügyét. Ezt jelenti be az utolsó 1914 június 15-én megjelent számában a lap szerkesztősége.

A Könyvtári Szemlének – és elsősorban Kőhalmi Bélának – ezt a „huszárvágását" azért ismertettük és idéztük ilyen részletesen, mert a lapnak ez volt egyik legnagyobb kezdeti sikere és érdeme. A magyar nemzeti bibliográfia történetének pedig egyedülálló fejezete.

Egyébként ez a könyvtárpolitikai lap további számaiban is „könyvcentrikus" és „bibliográfia-centrikus" maradt. Mert a könyvtár *alkotóeleme* mégiscsak a könyv és legfontosabb *munkaeszköze* pedig a bibliográfia. (Még akkor is, ha ezeket dokumentumnak, vagy „médiának", katalógusnak vagy referáló lapnak nevezzük.) De – ellentétben például a Magyar Könyvszemle „fejlődéstörténetével" – a Könyvtári Szemlében a könyvről való ismeret *nem válik el, nem „idegenedik" el a könyvtárral való ismerettől.* A megindulása utáni egy zavartalan év számaiban olyan profilt alakított ki a szerkesztőség, amelyben az állandó informatív és instruktív rovatok mellett a magyar könyvtárügy legégetőbb vagy legtanulságosabb problémáiról írott elemző tanulmányok kaptak helyet.

Az első világháború természetesen a lap további fejlődését is befolyásolta. Az 1914. június-decemberi összevont szám alig harminc oldalnyi terjedelemben jelenhetett meg. 1915-től 1917-ig is egyre gyakoribbak az összevont számok és az 1918-as évfolyam helyett a „Könyvgyűjtők Évkönyve 1919" című füzetet ezekkel a szavakkal adja a szerkesztő a lap előfizetőinek:

„Ugy vegye a szíves olvasó ezt az Évkönyvet, mint a KÖNYVTÁRI SZEMLE 1918-as évfolyamát, mint e lap hatodik kötetét, mely annyi háborús papír- és nyomdai nyomorúság és túlmunka súlya alatt idejében sehogysem tudott megjelenni. E kötet kéziratát 1918 novemberében adtuk nyomdába. K.B."

A megcsökkent terjedelem és az egyéb háborús nyomorúságok sem térítették azonban el a lapot az indulásakor vallott programszerűségtől. Folytatják a korszerű könyvtároskodás ismereteinek terjesztését és a háború-emelte korlátok ellenére *sem tévesztik szem elől a nemzetközi könyvtári tapasztalatok és eredmények vizsgálatát.* A Jegyzet rovatban továbbra is magas színvonalon, avatott tollal művelik a *vitázó, politizáló szakmai publicisztikát* – ami mai könyvtáros lapjainknak is követendő például és gyakorlatul szolgálhatna.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1914. január 15. A Könyvtári Szemle melléklete. I. évf., 1. szám.

MAGYARORSZÁG BIBLIOGRÁFIÁJA

BIBLIOGRAPHIA HUNGARIAE

Megjelenik minden hó 15-én | Szerkeszti STEINHOFER KÁROLY | Szerkesztőség és kiadóhivatal IV. ker., Muzeum-körut 19. sz.

Bibliográfiánkról.

„Irodalom bibliográfia nélkül olyan, mint könyvtár lajstrom nélkül". Ez lebegett szemünk előtt, amikor elhatároztuk, hogy a „Könyvtári Szemlé"-hez mellékletet adunk, melynek célja: a Magyarországon megjelenő *összes* irodalmi termékekről pontos és teljes bibliográfiát nyujtani.

A mostanáig egyedül álló évi bibliográfia — sajnos — nagyon hiányos. Számításunk szerint ez a bibliográfia az évi szellemi termelésnek épen csak a negyedrészét, vagyis csak azokat a müveket mutatja ki, melyek könyvárusi forgalomba kerülnek, mig a forgalomba nem kerülendőket egyáltalában nem regisztrálja. Ilyen körülmények között tehát korántsem teljesiti azt a kulturális feladatot, melyet a bibliográfiának tulajdonképen teljesitenie kell. Ez a szomoru állapot különben már évek óta foglalkoztatja az érdekelt köröket, de azért a javulás érdekében máig sem történt semmiféle intézkedés.

Miután pedig nem tartjuk oly nagy feladatnak a teljes, vagy legalább is a mainál jóval teljesebb bibliográfia elkészitését, példaadás okáért magunk vállalkozunk az elkészitésére. *Teljes magyar bibliográfiát* akarunk adni és adunk majd, ha előkészitő munkánk be lesz fejezve. Harmadik és negyedik füzete *Magyarország Bibliográfiájának* beszédes bizonysága lesz törekvésünknek.

Bibliográfiánk szakfelosztása a Dewey-féle tizedes osztályozás alapján történik, mely könnyen áttekinthető és világos. Minden számunk elején áttekintő cikket adunk a hazai termelésről.

Végül még annyit, hogy első számunkban csak olyan müveket regisztráltunk, melyek az 1914. évszámmal vannak ellátva, de voltaképen még az 1913. évi irodalmi termékekhez tartoznak.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1914. junius 15. 1. évf. 6. szám

MAGYARORSZÁG BIBLIOGRÁFIÁJA

BIBLIOGRAPHIA HUNGARIAE

Megjelenik minden hó 15-én	Szerkeszti PIKLER BLANKA	Kiadja: Lantos A. könyvkiadóhivatala Budapest, IV., Muzeum-körut 19

Értesitjük az olvasót,

hogy a KÖNYVTÁRI SZEMLE bibliográfiája ezuttal utolszor jelenik meg ebben az alakban. A lap és e bibliográfia szerkesztője a Magyar Könyvkereskedők Egyesülete elnökének, BENKŐ Gyula urnak megtisztelő bizalma folytán megbizást kapott a könyvkereskedők kurrens nemzeti bibliográfiájának, az 1878 óta megjelenő CORVINA könyvészeti részének szerkesztésére. Ez a kötelezettségük 1914 juliusával kezdődik.

A Könyvtári Szemle azért inditotta meg ezt a bibliográfiát, hogy bizonyságot tegyen arról, amit irt és hirdetett, hogy a nemzeti bibliográfia hiányos és hogy kis eszközök kellenek ahhoz, hogy jobbat lehessen csinálni. És mert tudtuk, hogy a lehető teljes bibliográfiát csakis a köteles példányokba való betekintés utján állithatjuk össze, erre vonatkozó engedélyt igyekeztünk kieszközölni ama hivatalok egyikénél, ahová köteles példányok törvény szerint küldendők. Ez sikerült is azáltal, hogy a Központi Statisztikai Hivatal igazgatója, dr. BUDAY László miniszteri osztálytanácsos ur e tudományt szolgáló törekvésünket melegen felkarolta s a Könyvtári Szemle szerkesztőjének a hiteles példányok átnézésére 4627—eln. sz. leiratában engedélyt adott.

Ezzel megszünt az ok, mely e különálló bibliográfiát létrehozta.

Jövő számainkhoz is adunk mellékletül bibliográfiát, de az már a Corvina havi könyvészetének, a MAGYAR KÖNYVÉSZET-nek a lenyomata lesz csupán, de az a teljes nemzeti bibliográfia lesz!

A Könyvtári Szemle
szerkesztősége

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1915-ben a Könyvtári Szemlében megjelent terjedelmesebb tanulmányokból vagy ott nem publikált hosszabb lélegzetű dolgozatokból *Könyvtári Füzetek* címen sorozatot indítanak. A szakmai körökben – és azokon túl is – rendkívül kedvező volt a vállalkozás fogadtatása. (Ma is olvassák, tanulmányozzák az érdeklődő vagy vizsgázó könyvtárosok, ha valahol hozzáférnek.) Voltak természetesen ennek a vállalkozásnak, és a Könyvtári Szemle szerkesztősége által képviselt irányzatnak is ellenzői. Ezekkel vitatkoztak a lap, vagy más folyóiratok hasábjain.

A lap történetében egyetlen eset volt csak, amikor a Jegyzet rovatban éppen a Könyvtári Füzeteket ért *rágalmat* kellett visszautasítani. (1916. 2. füzet 67-70. o.) Gulyás Pál ugyanis a Múzeumi és Könyvtári Értesítő 1916. július 1-i számában – tőle egyébként sem szokatlan módon és nem is első ízben – durván megtámadta a sorozatot és a Könyvtári Szemlét. Kőhalmi Béla rendkívül indulatos, de a publicisztikai tisztesség szabályait mindvégig megőrző írását így fejezte be:

„Hisszük, hogy utoljára beszélünk a Könyvtári Szemle üzleti és irodalmi jellegéről. Reméljük, hogy megértették valamennyien a gulyások (ha ugyan föltehető, hogy több is van ebből a fajtából), hogy mi a különbség az ő és a mi erkölcsi finnyásságunk között. És most nézzünk a dolgunk után..."

És Kőhalmi Béla barátaival, munkatársaival együtt szívósan nézett a soron következő dolgok után. 1918 végére a Könyvtári Szemlében megjelent cikkek, tanulmányok kirajzolták azt a „könyvtárképet", amit pár hónap múlva a Tanácsköztársaság *állami programmá, törvénnyé emelt.* Az 1919 februárjában megfogalmazott *Könyvtárügyi program* huszonegy pontja szinte a Könyvtári Szemle válogatott repertóriuma is lehetne. Csak az oldalszámokat kellene odaírni. És a *Tanácsköztársaság Könyvtárügye* című, 1919 május elsején megindult és júliusában megszünt lapot is – hivatalos közlöny jellegének ellenére – a Könyvtári Szemle folytatásaként kell számbavennünk – és olvasnunk. Mert csak így kaphatunk *teljes* képet a század első két évtizedének könyvtárügyéről – és *igaz* képet Kőhalmi Béla folyóiratáról (folyóiratairól). Aki Szabó Ervin halálára írt cikkét így kezdi:

„Hatalmas élet-torzóján elgondolkozva látnivaló, mennyire nem véletlen, hogy a modern nyilvános könyvtárügy magyarországi úttörője szocialista volt, akinek érzékeny erkölcsisége a társadalmi szolidaritás értelmezésén finomodott ki."

Mert ha Szabó Ervin neve ritkán is szerepelt a Könyvtári Szemlében, a szerkesztőnek, Kőhalmi Bélának és a munkatársaknak *mindig ő volt a lámpás.* A lap már említett 1918-as számának Krónika rovatában olvashatjuk:

„Szabó Ervin emlékének hódol ez a rovat is, amelyet ő annyira szeretett s kritikus figyelemmel folyton számon tartott. Ujságban, folyóiratban, könyvben ha talált glosszátorra váró hírt, kijegyezte örökké nála lévő „nemzetközi" cédulákra s átadta a Könyvtári Szemle szerkesztőjének. Igy volt ő éveken át ennek a rovatnak, ahogy egész vállalkozásunknak is lelke. Mi tovább fogjuk csinálni, úgy, ahogy ő szerette és akarta, velünk van az emmausi hívők hite."

Ezt a hitet vitte – ahogyan vihette – Kőhalmi Béla. És ezt a hitet is terjeszti majd a hozzáférhető Könyvtári Szemle – mai és holnapi olvasói vagy újraolvasói között. Mert erre a hitre szükségünk van – és szükségünk lesz ezután is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

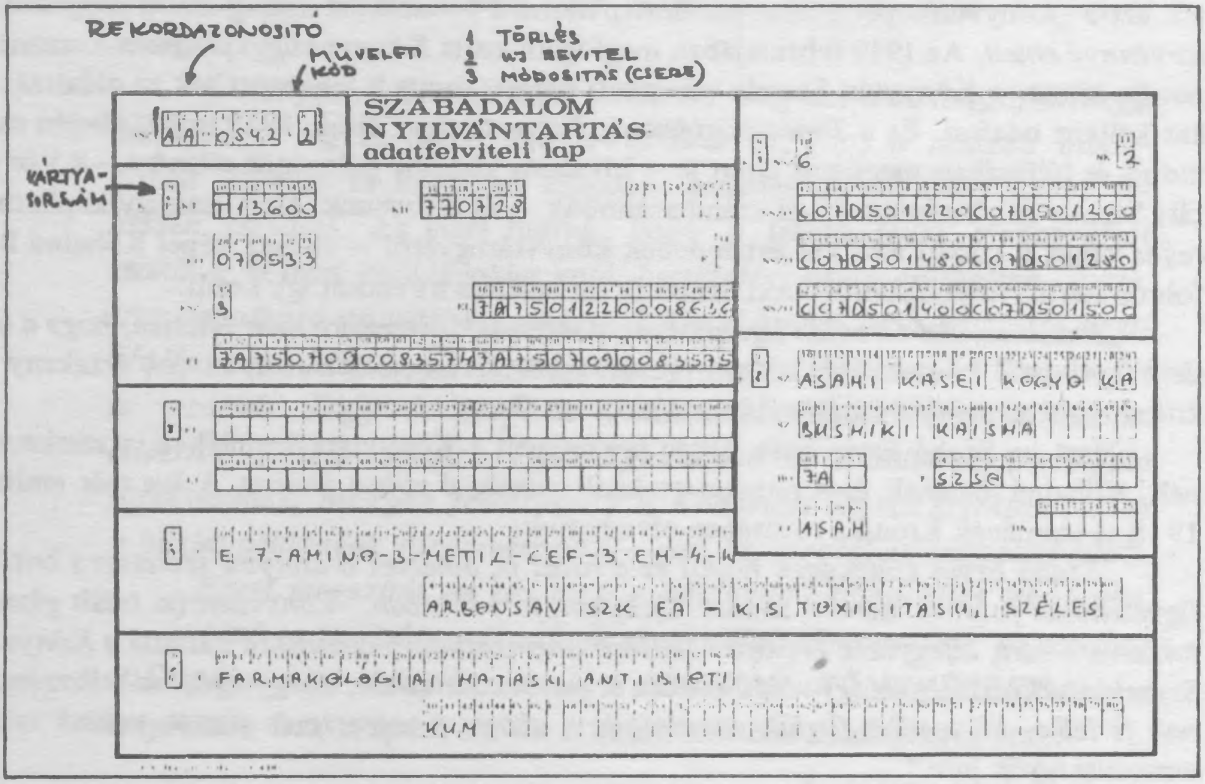
SZÁMÍTÓGÉPES TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK ADATBEVITELI KÉRDÉSEI

II. rész*

TOLNAI György

ADATBEVITELI MEGOLDÁSOK KÜLÖNBÖZŐ RENDSZEREKNÉL

Ebben a fejezetben néhány példa szerepel. Mindegyike hazai alkalmazású gépesített tájékoztatási rendszert mutat be, melyek egy-egy jellegzetes adatbevitelt képviselnek. Bemutatásukkal az előzőek illusztrálásán túl arra törekedtem, hogy a főbb csoportok egy-egy jellegzetes tagját szemléltessék. A rövid ismertetés is mindössze ezek kiemelésére szorítkozik, de az ábrák lehetőséget adnak a megoldás értékelésére is.

Szabadalmi rendszer adatlapja

---

* Az I. rész a Könyvtári Figyelő 1978/5. számában jelent meg. (– a szerk.)

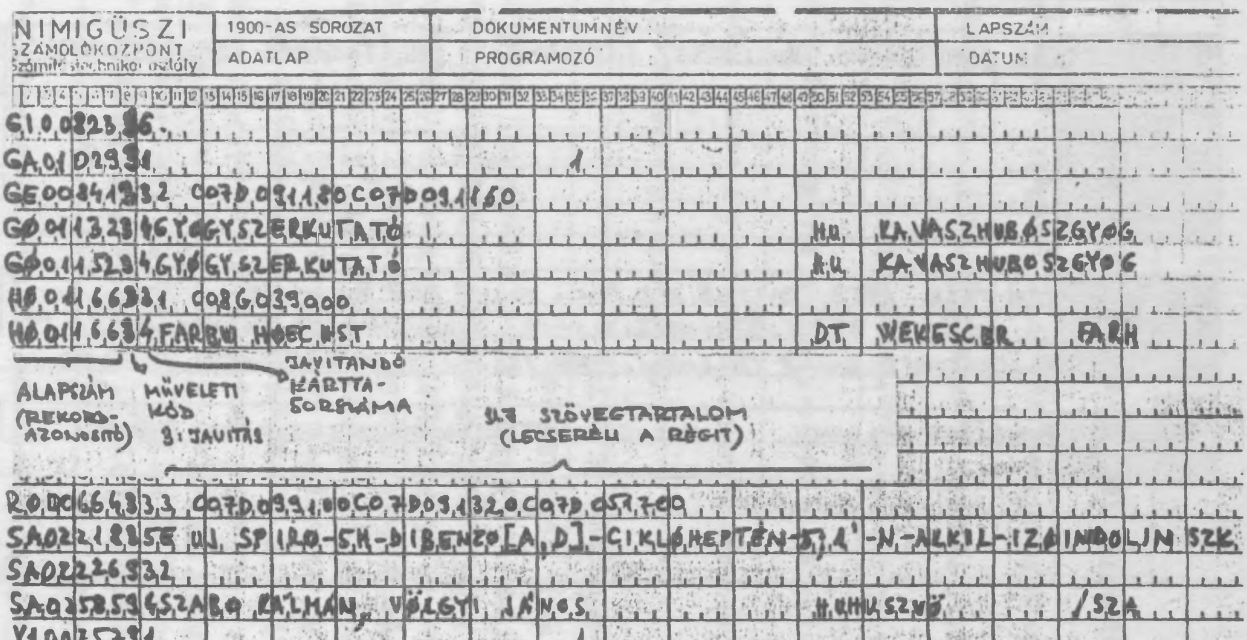
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZABADALMI RENDSZER*

A rendszer szabadalmi leírások nyilvántartására és gyors visszakeresésére készült. Adatmennyiségének havi növekményét a havonta megjelenő Szabadalmi Közlöny szabja meg.

Jó például szolgál a fix szerkezetű és hosszúságú rekord alkalmazására. Az adatbevitel lyukkártyán történik úgy, hogy egy tétel 6 folytatókártyán helyezkedik el, melyeket a rekordazonosító, a műveleti kód és a kártyasorszám kapcsol össze. A felvétel során ellenőrzés történik a mezők típusára, megengedett értékekre és kapcsolatukra.

A javítórendszer soronkénti javítást tesz lehetővé olymódon, hogy a rekordazonosító és sorszámmal azonosított sort megfelelő műveleti kóddal törölni, illetve teljes egészében cserélni lehet. A rendkívül egyszerű adatstruktúrát egyszerű javítórendszer kezeli, így

Szabadalmi rendszer javító-sorai

elmondható, hogy a jól körülhatárolt feladatra alkalmas, itt felesleges bonyodalmakat elkerülő rendszert képvisel. A későbbiekben bemutatott rendszerek ennél mind összetettebb célt tűztek maguk elé, ezért ez a fokú egyszerűségre törekvés csak itt ilyen sikeres.

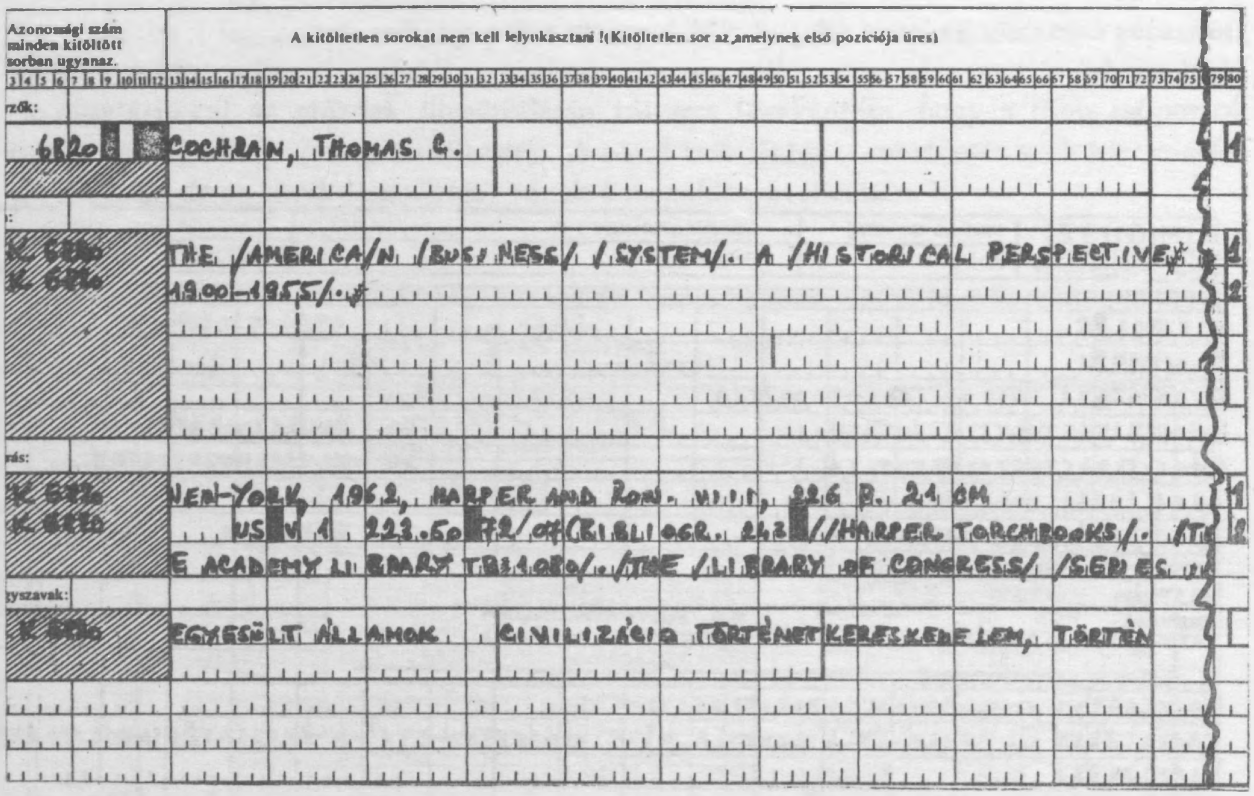
* A rendszer a Kőbányai Gyógyszergyárban készült, vállalati belső igényt elégít ki.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

NIC*

A rendszer fix hosszúságú és szerkezetű rekordot használ, ezzel erősen korlátozva általános felhasználhatóságát.

Az adatbevitel lyukkártyáról történik, az adatlap jól tükrözi a fix mezőkre épülő lyukkártyás szemléletmódot. Az esetleges több szerzőnek, hosszabb címnek stb. fenntartott hely a rekordban akkor is szerepel, ha nem használatos, így a helykihasználás meglehetősen rossz. Összevetve az előzőekben ismertetett Szabadalmi rendszerrel, ami ott,

NIC adatlap

a jól körülhatárolt feladatra készült speciális rendszernél egyszerűségénél fogva előny, itt az általános célú, tipikusan szöveges információk kezelésére szolgáló rendszernél szinte megengedhetetlen korlát.

---

* NIC (Nineteen-hundred Indexing and Cataloguing) az ICL cég által 1967-ben az ICL-1900-as sorozatú gépekre kidolgozott programrendszer a könyvtári és dokumentációs munkafolyamatok gépesítésére. Hazai adaptálása az OVK-ban történt, ahol 1970–72-ig használták.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ICL-MARC ADATLAP

6820*N*0080 1962USAANG
0850*00*A6820**0820*00*A338(091)"1900/1955"*B358.98(73)**
100**10*ACOCHRAN, THOMAS C.**2400*00*ATHE AMERICAN BUSINESS SYSTEM*
BA HISTORICAL PERSPECTIVE 1900-1955**2600*00*ANEW YORK*BHARPER AND ROW*
C1962**3000*00*AVIII, 226*C21 CM**4100*01*AHARPER TORCHBOOKS.*
BTHE ACADEMY LIBRARY*VTB 1080.**4100*01*ALIBRARY OF CONGRESS*BSERIES
IN AMERICAN CIVILISATION**5040*01*ABIBLIOGR. 207-217 PP**5050*01*AA2
EGYESÜLT ÁLLAMOK KERESKEDELMÉNEK TÖRTÉNETE, SZERVEZETI ÉS RENDSZERBELI
FELÉPITÉSÉNEK ELEMZÖ ISMERTETÉSE KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A VEZETÖ TESTÜLETEK
TÖRTÉNETÉRE A SZÁZAD ELSÖ FELÉBEN.**6500*00*AWASHINGTON*XLIBRARY OF
CONGRESS**6500*00*AKERESKEDELEM*AKERESKEDELMI RENDSZER*6500*00*ACIVILI
ZATION*ZAMERICAN**6500*00*AKERESKEDELEM*AKERESKEDELMI RENDSZER**6510*00*Z
USA*ZAMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

* ALMEZŐ TERMINÁTOR
** MEZŐ TERMINÁTOR
←← REKORD TERMINÁTOR
← SORVÉGJEL

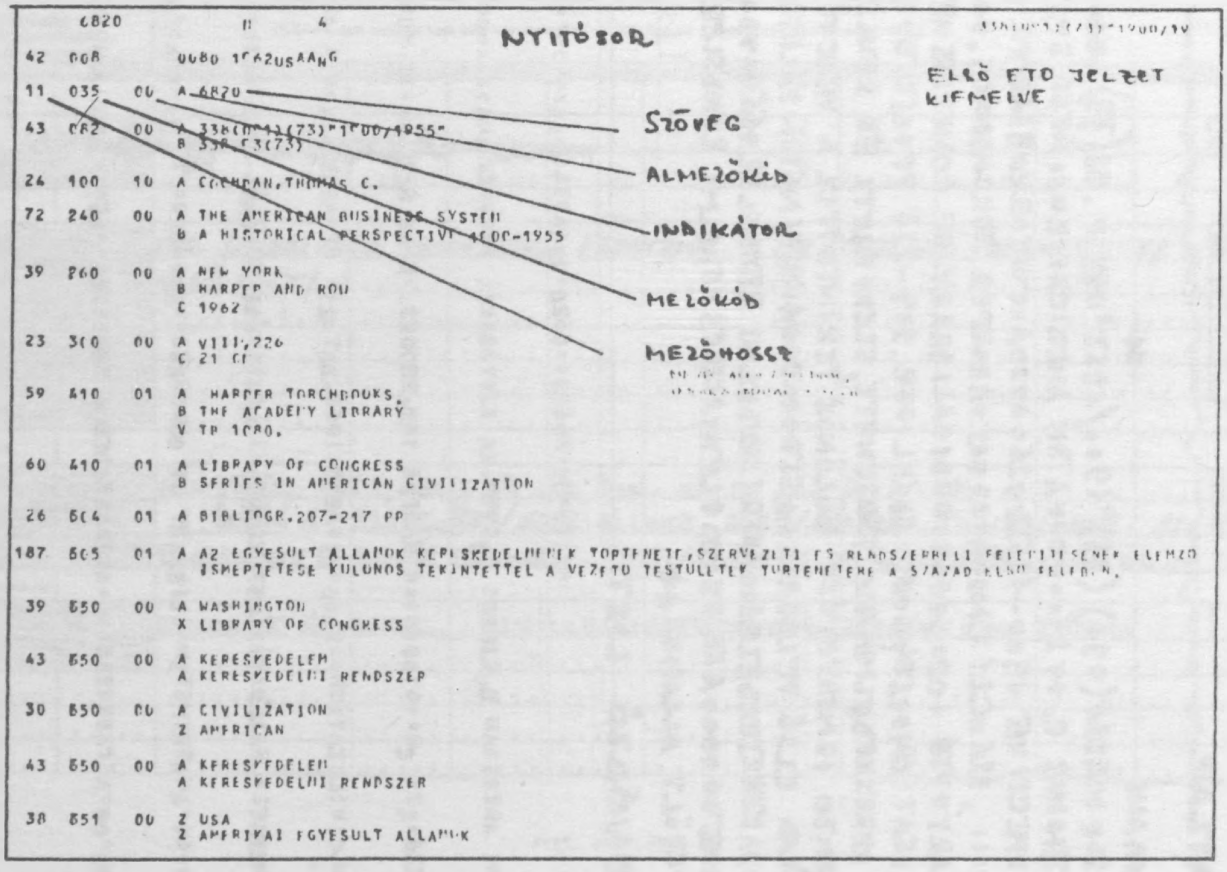
ICL-MARC ELLENÖRZÖ LISTA

6820*N*0080 1962USAANG *0850*00*A6820**0820*00*A338(091)"1900/1955"*B358.98(73)**1000*10*ACOCHRA
N THOMAS C.**2400*00*ATHE AMERICAN BUSINESS SYSTEM*BA HISTORICAL PERSPEC 1955**2600*00*ANEW YORK*BHARPER AND RO
*C1962**3000*00*AVIII,226*C21 CM**4100*01*A HARPER TORCHBOOKS.*BTHE ACA Y*VTB 1080.**4100*01*ALIBRARY OF CONG
ESS*BSERIES IN AMERICAN CIVILIZATION**5040*01*ABIBLIOGR.207-217 PP**505 GYESULT ALLAMOK KERESKEDELMENEK TORTEN
TE,SZERVEZETI ÉS RENDSZERBELI FELÉPITÉSÉNEK ELEMZÖ ISMERTETÉSE KÜLÖNÖS L A VEZETO TESTULETEK TORTENETERE A SZ
ZAD ELSÖ FELÉBEN.**6500*00*AWASHINGTON*XLIBRARY OF CONGRESS**6500*00*A *AKERESKEDELMI RENDSZE**6500*00*ACI
LIZATION*ZAMERICAN**6500*00*AKERESKEDELEM*AKERESKEDELMI RENDSZER**6510* ERIKAI EGYESULT ALLAMOK←←

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A rendszer célkitűzésének megfelelően a teljes MARC struktúrát kezeli mező, almező, indikátor szinten, kis- és nagybetűs angol karakterkészlettel. Saját adatok felvitelekor az adatbeviteli formátum így meglehetősen komplikált, az egyes jelölők és mezők elválasztására kiterjedt terminátorjel-készlet szolgál, ezenkívül a lyukkártyás szemléletű tömörített input-forma is meglehetősen áttekinthetetlen.

Az adatbeviteli program a bonyolult struktúrát mező és almezőkódok meglétét, típusát stb. gondosan ellenőrzi. Az ellenőrzési lista azonban átszerkesztett, az amúgy is nehezen áttekinthető adatlaptól is eltérő. A strukturált kiírás külön valósítható meg.

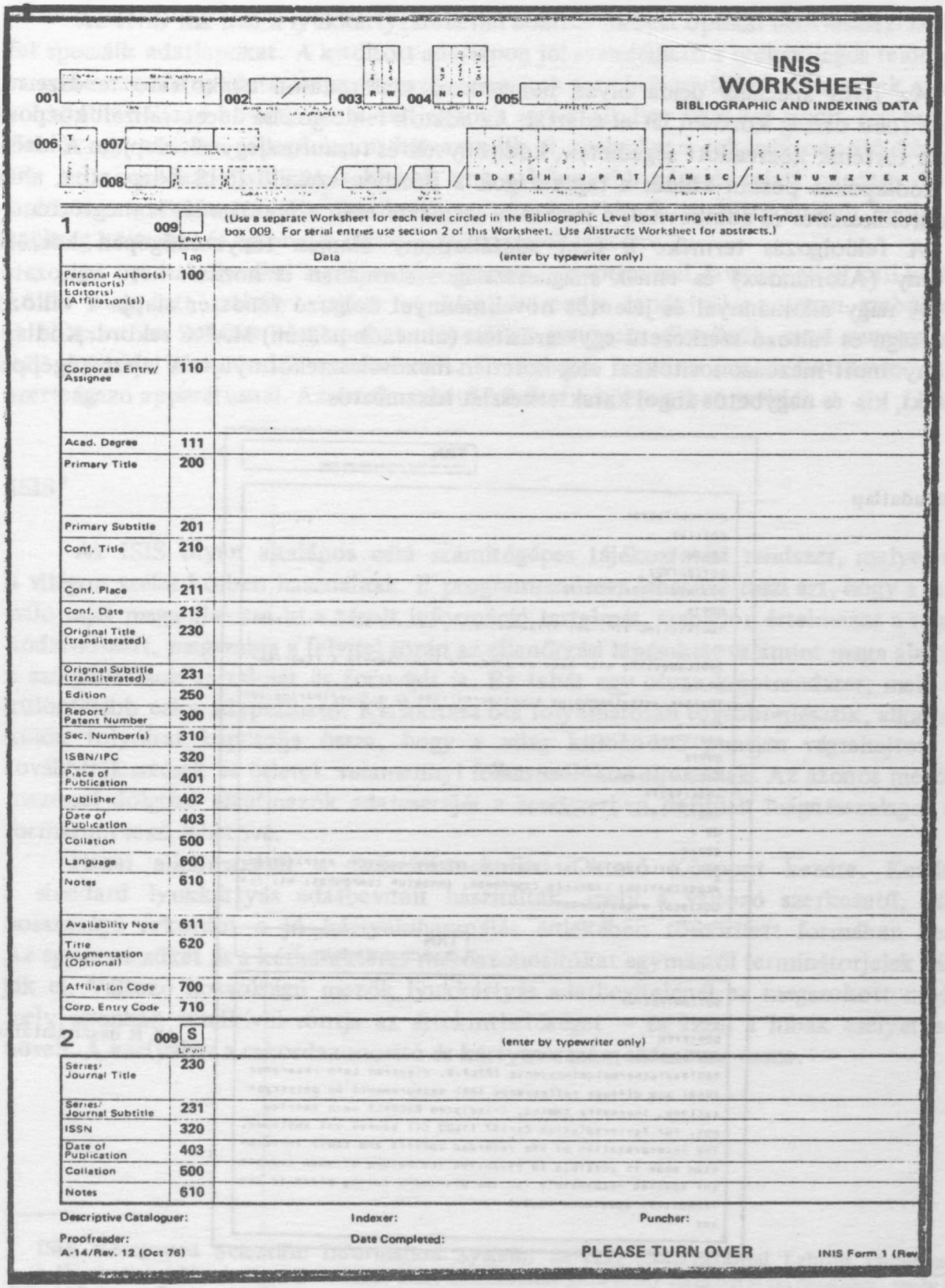
ICL–MARC strukturált ellenőrző lista

Látható, hogy e rendszerben a saját adatfelvitel jelentőségét oly csekélynek ítélték, hogy gépi támogatására, kényelmi szempontokra alig fordítottak erőt.

---

* Az ICL cég a 60-as évek végén elterjedt MARC bibliográfiai csereformátumú mágnesszalagok kezelésére olyan általános célú programrendszert fejlesztett ki az 1900-as típusú gépcsaládjára, amely biztosítja a csereszalagokon való szelekciót, rendezést, paraméterezett listázást, továbbá lehetővé teszi saját adatállomány létrehozását és kezelését is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

001 002 003 R W 004 N C D 005

INIS WORKSHEET

BIBLIOGRAPHIC AND INDEXING DATA

006 T 007 008 B D F G H I J P R T A M S C K L N U W Z Y E X Q

1 009 Level

(Use a separate Worksheet for each level circled in the Bibliographic Level box starting with the left-most level and enter code in box 009. For serial entries use section 2 of this Worksheet. Use Abstracts Worksheet for abstracts.)

	Tag	Data (enter by typewriter only)
Personal Author(s) Inventor(s) Editor(s) (Affiliation(s))	100	
Corporate Entry/ Assignee	110	
Acad. Degree	111	
Primary Title	200	
Primary Subtitle	201	
Conf. Title	210	
Conf. Place	211	
Conf. Date	213	
Original Title (transliterated)	230	
Original Subtitle (transliterated)	231	
Edition	250	
Report/ Patent Number	300	
Sec. Number(s)	310	
ISBN/IPC	320	
Place of Publication	401	
Publisher	402	
Date of Publication	403	
Collation	500	
Language	600	
Notes	610	
Availability Note	611	
Title Augmentation (Optional)	620	
Affiliation Code	700	
Corp. Entry Code	710	

2 009 S Level

(enter by typewriter only)

Series/ Journal Title	230	
Series/ Journal Subtitle	231	
ISSN	320	
Date of Publication	403	
Collation	500	
Notes	610	

Descriptive Cataloguer: Indexer: Puncher:

Proofreader: Date Completed:

A-14/Rev. 12 (Oct 76) PLEASE TURN OVER INIS Form 1 (Rev

INIS adatlap

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

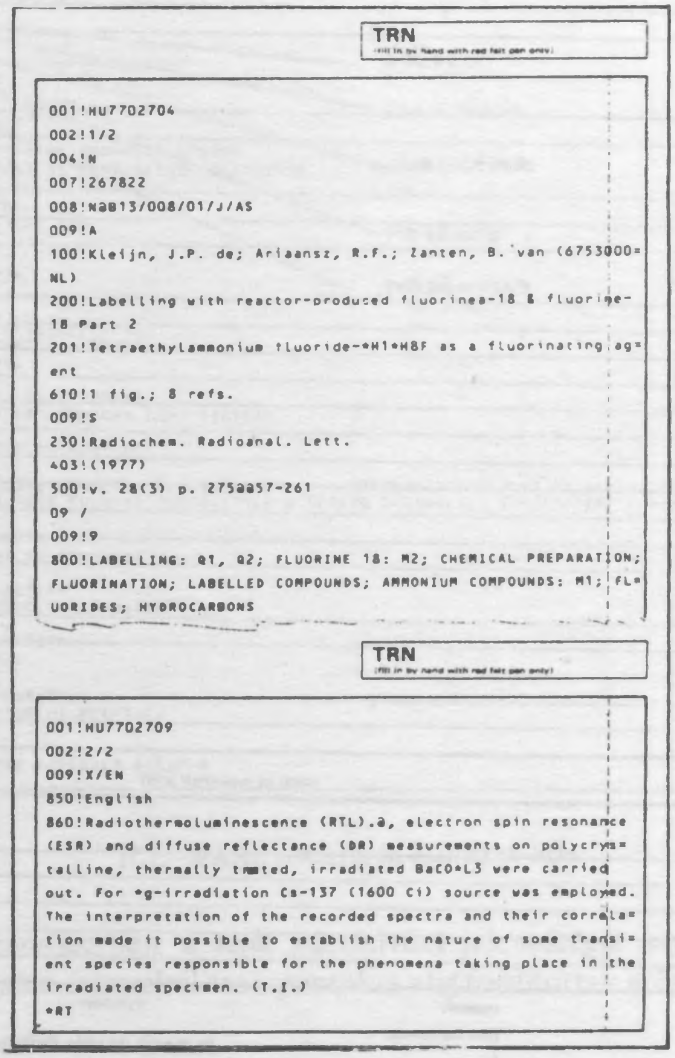
INIS*

Az INIS speciális példa olyan nemzetközi szakirodalmi tájékoztató rendszerre, melyet több ország közösen lát el adattal. Az adatok feldolgozása decentralizált központokban történik közreadott segédletek, kódkönyvek és tezauruszjegyzék alapján. A kitöltött kódlapokat postán küldik a tagországok a Bécsben székelő INIS központba, ahol az adatelőkészítés és adatbevitel, a javítás és természetesen a feldolgozás is megtörténik.

A feldolgozás terméke a gépi adatállomány alapján fényszedőgépen készülő kiadvány (Atomindex) és ennek mágnesszalagos formában is hozzáférhető változata.

A nagy állománnyal és jelentős növekménnyel dolgozó rendszer alapja a változó hosszúságú és változó szerkezetű egyszerűsített (almezők nélküli) MARC rekord. Kódlapja előnyomott mezőazonosítókkal elég kötetlen mezőválasztékot nyújt. A lapot írógéppel töltik ki, kis- és nagybetűs angol karakterkészlet használatos.

INIS adatlap

TRN

001!HU7702704
002!1/2
004!N
007!267822
008!NABI3/008/01/J/AS
009!A
100!Kleijn, J.P. de; Arlaansz, R.F.; Zanten, B. van (6753000=
NL)
200!Labelling with reactor-produced fluorines-18 & fluorine-
18 Part 2
201!Tetraethylammonium fluoride-*HF as a fluorinating ag=
ent
610!1 fig.; 8 refs.
009!S
230!Radiochem. Radioanal. Lett.
403!(1977)
500!v. 28(3) p. 275a57-261
09 /
009!9
800!LABELLING: Q1, Q2; FLUORINE 18: M2; CHEMICAL PREPARATION;
FLUORINATION; LABELLED COMPOUNDS; AMMONIUM COMPOUNDS: M1; FL=
UORIDES; HYDROCARBONS

TRN

001!HU7702709
002!2/2
009!X/EN
850!English
860!Radiothermoluminescence (RTL).a, electron spin resonance
(ESR) and diffuse reflectance (DR) measurements on polycrys=
talline, thermally treated, irradiated BaCO*L3 were carried
out. For *g-irradiation Cs-137 (1600 Ci) source was employed.
The interpretation of the recorded spectra and their correla=
tion made it possible to establish the nature of some transi=
ent species responsible for the phenomena taking place in the
irradiated specimen. (T.I.)
*RT

OCR használatához

* International Nuclear Information System, az IAEA (International Atomic Energy Agency), az ENSZ szakosított szervezete tájékoztatási rendszere, amelynek adatait a nemzetközi szervezet tagországainak központjaiból gyűjti. Magyarország is részt vesz az együttműködésben.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az INIS ma már a lyukkártyaszellemű adatlap mellett optikai beolvasással is dolgoz fel speciális adatlapokat. A kitöltött adatlapon jól szemlélhető a lyukszalagos feldolgozásra emlékeztető input struktúra: a mezőazonosítók terminátorjellel elválasztottak a szövegtől, utóbbi változó hosszúságú és esetleg több sorból áll. Egy tétel két lapon, egy bibliográfiai és egy tartalmi jellegű lapon helyezkedik el, melyeket a rekordazonosító köt össze. Bár itt a mezőazonosítókat is ki kell írni, a könnyebb gépelés miatt mintegy 30 %-os hatékonyságnövekedés jelentkezik az adatlap-gépelésnél, a központban pedig nincs szükség költséges és újabb hibalehetőségű adatelőkészítésre.

Az optikai olvasású lapot meghatározott írógéptípussal, javítás nélkül kell kitölteni, külön megadott szabály szerint. A kitöltés rendje rendkívül pontosan szabályozott. A központhoz küldött adatlapokat manuálisan gondosan ellenőrzik, mert a megengedettnél nagyobb hibaszázalék szankcionált. Ez érthető, hiszen a javítás körülményes ilyen szerteágazó apparátusnál. Az értelmezhető hibákat a központban javítják.

ISIS*

Az ISIS olyan általános célú számítógépes tájékoztatási rendszer, melyet szerte a világon széles körben használnak. E programrendszer lehetővé teszi azt, hogy a felhasználó saját maga alakítsa ki a tárolt információ tartalmát, szabadon értelmezze a rugalmas kódrendszert, megszabja a felvitel során az ellenőrzési lépéseket, valamint maga alakítsa ki a szolgáltatások tartalmát és formáját is. Ez tehát egy olyan keretrendszer, mely a legkülönfélébb célra adaptálható. Kialakítása óta folyamatosan továbbfejlesztik, alkalmazóit külön folyóirat kapcsolja össze, hogy a világ különböző pontján végrehajtott helyi továbbfejlesztések és ötletek valamennyi felhasználóhoz eljussanak. Az azonos mezőértelmezéssel dolgozó alkalmazók adatcseréjét a rendszerben definiált mágnesszalagos csereformátum teszi lehetővé.

Hazai alkalmazását a Számítástechnikai Oktató Központ kezdte. Kezdetben a standard lyukkártyás adatbevitelt használták, mely a változó szerkezetű, változó hosszúságú rekordot a jó kártyakihasználás érdekében tömörített formában kezelte. Az egyes mezőket és a kétkarakteres mezőazonosítókat egymástól terminátorjelek választják el. Változó hosszúságú mezők lyukkártyás adatbevitelénél ez megszokott módszer, mely azonban rendkívül rontja az áttekinthetőséget – és ezzel a hibák esélyét erősen növeli. A kártyákat a rekordazonosító és kártyasorszám számozza össze.

---

* ISIS (Integrated Scientific Information System) az ILO (International Labour Organisation), a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet által kifejlesztett gépesített tájékoztatási rendszer, mely ellátja az intézet saját könyvtári és dokumentációs szolgáltatásait és a könyvtári belső adminisztráció jelentős részét. A rendszer folyamatos továbbfejlesztése biztosított, elszigetelt rendszerekként a világ sok pontján alkalmazzák. Magyarországon a SZÁMOK használja.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZÁMÍTÁSTECHNIKAI SZAKIRODALOM

II. BEVITELI BIZONYLAT

KITÖLTÉST SEGÍTŐ MUTATÓ

LYUKASZTÁSRA KERÜLŐ ADATOK

A MEGENGEDETT VÁLASZOK FELSOROLÁSA

Tételazonosító sorszám	6703	
(00/D) Dokumentum típus # 1-	*1-K	K (Könyv) S (Szimpózium/Konferencia) C (Folyóiratcikk) G (Cikkgyűjtemény) F (Fordítás) D (Diplomamunka/Disszertáció)
(00/K) Kiadás éve # 2-	*2-1971	
(01) Raktári szám(ok) # 3-	*3-C-1348	
(02) ISBN kód # 4-		
(03) Folyóirat kód # 5-		
(10) Egyéni szerző(k) #6-	*6-Gree, P.E.*6-Tull, D.S.	
(11) Testületi szerző(k) # 7-		
(12) Szerkesztő(k) összeállító(k) válogató(k) # 8-		
(20) Cím, kiadás száma # 9-	*9-döntés-elökészités a marketingben.	
(21) Címfordítás #10-		
(22) Eredeti cím #11-	*11-research for marketing decisions.	

TERMINÁTORJEL MEZŐAZONOSITÓ UTÁN

TERMINÁTORJEL A LYUKKALAPOS INPUT-FORMÁN

2 KARAKTERES MEZŐAZONOSITÓ (TAG)

TERMINÁTORJEL AZ EREDETI KÁRTYA-INPUT FORMÁN

ISIS ADATLAP

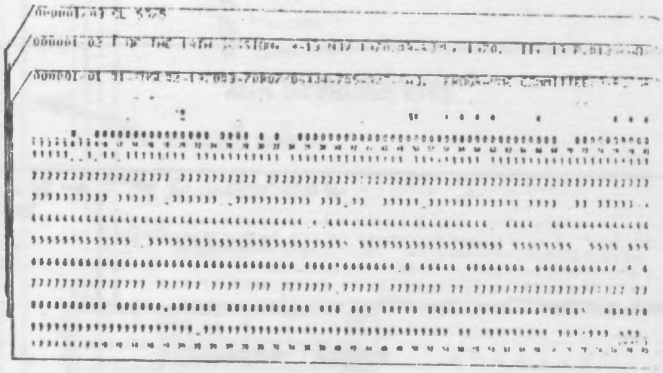
ISIS adatlap

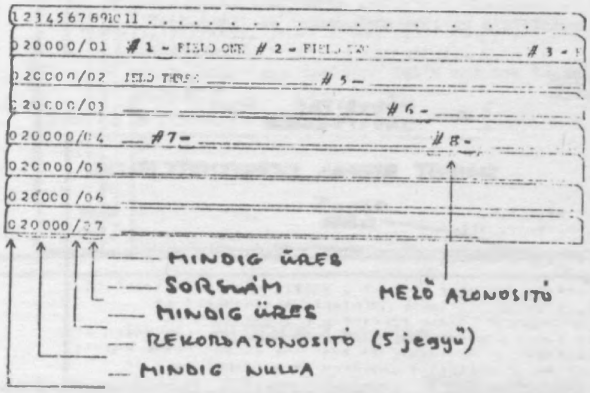
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A magyar alkalmazó dolgozta ki azt a lyukszalagbemenetet biztosító programot, mely az adatlap feldolgozását áttekinthetőbb formában teszi lehetővé, és elvégzi egyúttal a magyar karakterek konverzióját. A rendszer így a nagybetűs magyar karakterkészletet kezeli. Az adatlapon természetesen kisbetűs írás is megengedett, melyet a gép már nagybetűs formában tárol. A lyukszalagot az eredeti tömörített kártyaformátumra alakítják, és a standard ellenőrző rendszerrel dolgozzák fel. Mindez a felvitelnél többlet időt igényel, de a lyukasztásból eredő hibák rendkívüli csökkenését eredményezte, hiszen a szöveget gyakorlott gépíró, a számára megszokott formában gépelheti.

Az ellenőrzés a viszonylag egyszerű rekordszerkezet és kódrendszer miatt egyszerű: bizonyos mezők kitöltöttségére, típusára és megengedett hosszára szorítkozik. (A változó hosszúságú mezők max. hossza a generálás során kiköthető.) A gépi ellenőrzés ellenőrzőlistát produkál, melyen a rekord egyrészt standard kártyaformában, másrészt a rendszergeneráláskor meghatározott lista-formában jelenik meg.

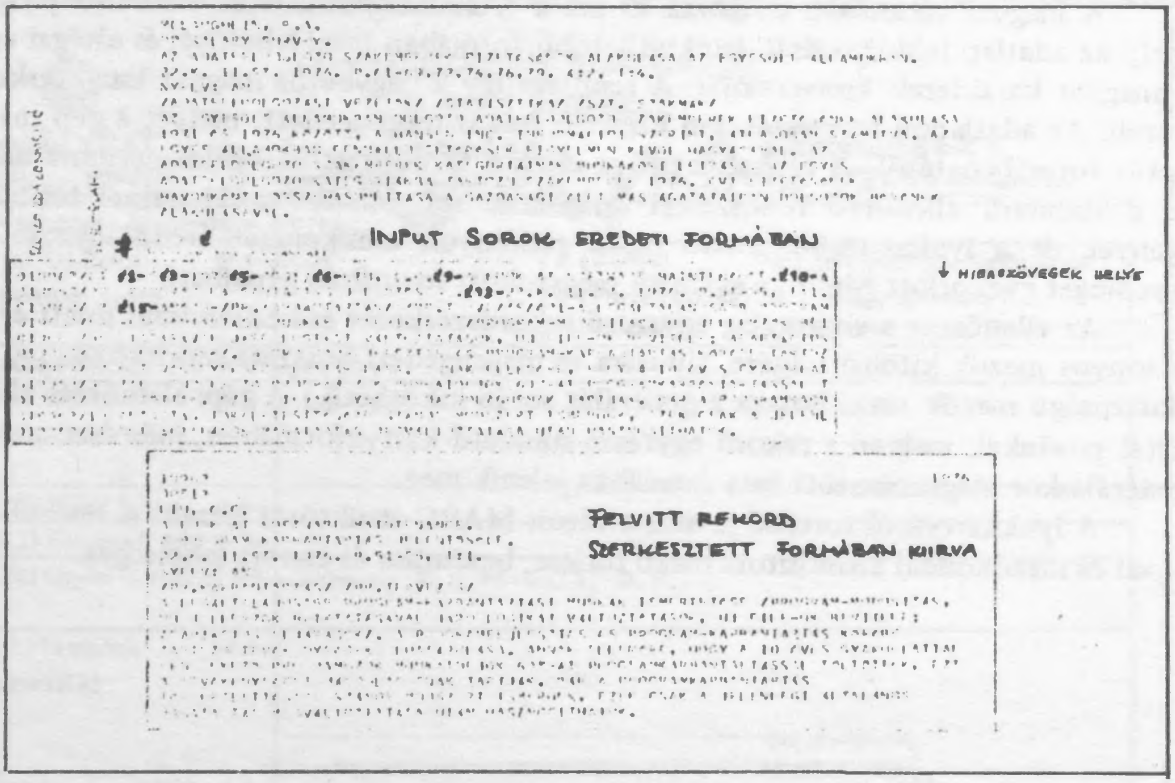
A lyukkártyáról történő javítás a tárolt MARC struktúrát kezeli. A rekordazonosítóval és mezőkóddal azonosított mező törlése, beszúrása és cseréje lehetséges.

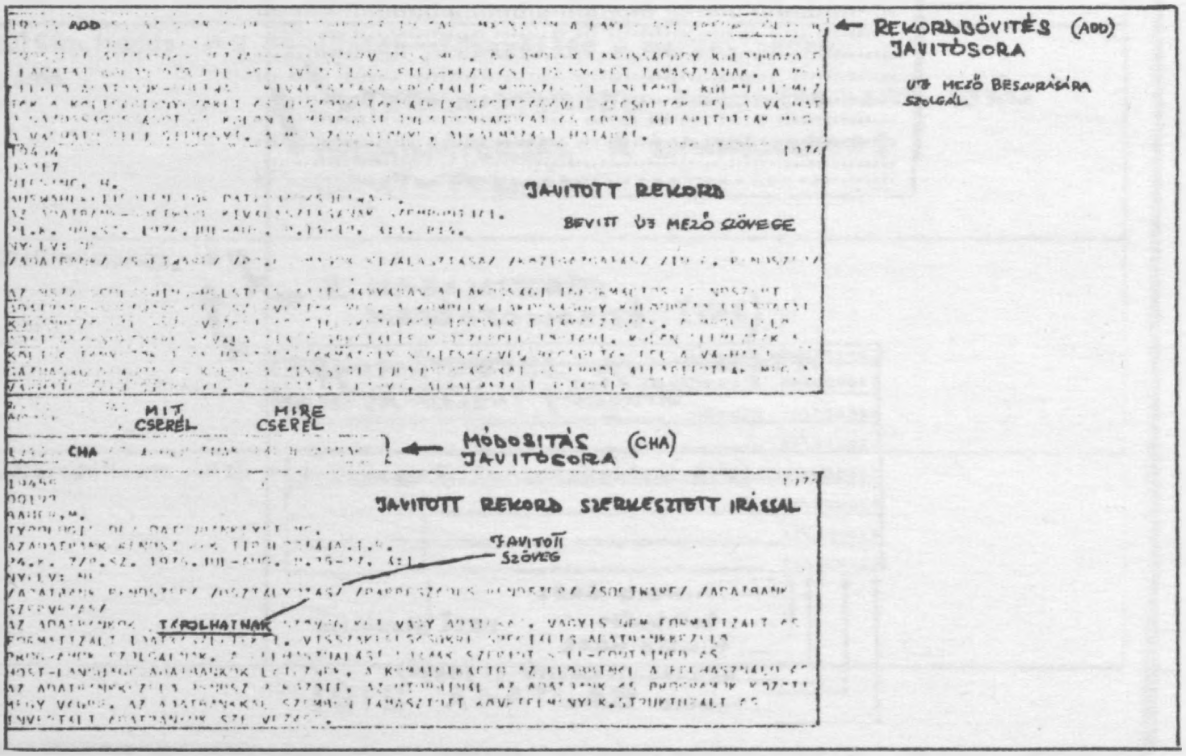

ISIS lyukkártyaforma

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ISIS ellenőrző lista

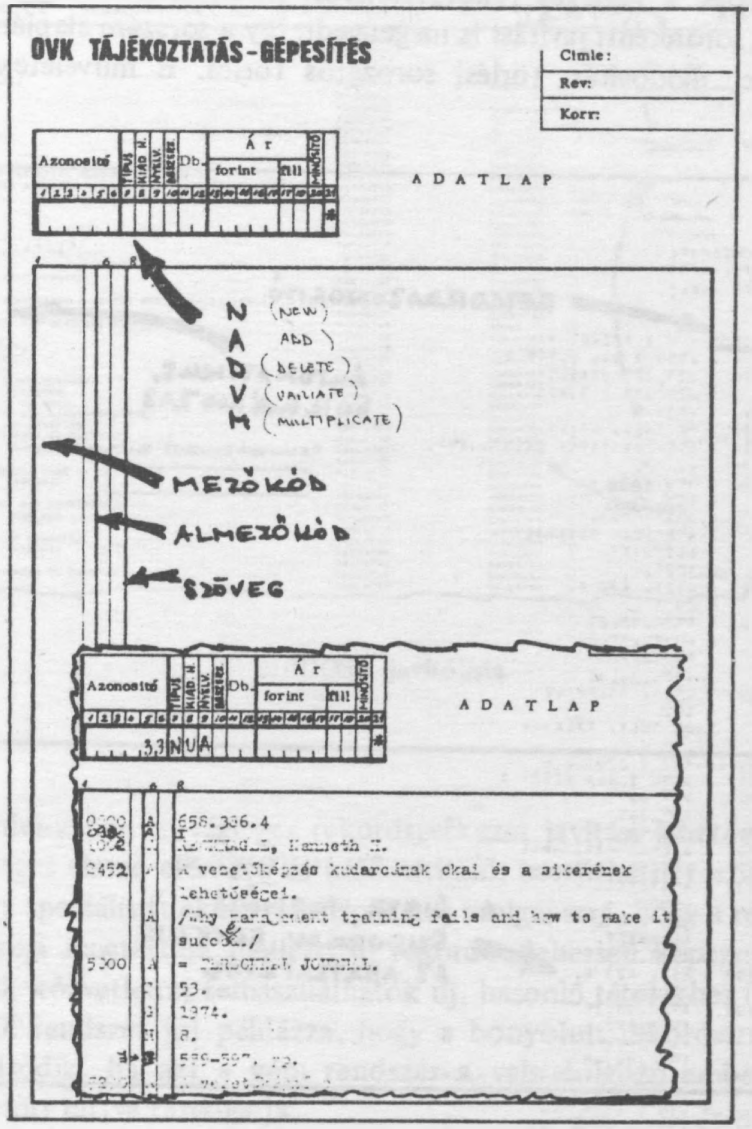

ISIS javítólista

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A rendszer a teljes MARC struktúrát nagybetűs magyar karakterkészlettel kezeli. Kapcsolódik tehát az ICL-MARC-hoz, szolgáltatásait azonban hazai igényekhez alakította.

Adatbeviteli rendszere olyan, hogy a bonyolult hierarchikus, változó hosszú és szerkezetű rekord kezelését és javítását maximálisan megkönnyítse. Az adatlap a változó hosszúságú mezőket és almezőket a megszokott gépelt formában tartalmazza. a lyukszalagos adatbevitel lehetőségeinek jó kihasználásával. Ennek jelentősége jól érzékelhető az ICL-MARC adatbevitelével való összehasonlítással.

BIBDOSZ adatlap

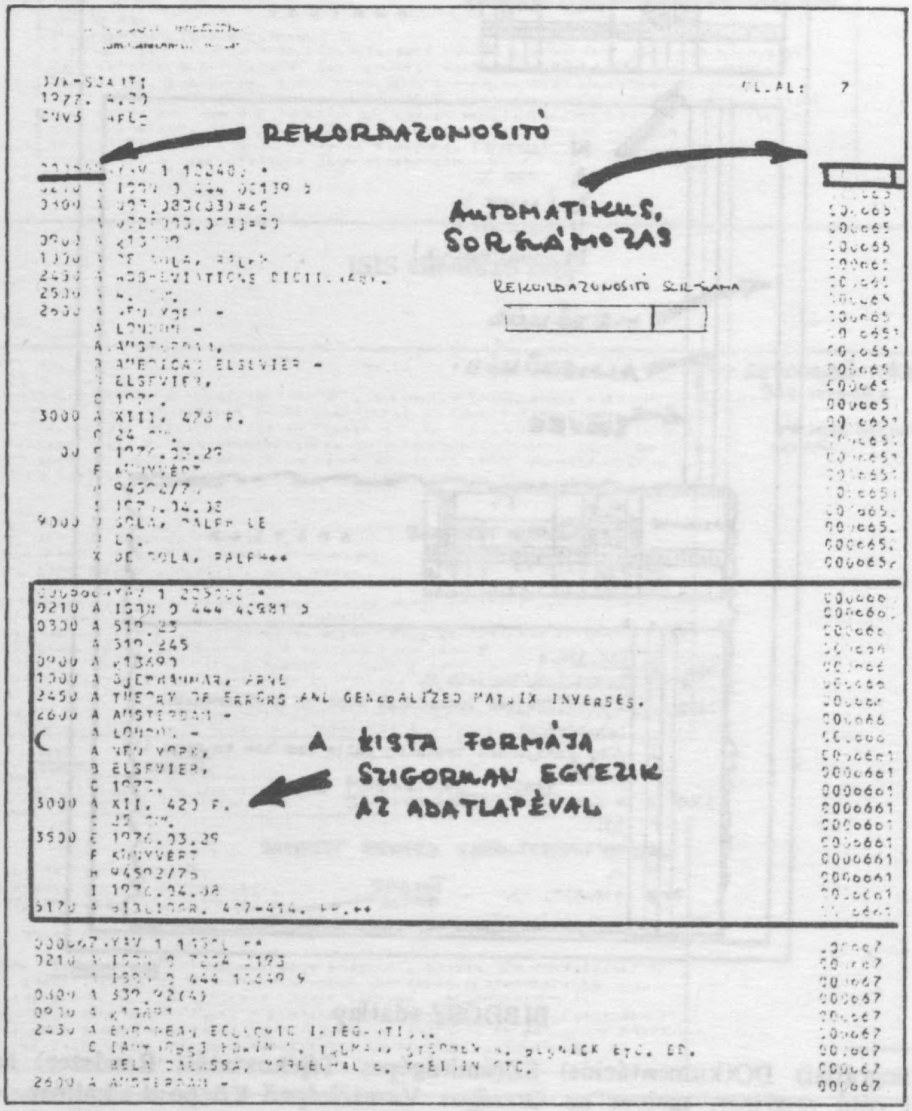
* A BIB(liográfiai) DO(kumentációs) SZ(ámítógépes Tájékoztatási Rendszer) hazai fejlesztésű, általános célú rendszer, melyet az Országos Vezetőképző Központ alkalmaz.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az állományt összetett ellenőrző rendszer fogadja, mely a struktúrát, a kötelező kitöltöttséget, mezőkapcsolatokat és bizonyos tartalmi tényezőket ellenőriz. A megadottak alapján automatikusan tölt ki további mezőket, végez konverziókat (pl. ETO jelzetek szerint aktuálisan használatos szakcsoportválasztékba végez besorolást stb.). Hiba esetén az észlelt hiba helyére mutató nyilat helyez, a felvitt állományt a gyors és könnyű javítás érdekében sorszámozza. A sorszám a rekordazonosítóból és a sorok számából áll.

Az ellenőrző lista formája szigorúan megegyezik az adatlapével, folytatódó sorok összeszerkesztése itt még nem történik meg, ez a vizuális szövegellenőrzést kényelmessé teszi.

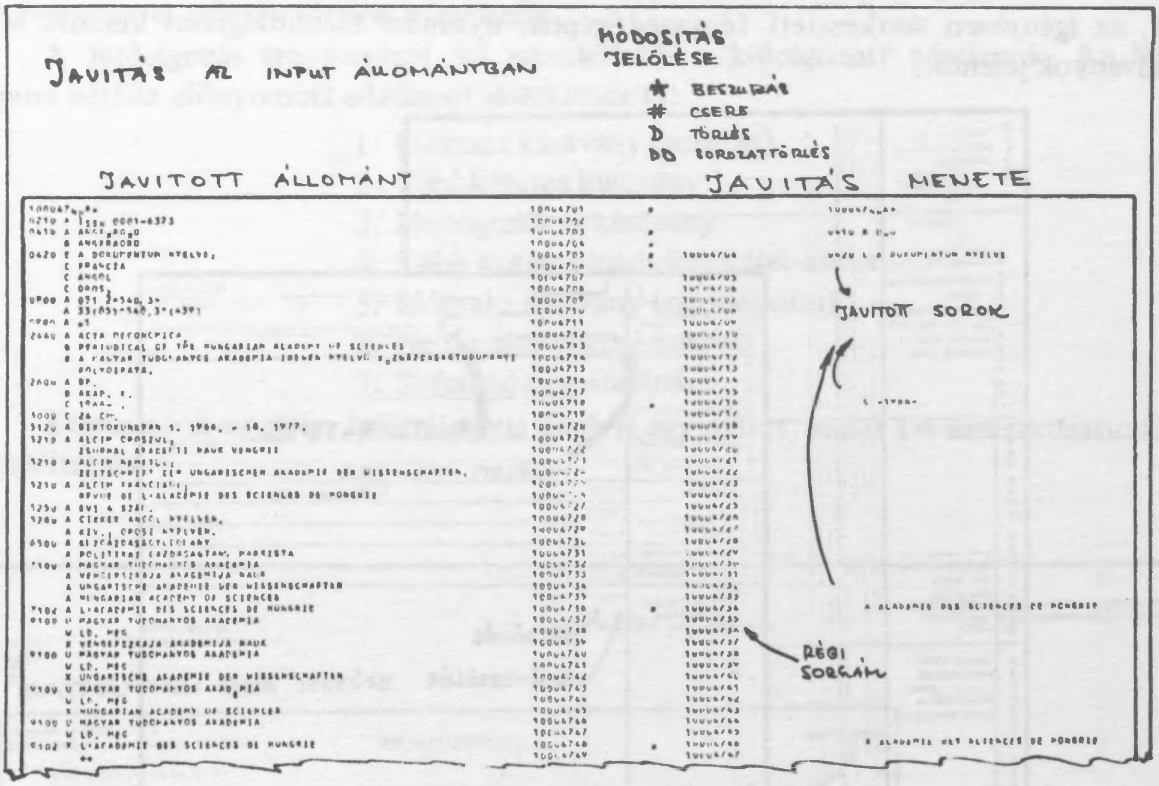
Bár a rendszer a végleges rekordszerkezet mező-almező szintű javítását lehetővé teszi a közvetlen, soronkénti javítást is megengedi. Igy a sorszám alapján rögtön végezhető új sorok bevitele, módosítás, törlés, sorozatos törlés. E műveletek végrehajtását jól

BIBDOSZ ellenőrző lista

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

érzékelteti és pontosan dokumentálja egy olyan lista, mely jobb oldalán feltünteti a cserélt vagy törölt sorokat, jelöli a végrehajtott funkciókat, elvégzi az újraszámozást stb. Ez a javítólista szelektíven hívható, azaz leszűkíthető a javítás szűk környezetére.

BIBDOSZ javítólista

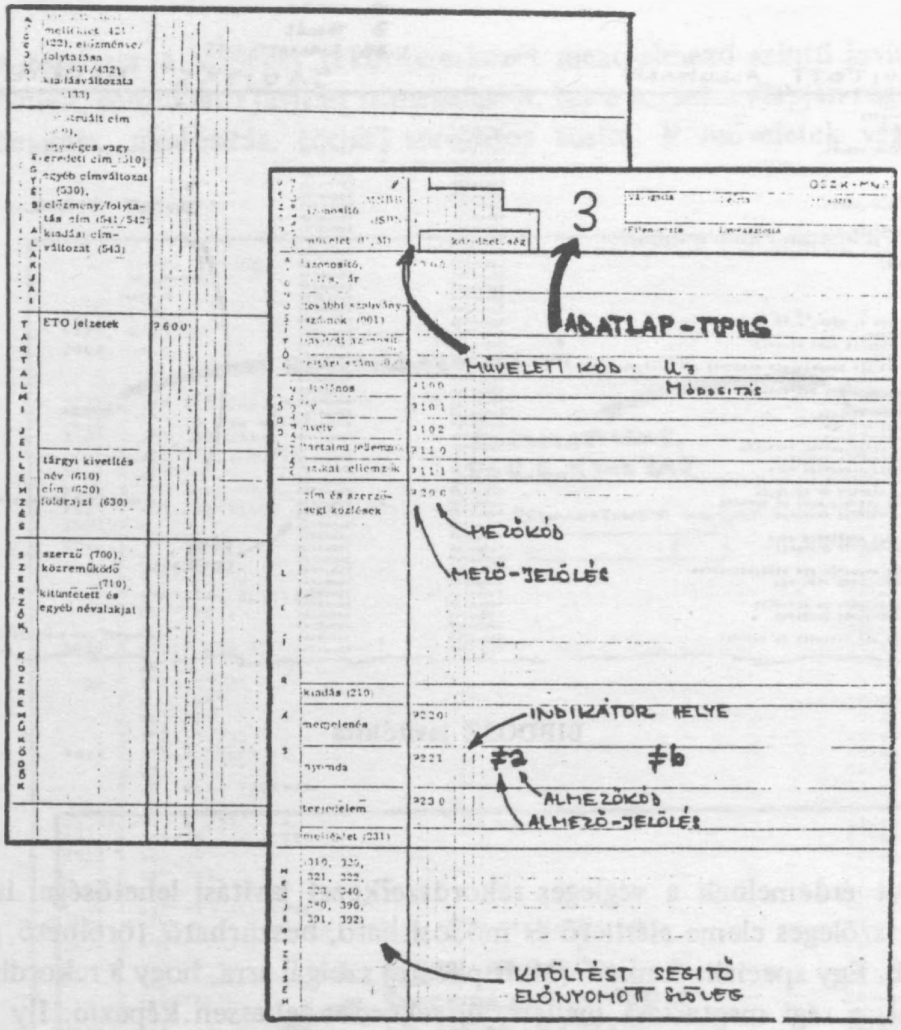
Említést érdemelnek a végleges rekordszerkezet javítási lehetőségei is. A rekordhierarchia tetszőleges eleme elérhető és módosítható, beszúrható, törölhető, új mezőkkel bővíthető stb. Egy speciális funkció (Multiplicate) szolgál arra, hogy a rekordból bizonyos változtatással, a régi megtartása mellett, új rekordot lehessen képezni. Ily módon már bevitt információk közvetlenül felhasználhatók új, hasonló tételekhez (pl. új kiadás stb.).

A BIBDOSZ rendszer jól példázza, hogy a bonyolult rekordstruktúra kezelése is erősen leegyszerűsödik, ha azt a gépi rendszer a vele dolgozó ember szempontjait és kényelmét szem előtt tartva támogatja.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ MNB GÉPI RENDSZERE*

Az MNB hagyományos módszerekkel készülő füzeteinek és kumulációinak színvonala meghatározó volt az új, gépileg előállított kiadványra nézve is. Az MNB gépi rendszere a hagyományoknak és a nemzetközi gyakorlatnak megfelelő teljes mélységű MARC struktúrában, igen kiterjedt karakterkészlettel írja le a feldolgozott tételeket. A végterméket, az igényesen szerkesztett fényszedőgépen, nyomdai technológiával készülő MNB kiadványok jelentik.

MNB adatlap (monografikus)

* Az MNB (Magyar Nemzeti Bibliográfia) gépesített rendszerét az OSZK dolgozta ki közösen az SZKI-val (Számítástechnikai Koordinációs Intézet), mely egyúttal a gépi feldolgozást is végzi. A számítógépes rendszer az MNB füzetek és kumulációk igényes kivitelű, géppel szerkesztett, nyomdailag előállított változatát készíti. Az elsődlegesen kiadványszerkesztési feladatot ellátó számítógépes rendszer olyan megoldású, hogy kidolgozott MARC struktúrájával, kódrendszerével az OSZK egyéb – később gépesítendő – funkcióinak is alapját képezheti.

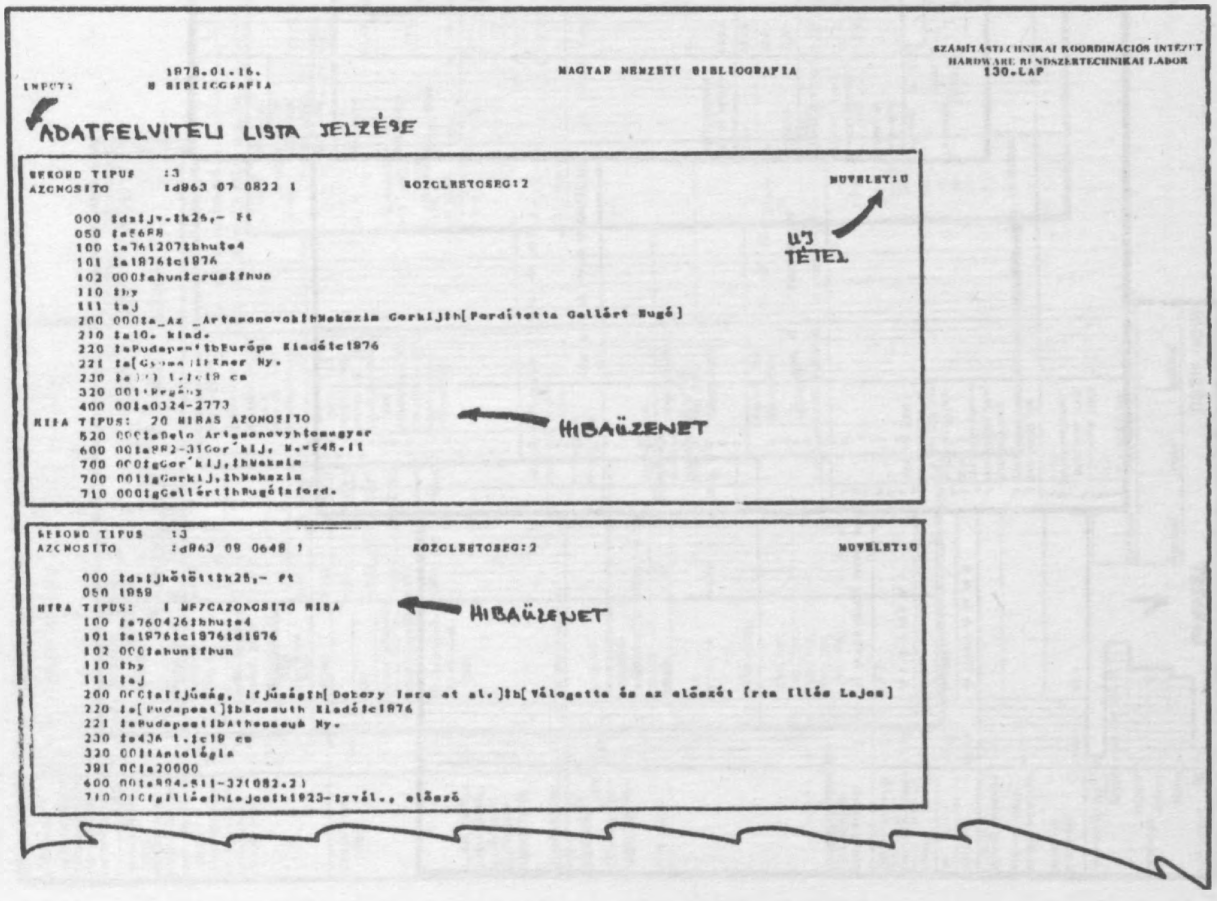
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Igy ez a rendszer felsorolásunkban azt a legbonyolultabb megoldást képviseli, melyet e területen a szokatlanul magas feldolgozási és megjelenítési követelmények indokolnak. Ez az igényesség természetesen komoly következményekkel jár: különleges technikai berendezések (speciális adatbeviteli és kiviteli készülékek) szükségesek, az adatelőkészítés és ellenőrzés-javítás szokatlanul magas kvalifikációjú munkaerőt igényel, mindez végülis költségekben és átfutási időben jelentkezik.

A feldolgozás igényességét jól szemléltetik a kidolgozott adatlapok. Az MNB céljaira hétféle előnyomott adatlapot alakítottak ki:

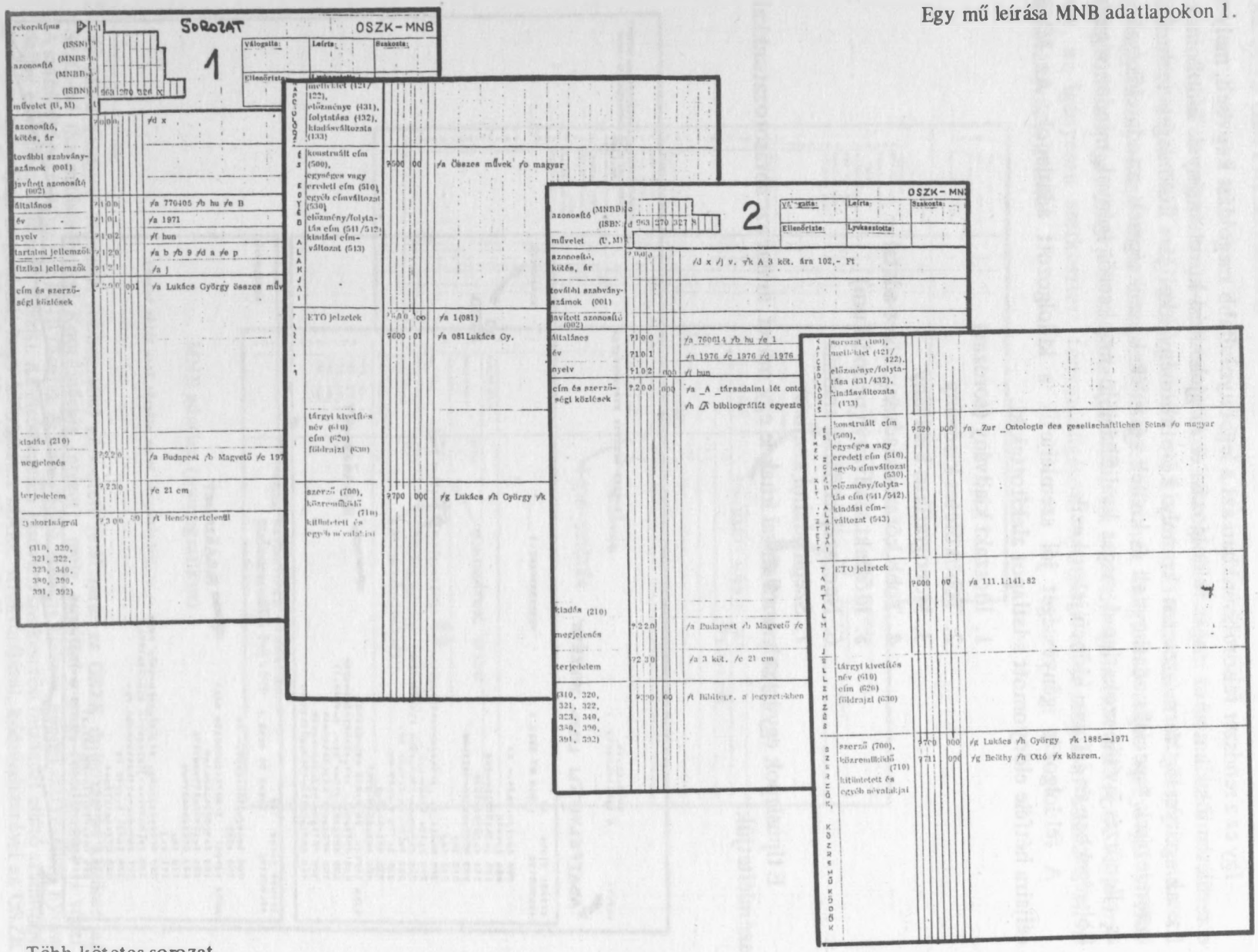
1. Időszaki kiadvány (sorozat)
2. Többkötetes kiadvány
3. Monografikus kiadvány
4. Több kötetes kiadvány kötet-adatai
5. Időszaki kiadvány (periodikum)
6. Nem szépirodalmi analízis
7. Szépirodalmi analízis.

E típuslapok együttes használatával írnak le egy művet, amint azt ábrasorozatunkkal szemléltetjük.

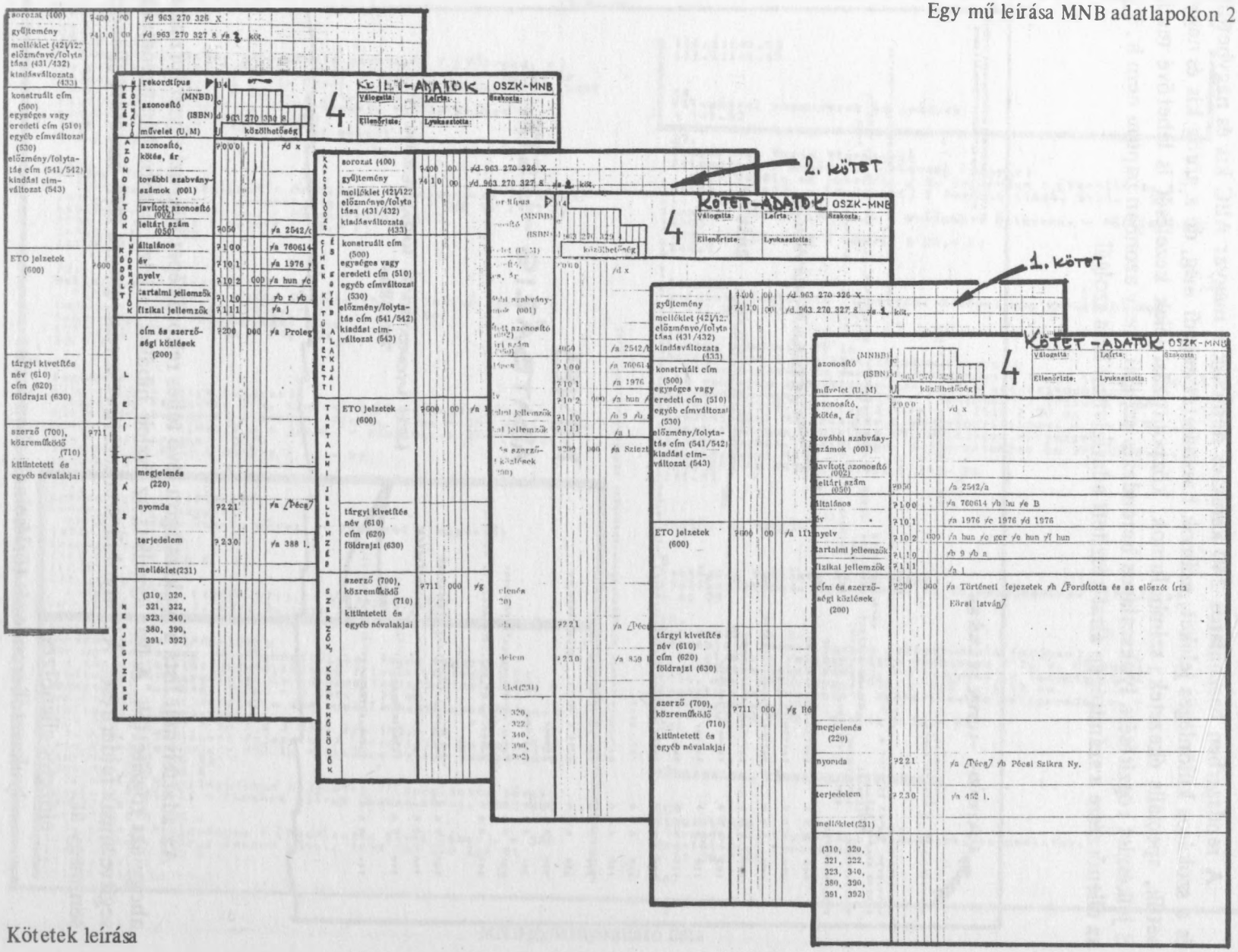
MNB adatfelviteli ellenőrző lista

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Több kötetes sorozat

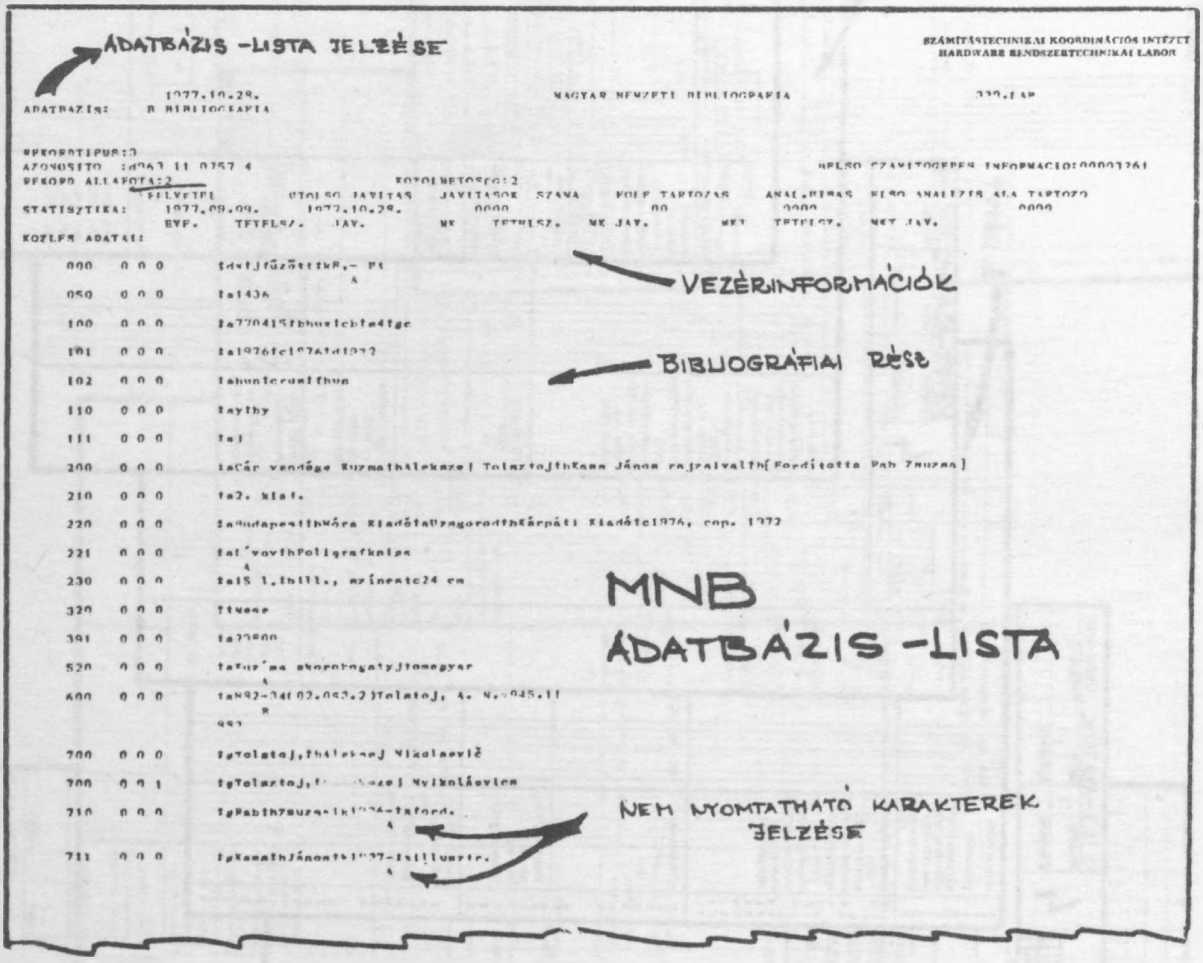
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kötetek leírása

A rendszerben használatos 240 karakter nemcsak a magyar ABC kis és nagybetűit és a szokásos különleges jeleket, számok használatát engedi meg, de a görög kis és nagybetűk, speciális ékezetek, szimbólumok, központozási jelek kezelését is lehetővé teszi. E jelkészlet rögzítésére lyukszalagos berendezés szolgál, mely azonban papírra nem ír, így az ellenőrzésre a számítógép által készített adatfelviteli lista szolgál.

Az adatfelviteli lista a lyukszalagon lévő teljes rekordképet tükrözi olyan formában, ahogy azt rögzítették. A lista emellett az észlelt hibákat is jelzi, pontos hibaüzenetekkel segítve annak felderítését. A bonyolult szerkezetű rekordstruktúra igen összetett ellenőrzésen megy át:

- előzetes ellenőrzés
  - lyukasztóberendezés törléseinek ellenőrzése
  - definiálatlan jelek helyettesítése
  - meg nem engedett jelkombinációk kihagyása

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ABSPOLIT

11.
Dúndó Rezső
Szocialista haza, szocialista hazafiság / [Közread. a] Magyar Honvédelmi Szövetség, Országos Központ Agitációs és Propaganda Osztály ; [Írta Dúndó Rezső]. - [Budapest] : MHSZ Országos Központ, 1976. - 30 l. ; 111. ; 21 cm
Petőfi Sándor, Arany János és Vörösmarty Mihály Szózat c. versével. - Példányszám: 6000
ISBN 963 02 0407 X fűzött : Ár nélkül
172.15(041)

12.
Földesi Tamás
Igazság az igazságról : Problémák és megoldások / Földesi Tamás. - Budapest : Kossuth Kiadó, 1976. - 349 l. ; 21 cm
Bibliogr.: 340-348. l.. - Példányszám: 4000
ISBN 963 09 0501 9 kötött : 35,- Ft
165.023.1:141.82
111.83:141.82

13.
Heller Ágnes (1929-)
Portrévázlatok az etika történetéből / Heller Ágnes. - Budapest : Gondolat, 1976. - 433 l. ; 21 cm
Tanulmányok. - Példányszám: 5000
ISBN 963 280 431 7 v. : 54,- Ft
17(091)

14.
Kozlova, M.
Filosofija i jazyk (magyar)
Nyelv és filozófia / M. Kozlova ; [Fordította Láng Rózsa]. - [Budapest] : Kossuth Kiadó, 1976. - 285 l. ; 19 cm
Eredeti cím: Filosofija i jazyk. - Bibliogr.: 279-[286]. l.. - Példányszám: 10000
ISBN 963 09 0573 6 kötött : 25,- Ft
165:860.1

15.
Lukács György (1885-1971)
Összes művek (magyar)
Lukács György összes művei. - Budapest : Magvető, 1971- . - 21 cm
Folyamatos
ISBN 963 270 326 X
1(051)
05Lukács Gy.
Lukács György (1885-1971). A társadalmi lét ontológiájáról. 1. köt. 2. köt. 3. köt. + 16.

16.
Lukács György (1885-1971)
Zur Ontologie des gesellschaftlichen Seins (magyar)
A társadalmi lét ontológiájáról / Lukács György ; [A bibliográfiát egyeztette és kiegészítette Beöthy Ottó]. - Budapest : Magvető, 1976. - 3 köt. ; 21 cm
Eredeti cím: Zur Ontologie des gesellschaftlichen Seins. - Bibliogr. a jegyzetekben
ISBN 963 270 327 8 v. : A 3 köt. Ára 102,- Ft
1. köt. : Történeti fejezetek / [Fordította és az előszót írta Eörsi István]. - 452 l. - (Lukács György összes művei, ISBN 963 270 326 X)
ISBN 963 270 328 6
2. köt. : Szisztematikus fejezetek / [Fordította Eörsi István]. - 859 l. - (Lukács György összes művei, ISBN 963 270 326 X)
ISBN 963 270 329 4
3. köt. : Prolegomena / [Fordította Révai Gábor]. - 388 l. - (Lukács György összes művei, ISBN 963 270 326 X)
ISBN 963 270 330 8
111.1:141.82
111.1(091)"1919-"

111.1:141.82
111.1:141.82

17.
Filozófiai rendszerek és irányok
+ 141.82

17.
Grigorjan, Boris Tigranovič
Filosofija o suščnosti čeloveka (magyar)
A filozófia az emberről / B. Grigorjan ; [Fordította S. Nyíró József]. - [Budapest] : Kossuth Kiadó, 1976. - 224 l. ; 19 cm
Eredeti cím: Filosofija o suščnosti čeloveka. - Példányszám: 4000
ISBN 963 09 0550 7 kötött : 20,- Ft
141.7

141.82
Marxista-leninista filozófia. Dialektikus materializmus
+ 14; 301.195.6; 330.85

18.
Lenin, Vladimir Il'ič
Materializm i empiriokritičizm (magyar)
Materializmus és empiriokriticizmus / V. I. Lenin ; [Sajtó alá rendezte a Marxizmus-leninizmus klasszikusainak szerkesztősége]. - Ötödik kiad. - [Budapest] : Kossuth Kiadó, 1976. - XVIII, 447 l., 2 t.lev. : 111. ; 20 cm
Eredeti cím: Materializm i empiriokritičizm. - Lenin összes művei 1964-ben megjelent 18. kötetének változatlan továbbnyomása. - Bibliogr. a jegyzetekben és 372-397. l.. - Példányszám: 8000
ISBN 963 09 0575 2 kötött : 30,- Ft
141.82

TEOLÓGIA. VALLÁS

2
Teológia. Vallások és egyházak
(Vallástörténet. Összehasonlító vallástudomány. Mitológia)
+ 1; 39

19.
Ugrinovič, D. M.
Vvedenie v teoretičeskoe religovedenie (magyar)
Az elméleti valláskritika rendszere / D. M. Ugrinovics ; [Fordította Zalai Edvin]. - [Budapest] : Kossuth Kiadó, 1976, cop. 1973, cop. 1975. - 269 l. ; 19 cm
Eredeti cím: Vvedenie v teoretičeskoe religovedenie. - Példányszám: 10000
ISBN 963 09 0538 1 kötött : 23,- Ft
291

TÁRSADALOM. TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

301
Szociológia
(Társadalom. Társadalmi jelenségek, kapcsolatok. Szociológiai rendszerek)
+ 1; 304/309

20.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1
A filozófia alapkérdései. Ontológia. Ismeretelmélet. Logika. Esztétika. Etika
→ 00; 2; 301; 7; 82

11.
Döndö Rezsö
Szocialista haza, szocialista nazafiság / [Közread. a] Magyar Honvédelmi Szövetség Országos Központ Agitációs és Propaganda Osztály ; [írta Döndö Rezsö]. – [Budapest] : MHSZ Orsz. Közp., 1976. – 36 l. : ill. ; 21 cm
Babits Mihály Hazám c. és Vörösmarty Mihály Szózat c. versével. – Példányszám: 6000
ISBN 963 02 0407 X füzött : ár nélkül
172.15(041)

12.
Földesi Tamás
Igazság az igazságról : Problémák és megoldások / Földesi Tamás. – Budapest : Kossuth Kiadó, 1976. – 349 l. ; 21 cm
Bibliogr.: 340–348. l. – Példányszám: 4000
ISBN 963 09 0501 9 kötött : 35,– Ft
165.023.1:141.82
111.83:141.82

13.
Heller Ágnes (1929–)
Portrévázlatok az etika történetéből / Heller Ágnes. – Budapest : Gondolat, 1976. – 433 l. ; 21 cm
Tanulmányok. – Példányszám: 5000
ISBN 963 280 431 7 v. : 54,– Ft
17(091)

14.
Kozlova, M.
Filosofija i jazyk (magyar)
Nyelv és filozófia / M. Kozlova ; [Fordította Láng Rózsa]. – [Budapest] : Kossuth Kiadó, 1976. – 285 l. ; 19 cm
Eredeti cím: Filosofija i jazyk. – Bibliogr.: 279–[286] l. – Példányszám: 10000
ISBN 963 09 0573 6 kötött : 25,– Ft
165:800.1

15.
Lukács György (1885–1971)
Összes művek (magyar)
Lukács György összes művei. – Budapest : Magvető, 1971– . – 21 cm
Rendszertelenül
ISBN 963 270 326 X
1(081)
081Lukács Gy.
Lukács György (1885–1971). A társadalmi lét ontológiájáról. 1. köt. 2. köt. 3. köt. → 16.

16.
Lukács György (1885–1971)
Zur Ontologie des gesellschaftlichen Seins (magyar)
A társadalmi lét ontológiájáról / Lukács György ; [A bibliográfiát egyeztette és kiegészítette Beöthy Ottó]. – Budapest : Magvető, 1976. – 3 köt. ; 21 cm
Eredeti cím: Zur Ontologie des gesellschaftlichen Seins. – Bibliogr. a jegyzetekben
ISBN 963 270 327 8 v. : A 3 köt. ára 102,– Ft
1. köt. : Történeti fejezetek / [Fordította és az elöszót írta Eörsi István]. – 452 l. – (Lukács György összes művei, ISBN 963 270 326 X)
ISBN 963 270 328 6
2. köt. : Szisztematikus fejezetek / [Fordította Eörsi István]. – 859 l. – (Lukács György összes művei, ISBN 963 270 326 X)
ISBN 963 270 329 4
3. köt. : Prolegomena / [Fordította Révai Gábor]. – 388 l. – (Lukács György összes művei, ISBN 963 270 326 X)
ISBN 963 270 330 8
111.1:141.82
111.1(091)
111.1:141.82
111.1:141.82

14
Filozófiai rendszerek és irányok
→ 141.82

17.
Grigorjan, Boris Tigranovič
Filosofija o suščnosti čeloveka (magyar)
A filozófia az emberről / B. Grigorjan ; [Fordította S. Nyírő József]. – [Budapest] : Kossuth Kiadó, 1976. – 224 l. ; 19 cm
Eredeti cím: Filosofija o suščnosti čeloveka. – Példányszám: 4000
ISBN 963 09 0550 7 kötött : 20,– Ft
141.7

141.82
Marxista–leninista filozófia. Dialektikus materializmus
→ 14; 301.195.6; 330.85

18.
Lenin, Vladimir Il'ič
Materializm i empiriokriticizm (magyar)
Materializmus és empiriokriticizmus / V. I. Lenin ; [Sajtó alá rendezte a Marxizmus–leninizmus klasszikusainak szerkesztősége]. – Utánny. – [Budapest] : Kossuth Kiadó, 1976. – XVIII, 447 l., 2 t.lev. : ill. ; 20 cm
Eredeti cím: Materializm i empiriokriticizm. – Lenin összes művei 1964-ben megjelent 18. kötetének változatlan továbbnyomása jegyzetekben és 372–397. l. – Példányszám: 8000
ISBN 963 09 0575 2 kötött : 30,– Ft
141.82

TEOLÓGIA. VALLÁS

2
Teológia. Vallások és egyházak
(Vallástörténet. Összehasonlító vallástudomány. Mitológia)
→ 1; 39

19.
Ugrinovič, D. M.
Vvedenie v teoretičeskoe religovedenie (magyar)
Az elméleti valláskritika rendszere / D. M. Ugrinovics ; [Fordította Zalai Edvin]. – [Budapest] : Kossuth Kiadó, 1976, cop. 1973, cop. 1975. – 269 l. ; 19 cm
Eredeti cím: Vvedenie v teoretičeskoe religovedenie. – Példányszám: 10000
ISBN 963 09 0598 1 kötött : 23,– Ft
291

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

- vezérinformációk ellenőrzése
  - rekordtípus ellenőrzés
  - műveleti kód ellenőrzés
  - azonosító ellenőrzés
- mező, almező, rekord szintű ellenőrzések
  - mezőkód, almezőkód, indikátor megengedett értékei
  - kötelező és tiltott indikátorok, almezők ellenőrzése
  - megengedett és tiltott mező-almező kombinációk ellenőrzése
  - mező, almező sorrendiség ellenőrzése stb.

A vezérinformációjában hibás tételek nem kerülnek be a felvitt állományba, a mező, almező, rekordszintű ellenőrzésnél észlelt hibánál csak a hibás mező, almező törlődik, a rekord többi része bekerül az adatbázisba.

A javítás ugyanezen adatlapokkal történik, együtt az új tételek bevitelével.

Az adatbázisba került tételekről külön lista készül, melyben a teljes, tárolt rekord megjelenik. Ebbe a listába bekerül a módosított rekord végleges formában is.

Eltérően az előző példáktól, bemutatjuk a végleges, szerkesztett kiiratási formát is. Az MNB rendszerénél ez a végtermék a gazdag karakterkészletű, speciális gyorsnyomtatón jelenik meg, ill. a különféle betűtípusokat is kezelő fényszedett listákban jelentkezik. A bonyolult adatlap és adatstruktúra, a bő karakterkészlet értelmét ezek a listák adják meg. A nyomdai képet egybevetve a felvitel valamelyik listájával, érzékelhető, hogy a számítógépes szerkesztés a minősített mező, almező-struktúrához hozzárendelt szerkesztési elvek szerint történik. A struktúra határozza meg az illető szövegelem tördelését, betűtípusát, és az alkalmazott központozást is.

ÖSSZEGZÉS

Minél több megközelítést látunk, annál inkább felvetődik bennünk a kérdés: melyik hát a legjobb?

A példák egyszerű értékelése is érzékelteti, hogy maga a kérdésfelvetés helytelen. A sokféle megoldás önmagában nem versenyezhet egymással: mindig csak az adott célhoz képest értékelhető a megközelítés sikeressége. Egy rendszer adatbeviteli megoldása akkor jó, ha a célkitűzés, lehetőségek, költségtényezők együttesének megfelelő kialakítású. Ilyen értelemben lehet az adatbevitel jó vagy rosszul kialakított, korszerű vagy túlkomplikált. E pár példa alkalmas mindezek szemléltetésére is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

HAZAI KÖRKÉP

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK KIADVÁNYAI 1973–1977

BÉNYEI Miklós

Mi indokolja a közművelődési könyvtárak publikációs tevékenységét? Két vagy két és fél évtizeddel ezelőtt ez a kérdés szinte még fel sem merülhetett. Ma meg annyira természetesnek vesszük a kiadványok létét, hogy már-már nem is igen gondolkodunk az indítékokon. Néha azonban rákényszerülünk. Igy történt ez tavaly, 1977 elején, amikor a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság néhány megyére és a fővárosra kiterjedő reprezentatív vizsgálatot végzett az ún. nem-hivatásos könyvkiadók munkájáról. Számos könyvtár is felkerült a listára; tehát elkerülhetetlenné vált az e munkaterület szükségessége mellett szóló érvek számbavétele. Persze ettől függetlenül is megállapítható – mint ahogy a vizsgálat is ezt állapította meg –, hogy a könyvtárak társadalmi funkciójukból következően, rendeltetésszerűen jelentetnek meg könyveket és más sajtótermékeket; a kiadványok a könyvtári szolgáltatások egyik fontos elméletét alkotják. A tájékoztatás és az ismeretközvetítés nélkülözhetetlen segédeszközei a bibliográfiák és az egyéb információs összeállítások. A helyismereti tevékenység folyamatában keletkeznek a helytörténeti-helyismereti tanulmányok és forráspublikációk. Mindkét csoport hozzájárul a propaganda-feladatok jobb ellátásához és a nevelő-, tudatformáló hatás fokozottabb érvényesítéséhez. Minden szakma, így a könyvtárosoké is kitermeli a maga módszertani-elméleti irodalmát: az útmutatókat, híradókat, évkönyveket stb.; ezek előmozdítják a könyvtári belső, tartalmi munka, irányítás magasabb színvonalra emelését.

Öt éve országos nyilvántartás is van a közművelődési könyvtárak kiadványairól. 1973. január 1. óta a megyei és az SZMT könyvtárak – és a hálózatukhoz tartozó egységek –, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rendszeresen megküldik kiadványaikat a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárnak. Ott különgyűjteményként őrzik azokat, s hónaprólhónapra jegyzéken tájékoztatják az újonnan megjelent művekről az akcióban résztvevő intézményeket. Évente összesítő füzet is készül.* (A szolgáltatásról részletesen tudósít a Könyvtáros 1973. évi 5., illetve 1974. évi 3. számában.) A folyamatos nyilvántartás lehe-

---

* KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK. Összesített jegyzék. Közread. a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár. 1973 – Debrecen.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tőséget nyújt arra, hogy időnként áttekintsük, értékeljük a közművelődési könyvtárakban folyó publikációs tevékenységet. Az első esztendő tapasztalatairól már készült beszámoló.** Most egy öt éves periódus eredményeit, tanulságait próbáljuk meg összegezni. Öt év már elegendő idő arra, hogy megfigyelhessük a közművelődési könyvtárak kiadványi munkájának fő irányait, alapvető jellegzetességeit. Most már van annyi adatunk, hogy érvényes módon szólhassunk e munka értékeiről és hiányairól.

Mit mutatnak az adatok

Vizsgálódásainkhoz a fentebb már említett könyvtári kiadványok éves kumulált jegyzékeit használtuk, a számszerű adatokat azok alapján állapítottuk meg. Az alábbi táblázatok mégis hiányosak. Először is azért, mert a könyvtárak sem juttatták el minden kiadványukat Debrecenbe, így számos – köztük fontos – munka kimaradt a nyilvántartásból. A szöveges értékelésnél azonban – ha szükségesnek látszott – utalunk a táblázatokban nem szereplő, de általunk ismert könyvek, füzetek főbb csoportjaira is. A másik ok: eltekintettünk a kifejezetten propaganda céllal készült, többnyire jellegtelen, jelentősebb információs értékkel nem bíró, módszertani szempontból is érdektelen aprónyomtatványok (meghívók, könyvjelzők, röplapbibliográfiák, programfüzetek stb.) számvavételétől; úgy véljük, ezeket inkább a könyvtárak propagandatevékenységének értékelésénél kell figyelembe venni. Némileg módosította a számadatokat és az arányokat az is, hogy a periódikus és a kisebb terjedelmű sorozatos kiadványokat egy publikációként kezeltük (vagyis nem darabonként tüntetjük fel). További problémát jelenthet a műfaji bontás. Mindenekelőtt a helyismereti és a nem-helyismereti (ún. általános, országos érdekű) művek elhatárolása, aztán a vegyes típusú (pl. bibliográfia és adattár, adattár és dokumentumgyűjtemény) kiadványok besorolása; de a bibliográfia különféle válfajainak különválasztása sem volt egyszerű. A táblázatok hiányosságaik ellenére is t e n d e n c i a s z e r ű e n jól mutatják a közművelődési könyvtárak publikációs tevékenységét.

Kiadó könyvtárak száma:	
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár:	1
megyei könyvtárak:	19
városi könyvtárak:	12
községi könyvtárak:	4
SZMT könyvtárak:	2
más szakszervezeti könyvtárak:	1
Összesen:	39

** BÉNYEI Miklós: A közművelődési könyvtárak kiadványai 1973-ban. = Könyvtári Figyelő. 1974. 3. sz. 229–235. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kiadványok száma:

	országos érdekű, ún. általános:	helyismereti:	összesen:
1973:	34	22	56
1974:	38	33	71
1975:	39	33	72
1976:	33	30	63
1977:	55	20	75
	199	138	337
	(59 %)	(41 %)	

Ehhez még hozzá kell adni a 18 könyvtári híradót, amelyek minden évben megjelentek, sőt többségük egy évben többször is.

Kiadványok műfaji megoszlása:

	országos érdekű:	helyismereti:	összesen:
szakbibliográfia:	13	23	36
repertórium	3	4	7
ajánló bibliográfia:	96	24	120
állományrész-katalógus:			
(+lelőhelyjegyzék)	28	1	29
gyarapodási jegyzék:	15	–	15
eseménytár:	3	1	4
egyéb adattár:	1	33	34
forráskiadvány	–	13	13
szemelvénygyűjtemény:	3	10	13
tanulmány:	8	26	34
évkönyv:	–	3	3
módszertani útmutató:	23	–	23
egyéb:	6	–	6
	199	138	337

Külön műfajként szerepelne a 18 híradó.

A könyvtárak mint kiadók

Az előbb említett, az 1973-as termést ismertető Figyelő-cikket annak idején azzal a megállapítással zártuk, „hogy közművelődési könyvtárügyünk vezető intézményei túlnyomó többségében a kiadványok előállítása a munka szerves, fontos részévé vált." Öt esztendő távlatából megismételhetjük e kijelentést. A táblázatokból kitűnik, hogy a könyvtárak ilyen irányú tevékenysége most már nem alkalmi, hem kapmány-jellegű. Nagyjából azonos számú kiadvány jelent meg mindegyik évben; a mutatók egyenletes, beállt fejlődést tükröznek. A tartalmi elemzés (a műfaji sokoldalúság, az ötletgazdagság, a tudományos igény térhódítása, a magas átlagszínvonal stb.) szintén azt bizonyítják, hogy egyre több könyvtárban adottak a folyamatos, átgondolt publikációs munka objektív és szubjektív feltételei: a helyes vezetési szemlélet, a felkészült munkatársak, a pénzügyi fedezet, a jól működő sokszorosító műhely stb. Egyre több helyen beszélhetünk t e r v s z e r ű, k ö r ü l t e k i n t ő k i a d v á n y p o l i t i k á r ó l.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Mindenekelőtt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, ahol e tevékenységnek több évtizedes hagyományai vannak. Helyzeténél – a főváros közművelődési intézménye, s egyúttal a szociológia országos tudományos szakkönyvtára – fogva szintén kiemelkedik a mezőnyből: mennyiségileg is, minőségileg is. A számba vett kiadványok mintegy 18 %-a itt jelent meg. Szakbibliográfiai és helytörténeti publikációi magas tudományos színvonalat képviselnek, s ajánló bibliográfiai munkája is mintául szolgálhat. Mellette néhány megyei könyvtár is kiemelkedik a mezőnyből; ezek határozott lépésekkel törnek előre a tudományos könyvtárrá válás útján. Máris annak minősül a szegedi Somogyi-Könyvtár. Kár, hogy a nyilvántartásban csak töredékesen szerepel, mert helyismereti-helytörténeti kiadványai, bibliográfiái, sorozatai egyaránt jelentősek, jónéhány vonatkozásban úttörő kezdeményezések. Elmondható ez a szolnoki és a debreceni Megyei Könyvtárról is. Valamivel kisebb számban ugyan, de fontos művek láttak napvilágot Vas és Komárom megyében. A többi megyei könyvtár is felhívta magára a figyelmet egy-egy értékesebb összeállítással. Különben szembetűnő, hogy az elmúlt öt évben kiszélesedett a kiadásra vállalkozó intézmények köre. Valamennyi megyei könyvtár adott ki valamit (a híradókon kívül is); melléjük felzárkózik néhány városi könyvtár (előbb Kazincbarcika, majd Jászberény, a helyismeret terén Törökszentmiklós stb.), sőt négy nagyközségben is készültek figyelmet érdemlő ajánló bibliográfiák. Az SZMT könyvtárak közül csak kettő (a székesfehérvári és a kaposvári) küldte el kiadványait Debrecenbe, így a szakszervezeti hálózat publikációs munkájáról nem formálhatunk véleményt.

Közművelődési könyvtáraink egyre szervesebben illeszkednek – jelesebb ajánló bibliográfiák, szakbibliográfiák, repertóriumaik, adattáraik stb. révén – az országos bibliográfiai és információs ellátási rendszerbe. Ugyanakkor – kivéve az ezzel megbízott FSZEK-t – nem kívánnak túllépni hatókörükön és lehetőségeiken, nem akarnak versengeni az országos nagy- és szakkönyvtárakkal; vagyis a helyismereten kívül nem vállalkoznak szakkönyvtári szolgáltatásokra. Ennek ellenére a megyei könyvtárak gondozásában is jelentek meg országos érdekű könyvtárelméleti, történelmi, irodalomtörténeti, életrajzi stb. dolgozatok, összeállítások.

A tapasztalatok és a kritikai visszhang bizonysága szerint a közművelődési könyvtárak kiadványprogramja egyre jobban közeledik a tényleges igényekhez, egyre inkább megfelel a társadalmi elvárásoknak. Többek között ezt igazolja az aktualitásokhoz való szoros kötődés: az évfordulós kiadványok (Petőfi, Ady, felszabadulás, iskolák államosítása stb.) nagy száma, az időszerű problémákra (munkásművelődés, szakmunkásképzés, olvasó népért mozgalom, zenei részlegek fejlesztése stb.) való válaszadás szándéka. Már a címleírásokból is kiderül, hogy az aktív tájékoztatás számos termékének ötletét a passzív, visszakereső tájékoztatás gyakorlata szülte. Egyáltalán: a segédlet-típusú füzetek, könyvek között előtérbe kerültek a tartalmasabb, terjedelmesebb, hosszabb távon és – a helyismeretieket leszámítva – az ország más megyéiben is hasznosítható összeállítások. A példányszámokról és a terjesztés méreteiről nincsenek adataink. A kiadványokkal kapcsolatos előzetes információközlés (a bejelentések alapján ezt is a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár végzi), valamint a KMK által évről-évre közzétett bibliográfiai terv kedvező lehetőséget teremt arra, hogy az előzetes rendelés révén a publikációs termékek a szükséges példányban jussa-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nak el a felhasználó könyvtárakhoz, könyvtárosokhoz. Az intézmények többsége él is ezzel a lehetőséggel. Sajnálatos azonban, hogy még mindig vannak, akik nem. Sajnálatos, mert kiváló segédletektől fosztják meg magukat.

Már az országos nyilvántartás első esztendejében sejteni lehetett, hogy az aktív tájékoztatás terén a közművelődési könyvtárak között spontán munkamegosztás van kialakulóban. Ez a tendencia azóta felerősödött. Néhány intézmény évek óta színvonalasan látja el egy-egy szakterület gondozását: pl. FSZEK – szociológia, történelem, irodalomtudomány, Szolnok – pedagógia, Hajdú-Bihar – politika-közélet, Vas megye – irodalomkutatások nyilvántartása; Kecskeméten egyre nagyobb gondot fordítanak a mezőgazdasági tájékoztatásra, Jászberény pedig kisgrafikai kiadványaival tűnik ki. A munkamegosztásban rejlő előnyök felismerése, az információközvetítés beindulása, és az együttműködés szándéka együttesen eredményezték, hogy a kiadványprogramban ma már aligalig találhatunk ismétlődést, párhuzamosságot. Inkább az fordul elő, hogy egy-egy szolgáltatást más megyék is átvesznek. Jó példa erre a FSZEK irodalomtudományi és társadalomtudományi cikk-katalógusa (cédulán), valamint a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár Tájékoztató jegyzék vezetők számára c. havi bibliográfiai sorozata.

Kiadványtípusok

A közművelődési könyvtárak kiadványai funkciójuk szerint négy nagyobb csoportra oszthatók: propaganda-összeállítások (ezekkel a fentebb kifejtett okok miatt nem foglalkozunk); az aktív, szétsugárzó tájékoztatás termékei (bibliográfiák, nyomtatott katalógusok, adattárak, szemelvénygyűjtemények); tudományos produktumok (tanulmányok, forráskiadványok, évkönyvek – túlnyomó többségük helyismereti vonatkozású); a könyvtári munka elméleti-módszertani megalapozását, támogatását célzó útmutatók, híradók. Természetesen a határok viszonylagosak, hiszen egy-egy kiadványnak két-, sőt háromféle szerepe is lehet. Mindazonáltal e csoportosítás megfelelő keretet adhat a kiadványtípusok áttekintő ismertetéséhez. Elöljáróban szeretnénk megjegyezni, hogy a helyismereti publikációs tevékenység jellemzőinek, problémáinak bemutatására ezúttal nem térünk ki. Mentesít e feladattól PÉTER László, aki a Könyvtári Figyelő 1978. évi 3. számában közölt Könyvtáraink helyismereti kiadványai c. kitűnő összefoglalásában már megtette ezt. Csupán annyit fűznénk hozzá: a táblázatok is mutatják, hogy a kiadványprogramban nagy, mondhatni központi helyet foglal el a helyismeret témaköre. Ez a helyismereti érdeklődés, a helytörténeti kutatás és a honismereti mozgalom fellendülésének, valamint a könyvtári helyismereti munka (gyarapítás, feltárás stb.) megerősödésének szükségszerű követelménye.

A nem-helyismereti – mondjuk így: országos érdekű vagy általános – kiadványok közel felét az ajánló bibliográfiák teszik ki. Nem véletlenül: hagyományuk van a közművelődési könyvtárakban, viszonylag nem nagy szellemi és anyagi befektetést igényelnek, gyorsan elkészíthetők, az olvasók kedvelik őket, propagandafunkciót is betöltenek. A FSZEK terjeselmesebb, kalauz-jellegű összeállításai a hasonló témájú, hiányzó szakbibliográfiákat is pótolják: Fekete-Afrika szépirodalma magyar nyelven, Latin-Amerika, Lenin a mi korunkban stb. Nagyon jól használhatók a Tematikus szociológiai kisbibli-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ográfiák c. sorozat és a Társadalomtudományi információ füzetei; az utóbbi cédula-változatáról fentebb már szó esett. Az OPKM információs kiadványai mellett is van létjogosultsága – hiszen kiegészíti azokat – a szolnokiak Rövid úton c. pedagógiai referáló folyóiratának. Két kiadást is megért a tatabányaiak által közzétett Verselemzések bibliográfiája. Megemlítjük még A magyar könyvtörténetírás irodalma (Fejér megye), valamint a vallástörténeti tárgyú Föld és ég (Szeged) c. annotált jegyzékeket. Sok ajánló bibliográfia jelent meg a kiemelkedő személyiségekről (főként írókról), továbbá – összhangban a közművelődéspolitikai célkitűzésekkel – jónéhány általános és tematikus válogatás a munkásolvasók számára. Ajánló bibliográfiaként is felfogható a külön típusként feltüntetett r e p e r t ó r i u m o k két darabja: a Címmutató Vladimir Il'ics Lenin Összes műveinek 2. kiadásához (debreceni Városi Könyvtár) és a Szépirodalmi gyűjteményes kötetek elemző katalógusa (FSZEK). A csoport harmadik tagja a Hajdú-Biharban megjelent Válasz-repertórium.

A s z a k b i b l i o g r á f i á k között első helyen a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár periódikus kiadványait kell említeni. Szociológiai információ (a magyar nyelvű szakirodalomról, negyedévenként), Tájékoztató. Külföldi szociológiai folyóiratokról (kéthavonta), Külföldi kurrens szociológiai folyóiratok (kétévenként), Ujonnan érkezett külföldi szociológiai művek jegyzéke (havonta). A vizsgált időszakban látott napvilágot a könyvtár és az MTA Szociológiai Intézete közös, nagyszabású vállalkozásaként, A magyar szociológiai irodalom bibliográfiájának 2. kötete. Ugyancsak a FSZEK adta ki József Attila és Szabó Ervin személyi bibliográfiáját. A megyei könyvtárak szakbibliográfiai tevékenysége jórészt a helyismereti témákra korlátozódik. Kivételek azért akadnak: A szavak megmaradnak. Az európai ellenállási mozgalmak irodalmának bibliográfiája (Heves megye), Kodály műveinek hanglemezjegyzéke (Somogyi-Könyvtár). Voltaképpen nem ez a célja, de tartalmánál és terjedelménél (évi 2000–2400 tétel) fogva betölti egy hiányzó közéleti-politikai kurrens szakbibliográfia funkcióját is a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár Tájékoztató jegyzék vezetők számára c. sorozatának éves kumulációja.

Műfajilag a bibliográfiákhoz hasonlóak (funkciójuk is sokban megegyezik) a nyomtatott g y a r a p o d á s i j e g y z é k e k és á l l o m á n y r é s z - k a t a l ó g u s o k. Számos megyei könyvtár (Nógrád, Somogy, Vas, Komárom stb.) rendszeresen vagy időnként közzéteszi az új szerzeményeinek jegyzékét; nem egyszer egy-egy részlegre korlátozva azt (színműtár, gyermekkönyvtár, pedagógiai irodalom stb.). Az állományrész-katalógusok éléra a FSZEK mozgókönyvtárának anyagát felölelő vaskos kötet kívánkozik. Több könyvtár (megyei is, városi is) kiadta periódikumainak címlistáját. Ugyancsak több megyében elkészült a folyóiratok lelőhely-jegyzéke. Jelentek meg füzetek a zenei gyűjtemények (FSZEK, Vas megye) és a német nemzetiségi báziskönyvtár (Baranya, kétszer) állományáról, valamint a gyermekszíndarabokról (Szolnok) is. Ehhez a típushoz áll közel a hajdú-bihari Könyvtári kiadványok és a szombathelyi Irodalomkutatások c. havonta és éves összesítésben napvilágot látó információs jegyzék. Az elsőről már szóltunk. A második az ország közművelődési könyvtáraiban végzett és Szombathelyre írásban megküldött (s ott őrzött) irodalomkutatásokról tájékoztat.

Ha a helyismereti jellegűektől eltekintünk, feltűnően alacsony az a d a t - és e s e m é n y t á r a k, továbbá a d o k u m e n t u m g y ű j t e m é n y e k száma. Ennek magyarázatát abban kereshetjük, hogy könyvkiadóinknál az utóbbi időben sok és sokféle

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

faktográfiai adattár, lexikon, dokumentumválogatás jelenik meg: a könyvtárak egyre kevésbé kényszerülnek rá, hogy maguk állítsanak össze és adjanak ki ilyeneket. Amit viszont közzétettek, az hasznos, értékes: pl. a FSZEK két évfordulónaptára és az 1970-es évek szovjet külpolitikájának eseményeit rögzítő kronológia, Az olvasó népért c. dokumentumkötet (Hajdú-Bihar), a gyermekolvasók számára válogatott Petőfi-breviárium (Hajdú-Bihar), a Filadelfi Mihály és Kormos Sándor verseit tartalmazó szlovák nyelvű antológia (Borsod).

A tanulmányok együttes száma viszonylag magas: az összkiadványok közel 10 %-a (az évkönyvekkel együtt még magasabb). Zömük helyismereti-helytörténeti publikáció. A könyvtárak gondozásában ezeken kívül irodalomtörténeti – pl. Bistey András: Bányai Kornél (Szolnok), Embertől – emberig. A csecsen-ingus nép története és irodalma (Komárom) – és a könyvtári munka, az olvasáspedagógia elméleti-módszertani kérdéseit taglaló dolgozatok láttak napvilágot. Máshol is érdekes lehet a Pest Megyei Könyvtár két füzete – A gyermekek és az olvasás, Az olvasókért –, valamint az Olvasótábor Bakonyoszlopon (Veszprém) c. kutatási jelentés, akárcsak MEZEI György beszámolója: Integrációs törekvések a NSZK könyvtárügyében (Győr). Jobb híján itt említjük a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár fametszet-kiadványait.

Szólni kell még a módszertani kiadványokról, útmutatókról. Meglepően sok a gyermekkönyvtárakkal foglalkozó füzet. Jelent meg útmutató évfordulós ünnepségre (Győr), a zenei szolgáltatások megszervezéséről (Hajdú-Bihar), az irodalomnépszerűsítés egyszerűbb formáiról (Borsod), az ajánló bibliográfiák készítéséről (Hajdú-Bihar) stb. Számos módszertani közleményt tartalmaznak a megyei és városi-járási könyvtári híradók is.

Érdemes egy pillantást vetni a közművelődési könyvtárak kiadványainak tematikai megoszlására is. Kitűnik, hogy intézményeink a könyvtárügyi vonatkozások (könyvtárelmélet, a könyvtári munka módszerei, az olvasó népért mozgalom, gyarapodási jegyzékek stb.) mellett az irodalomtörténeti és a társadalomtudományi (szociológiai, politikai, pedagógiai, történelmi stb.) témákat részesítik előnyben. Jóval kevesebb a földrajzi, zenei és mezőgazdasági publikáció (főként bibliográfia). A természettudományi, műszaki, egészségvédelmi, nyelvészeti, jogi, képző-, színház- és filmművészeti, filozófiai-ideológiai, közgazdasági, stb. tárgyakat feldolgozó összeállítások pedig csak elvétve fordulnak elő, akkor is inkább egy-egy szerény igényű ajánló bibliográfiaként vagy adattárként.

Kívánalmak

A közművelődési könyvtárak publikációs tevékenységéről felvázolt kép csakis akkor lehet teljes (illetve: csakis akkor közelítheti meg a teljességet), ha az árnyoldalakról, a hiányosságokról is szót ejtünk. Most már öt év adatai alapján, s nem csupán a tapasztalati tényekre támaszkodva állapíthatjuk meg: a kiadványprogram tematikailag még mindig féloldalas, egyértelműen társadalom- és irodalomtudományi beállítottságú. Holott minden más területen is nő a referensz-jellegű kérdések száma, s ezek kielégítését a jó segédletek nagyban megkönnyítenék. A szakkönyvtárakra nem igen ha-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

gyatkozhatunk: információs kiadványaik a közművelődési és az iskolai oktató-nevelő munkában csak kellő adaptálással alkalmazhatók: ajánló bibliográfiák közzétételére pedig csak nagy ritkán vállalkoznak. A hiányok döntő oka egyébként a személyi feltételekben keresendő. Közművelődési könyvtárosaink zöme ugyanis humán képzettségű és érdeklődésű: egy-egy természettudományi, műszaki stb. tárgykör feldolgozása szinte megoldhatatlan feladat számukra. Külső munkatársak bevonása viszont elképzelhető és megvalósítható, hisz a társadalom- és irodalomtudományi témáknál gyakran megtörténik.

Fűzzük tovább a sort: minden eddigi erőfeszítés és eredmény ellenére a társadalomtudományi kiadványok körében is van még jónéhány fehér folt. Mindmáig elenyészően kevés az ajánló bibliográfiai kézikönyv, és a kalauz-jellegű, tanácsadó címjegyzékek száma sem szaporodik a kívánatos ütemben. Lépten-nyomon érezzük az átfogó, annotált nyelvészeti (nyelvhelyességi?!), filozófiai, közgazdasági, néprajzi ajánló bibliográfiai segédkönyv hiányát. A színház- és filmművészetről is készülhetne hasonló összeállítás. Jó lenne minél előbb kézbe venni a magyarországi díjasok listáját.

Ezeknek – és a most fel nem sorolt – hiányoknak a pótlása minden bizonnyal hosszú éveket vesz majd igénybe. S egy-egy ajánló bibliográfiai kézikönyv, terjedelmes faktográfiai adattár összeállítása talán meg is haladja egy-egy könyvtár erejét. Éppen ezért nagy lehetőségek rejlenek a könyvtárközi összefogásban. Sokkal nagyobbak, mint amire az eddigi próbálkozásokból következtetni lehet. Az együttműködés szándéka most is megfigyelhető. A könyvtári híradók jórésze egyaránt szól az iskolai, a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárak munkatársainak. Közös lelőhelyjegyzékek, folyóirat-katalógusok jelentek meg. A nem könyvtári intézményekkel, szervekkel történő közös kiadásokra is vannak már példák. Néhány helyen határozott törekvés tapasztalható a külső, többnyire helyi szakemberek foglalkoztatására. Egyelőre igen szűkkörű formája az együttműködésnek a különböző megyei könyvtárak közös akciója: közös kiadványok előállítása. Huzamosabb ideje csak a Vas és a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár dolgozik így: együtt készítik és évenként felváltva adják ki a középiskolai tanulmányi versenyhez az ajánló jegyzékeket. Jó lenne, ha összefogással készülne el egy-egy tudomány- vagy ismeretág ajánló bibliográfiai kézikönyve, egy-egy témakör tanácsadó bibliográfiája, esetleg a díjasok névsora, stb. Tulajdonképpen nincs rá elfogadható magyarázat, miért nem honosodik meg ez a forma, miért húzódoznak könyvtáraink a tervszerű együttműködéstől, munkamegosztástól. Nem lehet például szó nélkül elmenni amellett, hogy az ajánló bibliográfiai munka koordinálására a FSZEK irányításával és a KMK támogatásával 1973-ban létrehozott bizottság működése kudarcba fulladt, elsősorban az érdekelt megyei könyvtárak passzivitása, helytelen hozzáállása miatt.

Jól tudjuk, hiszen közismert, hogy könyvtáraink ennél súlyosabb gondokkal – helyhiány, fluktuáció, szakképzett könyvtárosok hiánya, a gyes-en lévők pótlása stb. – küszködnek, ám az elmúlt öt esztendő kiadványpolitikai tevékenysége, a kiadványok mennyisége és magas átlagszínvonala azt bizonyítja, hogy számottevő szellemi és anyagi erőket képesek e területre is fordítani. Joggal vetődhet fel tehát a kérdés: nem lehetne-e ezeket az erőket még jobban kihasználni, célszerűen egyesíteni, az összkönyvtárügy számára legfontosabb feladatok megoldására összpontosítani? Talán igen, s akkor a kiadványprogram sokoldalúbb, a tájékoztatási tevékenység hatékonyabb lehetne.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ELTÉRÉSEK A MAGYAR ÉS AZ ANGOL KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK KÖZÖTT

LUCKHAM, Bryan

1978 elején a budapesti Kulturális Kapcsolatok Intézetétől kapott ösztöndíj révén az a szerencse ért, hogy két hónapot Magyarországon tölthettem. Ez alatt az idő alatt az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja Olvasáskutatási Osztályának vendége voltam, akik szakmai látogatások és találkozók igényes programját állították össze számomra. Összesen körülbelül 31 könyvtárat látogattam meg, ami az adottságok szerény, de tárgyilagos keresztmetszetét nyújtotta. Természetesen, többségük közművelődési könyvtár volt, így ezekre fordítottam a legtöbb figyelmet. Eredeti munkámhoz tartozik a manchesteri egyetemen felnőttek számára szervezett esti, hétvégi vagy néhány napos tanfolyamokon való oktatás. A könyvolvasással és a könyvtárhasználattal kapcsolatos kutatásom vezetett a Magyarországon, főként KAMARÁS István és kollégái által végzett értékes munka felfedezésére. Szerettem volna lehetőleg minél több közművelődési könyvtárat látni egy szocialista országban, ami a különbségeken kívül néhány hasonlóságot is nyújtott számomra.

Magyarországi tapasztalataim leírásánál hasznos lehet az összehasonlítás a hazámban lévő helyzettel. Az első meglepő dolog az volt számomra, hogy Magyarország – bár kisebb ország és nemrégiben iparosodott – egészében nagyon jól ellátott a nyilvánosság számára hozzáférhető könyvtárakkal. A fiókkönyvtárakkal együtt kb. 9800 könyvtárépülete, könyvtárhelyisége van Nagy-Britannia 6500 könyvtárával szemben. (Mi azonban még kb. 600 egyéb épülettel rendelkezünk, mint például kórházak, öregek otthona, melyek szintén a könyvkölcsönzés célját szolgálják.) A magyar falusi könyvtárak méreteikben igen eltérők, de a mód, ahogyan fennmaradtak, nagyon érdekes. Angliában – talán mert magas fokon iparosodott ország – a közművelődési könyvtárak alapvetően nem a vidékre jellemzők. Míg a városi könyvtárakra törvényhozásunk 1850 után ösztönzőleg hatott, a vidéki területeket csak az 1920-as években kezdték ellátni. Amennyire megértettem, a magyar falusi könyvtárak kialakítását, fejlődését a háború utáni változások ösztönözték. Nagy-Britanniában azonban nem volt ehhez hasonló hatás. A magyarországi gyakorlattal szemben a falusi olvasókat mozgókönyvtárak (bibliobuszok) látják el, melyek nyilvánvalóan nem szállíthatnak nagy állományt. A könyvtárak a fix elhelyezés következtében művelődési központtá is válhatnak, s örömmel láttam Magyarországon, hogy kisebb városokban és falvakban gyakran művelődési házakhoz kapcsolódnak. Ez megkönnyíti az együttműködést. Nagyon tetszett Hévízgyörkön az, hogy milyen közeli a kapcsolat a könyvtár, a mozi, a művelődési ház és a klasszikus zenei stúdió között.

Nemcsak vidéken vannak kiskönyvtárak. Budapesten az I. kerületben egy kis fiókkönyvtárat látogattam meg. Nagy volt a forgalom, ami a környék magas népsűrűségével is

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

magyarázható. Nagyobb helyre lenne szükség, de érthető, hogy nem lehet mindenütt új épületet biztosítani, ahol szükséges. A kis helynek azonban előnye is van. A könyvtáros egyénileg is ismeri az olvasókat, és valószínűbb, hogy inkább barátnak tekintik őt, mint távoli, irodában ülő hivatalnoknak.

Bár az alkalmazottak nagy része modern épületet szeretne Angliában is, úgy tűnik, ez nem old meg minden problémát. Örömmel láttam Budaörsön, Egerben és Jászberényben régi épületek ötletes átalakítását könyvtárrá. Az ilyen jellegű megoldás összhangban áll azzal az óhajjal, hogy megőrizzük a hagyományos építészet varázsát és nagyszerűségét.

Látogatásaim során jónéhány új könyvtárépületet is megtekintettem. Az intézmények mérete néha meglepő volt számomra. Kőbányán és Miskolcon például a hatalmas olvasótermek és raktárhelyiségek a helybeli lakosság gazdag ellátását teszik lehetővé. Másrészt viszonylag kevés olvasó használta a könyvtárakat napközben. Ez természetesen abból adódik, hogy a lakosság nagy része dolgozik. Angliában azonban nehéz lenne olyan nagykönyvtárak késő esti órákig húzódó nyitvatartását indokolni, amelyeket csak korlátozottan használnak. A minden munkanapon történő nyitvatartás helyett megfontolandó a néhány órás vasárnapi nyitvatartás, amikor a család tagjai együtt mehetnének a könyvtárba.

A magyar könyvtárügy másik jellemző vonása a szakszervezeti és munkahelyi szakkönyvtárak magas száma. Meg vagyok győződve arról, hogy jó ötlet könyveket biztosítani a munkásoknak, akik esetleg nehezebben jutnak el közművelődési könyvtárakba. Nálunk Angliában soha nem volt ilyen tradíció. A múlt században volt néhány példa munkáskönyvtárak létesítésére, főként olyan helyeken, ahol erős volt a szakszervezeti hagyomány, így a szénbányászok között. De amennyire előttem ismert, ezek már megszűntek, közművelődési könyvtári hálózatunk pedig nem helyettesítette őket tökéletesen. Ennek következtében Angliában a munkások könyvtárhasználata csökkent. Kutatásaim szerint jelenleg a munkásoknak talán egynyolcada könyvtárhasználó.

A szakszervezeti könyvtár modellje a gyár nagyságától és a rendelkezésre álló pénztől függően változik, de egyesek meglehetősen nagy állománnyal, képzett és lelkes személyzettel rendelkeznek, mint pl. a budapesti Magyar Hajó- és Darugyár, ahová ellátogattam.

Egy másik szokatlan jelenség számomra a fiatalok (tinédzserek) könyvtárának kialakítása a pécsi Ifjúsági Művelődési Házban. Jó lenne ennek hatását felbecsülni, mert – feltételezem – ez kísérleti jelleggel jött létre. Nagy-Britanniában nem túl széles körben alkalmazták, bár az 1950-es években egy-két város kísérletezett ifjúsági könyvtár létesítésével, de inkább a gyermek- és felnőttkönyvtárak egybeolvadására van néhány példa, melynek célja, hogy megkönnyítse a fiatalok figyelmének átirányítását a magasabb szintű könyvekhez, és könnyebbé tegye olyan felnőttek helyzetét, akik nem tudnak jól olvasni. Választhatnak könnyebb könyveket anélkül, hogy zavarba jönnének, mivel a gyermekkönyvtárat használják. Angliában – a budapesti gyakorlattól eltérően – szokatlan, hogy a felnőtt- és gyermekkönyvtár külön épületben legyen.

Az analfabétizmus problémája is különböző országainkban. Magyarországon – úgy tűnik – nagy előrehaladást értek el az írástudatlanság csökkentésében, különösen a cigányok körében. Angliában ez a probléma láthatóan egyre nő. Sok bevándorló van nálunk, akik úgy érkeznek hozzánk, hogy nem tudnak angolul írni és olvasni, jóllehet, a modern

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ipari bürökratikus társadalom is az írni-olvasni tudás magasabb fokát követeli meg, mint amilyen a múltban elfogadható lett volna. Vannak például olyanok, akik nem tudják elolvasni vagy kitölteni a szükséges társadalombiztosítási iratokat. Szerencsére az angol közművelődési könyvtárak újabban aktív szerepet vállalnak az analfabétizmus elleni országos kampány támogatásában olvasóklubok szervezésével, vagy az olvasni nem tudók számára az egyéni oktatás segítségével.

Megfigyelésem szerint a magyar könyvtárak egyik legnagyszerűbb specialitása a gyermekkönyvtár. A gyermekkönyvtárak felszerelése, (berendezése) a könyvek megjelenése (külleme) itt gyakran jobb volt, mint a felnőtt könyvtárakban. Örömmel láttam, hogy iskolai csoportok gyakran látogatják e könyvtárakat. Önöktől eltérően mi még nem értük el azt, hogy a gyermekkönyvtár valóban az iskolában legyen, ahogyan egy esetben Budapesten láttam. Ez akkor lehet helyes megoldás, ha minden helybeli gyermek ugyanabba az általános iskolába jár, de Angliában ez az iskolatípus még nem mindenütt elterjedt.

Szerencsésnek tartottam, hogy meglátogathattam a budapesti Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi épületét és könyvtárát nemcsak a személyzet udvariassága miatt, hanem azért is, mert láthattam a szociológiai könyvtárat. Egy szociológus számára az állomány sokfélesége és mérete kétségtelenül irigylésre méltó volna. Ez bizonyára a világ egyik legkitűnőbb olyan társadalomtudományi könyvtára, amely a közönség számára is nyilvános. Bármilyen más országban ez a könyvtár akadémiai intézmény része lenne, így a nagyközönség számára nehezen lenne hozzáférhető. Örvendetes, hogy Szabó Ervinnek a nyilvános könyvtári eszméit továbbgondozzák.

A magyar közművelődési könyvtárak az 1945 utáni években szembetűnően gyorsan fejlődtek. A teljes könyvállomány a lakossághoz viszonyítva ma már nagyobb, mint Angliában. Nálunk két könyv jut egy lakosra, Magyarországon ez a szám több háromnál. A meglátogatott könyvtárakban szerzett benyomásaim alapján azonban úgy látom, hogy a könyvállomány gyakran sok régi kötetet foglal magában, amelyek közül jónéhányat alig használnak. Ezt a nézetemet az országainkra vonatkozó statisztikai kiadványok is megerősítették, amelyek szerint az állomány forgási sebessége Magyarországon 2, míg Angliában kb. 5 (évente). Ennek egyik oka azonban az lehet, hogy Angliában a közművelődési könyvtárak által vásárolt és kölcsönzött könyvek nagy aránya tartozik a könnyű műfajhoz (szerelmi történetek, krimik), melyek friss kiadásúak, de efemer jellegűek. Sok könyvet ezek közül gyorsan selejteznek és másokkal helyettesítenek, míg Magyarországon a hagyományos és klasszikus irodalom sokkal inkább képviselt.

Valószínűleg a címek nálunk változatosabbak, de egy-egy mű példányszáma alacsony, így sokszor csalódás éri azt, aki meghatározott könyvet keres. Magyarországon – tapasztalatom szerint – egy-egy műből több példány áll az olvasók rendelkezésére. Szubjektív megítélésem szerint a magyar könyvtárak ellátottsága a világirodalom klasszikusaival jobb, mint a hasonló angol könyvtáraké, viszont az angol könyvtárakban több a műszaki-gyakorlati ismeretet tartalmazó és a barkácsolással foglalkozó mű (pl. autóápolás).

Magyarországon nagy előny a könyvek alacsony ára. Ez nemcsak a könyvtáraknak jó, hanem a lakosságnak is. A magyar otthonok magángyűjteményei sok honfitársamat zavarba hoznák. A könyvtárak folyóiratvásárlása is sokkal nagyobb arányú, mint Angliában. Néha száz folyóiratcímet is számoltam, míg Angliában 20-nál több nem található.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Nagyon együttérzek azokkal a magyar könyvtárosokkal, akik a nyugati országok könyv- és folyóiratárainak emelkedésére panaszkodnak.

Látogatásaim során lehetővé vált, hogy a könyvtárosképzésbe is némi bepillantást nyerjek. Úgy gondolom, ezen a területen mi többet teszünk. Körülbelül húsz könyvtárosiskolánk van és nagyszámú posztgraduális tanfolyam is működik. Jó benyomásaim voltak viszont továbbképző tanfolyamaikról. Nagy örömet nyújtott számomra, hogy magyarországi tartózkodásom során néhány ilyen tanfolyamra meghívást kaptam. Megfigyeltem, hogy hozzánk hasonlóan, Magyarországon is egyre inkább elkülönül egymástól az informátor és könyvtáros pálya.

Mindkét országban nagy gondot fordítanak a szakmai képzettség és a könyvtári személyzet képesítési fokának emelésére. Hosszú távon ez minden bizonnyal javítani fogja az olvasóknak nyújtott szolgáltatások színvonalát.

Nagyon érdekes dolog volt számomra a könyvtár- és könyvhasználattal kapcsolatos kutatások tanulmányozása. Magyarországon nagyobb figyelmet fordítanak az olvasásra és a könyvek helyére, míg az angol kutatás inkább a könyvtári rendszerekre és működésükre irányul. Nagyon hasznos volt számomra, hogy megismertem mit végeznek Magyarországon, találkoztam és beszélgettem kollégákkal. E tapasztalatcserék mindkét fél hasznára válnak, mindent megteszek annak érdekében, hogy folytatásuk legyen. A jövő reményei közül a magyarok számára bizonyára az új nemzeti könyvtár a legfontosabb. A budai vár valóban kitűnő elhelyezést ígér. Angliában szintén tervezünk hasonló épületet. Valószínűleg sok évig tart, míg elkészül, bár az építkezést még ebben az évben elkezdik. Remélem, hogy a magyar nemzeti könyvtár épületének átadása már nem késik soká, várom a megnyitást. Előtte azonban szeretnék újra Magyarországra látogatni, hogy újabb eredményeket, változásokat lássak a közművelődési könyvtárakban és felújítsam a kapcsolataimat barátaimmal, ismerőseimmel, akiknek kedvessége és vendégszeretete emlékezetes marad mind számomra, mind feleségem számára.

Látogatásom két hónapja túl kevés volt ahhoz, hogy minden meghívásnak eleget tegyek, de remélhetőleg a kölcsönös látogatások gyakoribbak lesznek mindkét irányban, és így még lesz alkalmam oda is eljutni, ahol most nem jártam. A könyvtárak most nagy változások előtt állnak, s a jövőben hozandó döntések is jobbak lesznek, ha mindnyájan jobban tájékozódunk.

(Fordította: FEIMER Ágnes)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KRÓNIKA

A KIADVÁNYOK EGYETEMES HOZZÁFÉRHETŐSÉGE (UAP – Universal Availability of Publication)

KOVÁCS Ilona

Az IFLA 1978. évi konferenciája központi témájává a kiadványok egyetemes hozzáférhetőségének kérdését, azaz az UAP programot tette. A program új szemlélet, új magatartás alapjait veti meg. Valamennyi könyvtár és dokumentációs intézmény, a hivatás valamennyi művelője számára egyetlen központi célt tűz ki, a szolgáltatást. A szakma számára ez azt jelenti, hogy a munkát úgy kell megszervezni, hogy minden információ mindenki számára a kívánt időben rendelkezésre álljon, azaz egyetemesen hozzáférhető legyen. Ennek érdekében történik a gyűjtés, megőrzés, feltárás, tájékoztatás és használat koncepcióinak, valamint módszereinek kialakítása. Ezt figyelembe véve kell a forrásokat, az eszközöket, az intézményeket, valamint az olvasót egy teljes rendszer részének tekinteni, amelyben a cél az információ és a felhasználó közötti út legrövidebbé tétele a leghatékonyabb, a leggazdaságosabb és legbiztonságosabb módszerek alkalmazásával. Ez az eddigi eredmények újraértékelését és a jövő nagyvonalú, teljes áttekintést igénylő tervek alapján történő kialakítását kívánja meg. Az IFLA előadások hosszú sora vizsgálta az UAP program alapjait, a könyvtári szolgáltatásokra tett hatását az együttműködést megalapozó nemzetközi módszerek és a korszerű technika nyújtotta lehetőségeket.

Aktivitás, tudatosság és koncepció

Az UAP program elvi, a könyvtáros világ attitüdjét és teendőit meghatározó alapvetését D. J. URQUHART (UAP – What can we do about it?) előadása nyújtotta.

A könyvtárosok elsődleges feladata a használók kiszolgálása. Ennek két feltétele van. Először: lehetővé kell tenni, hogy megállapítsa: melyik dokumentum felel meg az olvasó érdeklődésének, és másodszor: lehetővé kell tenni a dokumentumokhoz való hozzáférést. Az első megvalósítását biztosítja az egyetemes bibliográfiai számbavétel, az UBC program. A második kívánja meg az UAP program meghirdetését. Ez lényegében a könyvtáro-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

sok jól ismert, régi célkitűzése új megvilágításban –, vagyis egyszerűen: ellátni az olvasót azzal, amit kíván. Az UAP-ot nemcsak minden információra, hanem minden emberre is ki kell terjeszteni. Ez biztosítja egyetemességét.

A hozzáférhetőség fokát nyilvánvalóan megnöveli, ha a használónak nem kell messze utazni ahhoz, hogy használhassa a dokumentumokat. Igy a kölcsönzési szolgáltatások jelentős szerepet töltenek be az UAP megvalósításában. A program célja, hogy lecsökkentse a nem kölcsönözhető anyagok kategóriáját, és hogy ezekről fotómásolatokat tegyen hozzáférhetővé.

Az UAP megnevezésben a „publication" azaz „kiadvány" szó félrevezető, ugyanis az UAP lényege, hogy az emberi gondolkodás és megfigyelés m i n d e n f a j t a rögzítését tegye hozzáférhetővé mindenki számára.

Mi szükséges ehhez? Először is az, hogy minden felnőtt tudjon olvasni, tehát az UAP az oktatás egyetemességére épül. Másodszor: mindenki számára legalább egy könyvtár legyen hozzáférhető, és hogy ez a könyvtár megfelelő dokumentumgyűjteménnyel rendelkezzék. Egy könyvtár azonban nem rendelkezhet mindazzal, amire az olvasónak szüksége lehet, ezért vált szükségessé az együttműködés.

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés bázisának megteremtése érdekében az IFLA olyan nemzeti központok létrehozását sürgeti, amelyek az adott ország saját kiadványait hozzáférhetővé teszik egy másik ország hasonló központja számára. Ezek egyben nemzeti kölcsönzési központok lennének, amelyek egységes alapszabály szerint jönnének létre és működnének.

Vajon miért kell ilyen gondot csinálni az UAP programból, hiszen ha a már megkezdett úton tovább haladnánk, akkor is elérnénk azt, amit az UAP programba vett – mondják sokan.

Ez a fajta álláspont okozza az előrehaladásban az egyik legnagyobb nehézséget. Az UAP fő ellenségei nem azok, akik valamilyen sajátos okból ellenzik, hanem azok akik nyugodtan hátradőlnek a székükben, azt hivén, hogy az ő területükön mindent megtettek.

A könyvtárak és azok forrásai, valamint kapcsolatai önmagukban még nem képeznek teljes rendszert. A könyvtárak azért léteznek, hogy továbbítsák az információt a használó számára. De hogy a létező könyvtári konglomerátum forrásait a használók hogyan használják, az attól függ, hogy a használó mit ismer és mit nem. Ezért egy olyan komplett rendszerben kell gondolkozni, amelynek a használó is része. Igy a fő kérdés az, hogy a használó megkapja e azt, amit akar és akkor kapja e meg, amikor szüksége van rá. Ez olyan kérdés, amely több figyelmet érdemel. Hiába mondjuk a használónak, hogy amit helyileg nem tud megszerezni, megkaphatja a nemzeti rendszer útján, és amit ott sem, azt a nemzetközi rendszer útján, ha a rendszer lassú és megbízhatatlan. Tehát a könyvtáraknak fel kell mérni, és meg kell állapítani, hogy vajon az olvasói elégedettek e. Ez egyre általánosabban felismert tény. Ami nem eléggé köztudott az az, hogy a felmérésekhez alkalmazott módszerek nem biztosítanak megbízható eredményeket. Továbbá nehézség a szolgáltatások hatékonyságának a vizsgálata, hiszen a rendszer fogyatékosságai nem olyan nyilvánvalóan mérhetők, mint a vízhiány vagy az elektromosság hiánya. Az olvasó sokszor, ha nem azt kapja, amit kíván, nem is jelzi a szolgáltatás elégtelenségét, hanem távozik, vagy végleg feladja az in-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

formáció megszerzésére tett kísérleteit. Ez utóbbi eset vezet el a „nem használók" problémájához. Ismert, hogy a „nem használók" kategóriája az alábbi típusokból áll:

- azokból, akik igénylik az információt, akik ismerik az eszközöket, de nem tételezik fel, hogy a rendelkezésre álló szolgáltatás kielégítheti igényeiket;
- azokból, akik igénylik az információt, de nem tudják, hogy hogyan használják a szolgáltatásokat;
- azokból, akik igénylik az információt, de nem tudnak a szolgáltatásokról;
- azokból, akik akarnak információt, de nem férnek hozzá a megfelelő szolgáltatáshoz.

További alapos felmérés szükséges még ahhoz, hogy a „nem használók" valamennyi típusát megállapítsuk.

A nem használók problémájának megoldása nem csupán könyvtárak létesítésén múlik, hanem fontos kérdés például az, hogy a használó kapja-e,és a z t kapja-e amit akar. A vizsgálódások nehézsége, hogy a könyvtári szolgáltatások költségei felbecsülhetők, de é r t é k e nem mérhető anyagiakban. Egy olajkút létesítésénél pontosan felmérhető a befektetés és a termelés értéke. A könyvtári „termelés", a könyvtári munka eredménye azonban nem. Az egyetlen ami mérhető, hogy a rendelkezésre álló források legjobb felhasználását biztosítjuk-e. Ugy tűnik a könyvtárak fő törekvése a művek számának növelése, holott az erőforrások más felhasználásával egyéb módszerekkel a hozzáférhetőséget jobban lehetne növelni: pl. duplumok begyűjtésével, az olvasókat kiszolgáló személyzet növelésével stb. Ezért meg kell vizsgálni, hogy a létező módszerek a használónak nyújtott szolgáltatás szempontjából gazdaságosak e?

További gond a könyvtárak közötti kooperáció kérdése. Autonóm intézmények önkéntes kooperációja rendszerint nem hozta meg a kívánt eredményt. Ezért szükséges egy koordinált rendszer létrehozása. Ebben azonban az egyes intézmények többé nem élveznének teljes önállóságot. Bár a könyvtárosok kevéssé hajlanak erre, a növekvő kiadványáradat és a számítógépes rendszerek fejlődése azt sugallja, hogy minden könyvtár egy koordinált rendszer részévé kell, hogy váljon.

Az UAP program megvalósítása érdekében szakítani kell azzal a gyakorlattal, hogy a könyvtárak munkájukat gyakran egyszerűen véleményekre és nem objektív adatok analízisére alapozzák, valamint azzal, hogy csak saját könyvtáruk gazdaságossági kérdéseit tartják szem előtt és nem a teljes információs rendszerét.

Az UAP hatása a könyvtári szolgáltatásokra

Ben RUGAAS (How can the public library meet all people of the community?) előadásában azt nyomozta, hogy a kiadványok egyetemes hozzáférhetőségének programja milyen követelményeket támaszt az intézményekkel, a könyvtárosokkal és az olvasókkal szemben. Felveti a könyvtárosok és egyéb szakemberek együttműködésének kérdését és a könyvtáraknak a teljes információs hálózatban betöltött szerepét.

Az UAP az információk kezelésével foglalkozó egyéb területek szakembereival való együttműködést kívánja meg. A könyvtári szolgáltatások hatékonysága, az UAP és sikeres alkalmazása nagy mértékben függ majd az érintkező területek szakembereitől, valamint

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a könyvtárosok magas színvonalú professzionalizmusától. „Mi nem akarjuk azt elvégezni, amit mások jobban tudnak, de ugyanakkor nem hagyhatjuk másokra, amit mi tudunk jobban." Az emberek igénylik az információt, tudást, szórakozást, és ennek csak egy hányadát fogják a könyvtárakban keresni. A fő dolog, hogy az emberek hozzájussanak a kívánt információhoz és lehetséges, hogy az nem a könyvtárból származik. De nem szabad megfeledkezni arról, hogy egy település, egy közösség információs lánca sok szakembert kapcsol össze és ezek között a könyvtárosoknak jelentős helyet kell elfoglalniuk, megfelelő ranggal és áttekintéssel kell rendelkezniök ahhoz, hogy képviselni tudják a könyvtár ügyét.

További probléma a szolgáltatás ingyenessége, annak költségei és a használat szabadsága. Természetesen az ingyenes könyvtári szolgáltatás nem jelenti azt, hogy nem kerül semmibe, az emberek közvetett módon fizetik annak költségeit. A korlátlan szabadság természetesen megfelelő határok között értendő, ha másért nem gazdasági okokból. A számítógépek sok lehetőséget kínálnak a könyvtár számára, de gazdasági szempontok még sokáig korlátozni fogják azok széleskörű bevezetését. Mindenesetre azok csak eszköznek tekintendők, csodát a számítógépesítés sem tud tenni olyan könyvtári szolgáltatás esetében, amely a tradicionális keretek között rosszul dolgozik.

Nem mellőzendő kérdés a település egyéb információszolgálata, az oktatás, felnőttoktatás és továbbképzés viszonya. Mindenütt általánossá vált az a felfogás, amely a közkönyvtárakat tekinti a település információs központjának, amely különböző szolgáltatási pontokkal rendelkezik. A könyvtár széleskörű használata megkívánja, hogy mindenki megismerkedjen a könyvtárak működésével az eszközök használatával, és bátran kérjen információt. Az embereket meg kell tanítani az eszközök, a könyvtári szolgáltatások igénybevételére, információ kérésére.

A hatékony, messze kisugárzó könyvtári szolgáltatás olyan integrált oktatási, kulturális és szórakozási lehetőségeket tételez fel, amelyek szorosan kapcsolódnak a könyvtárhoz. Ebben az iskolarendszer, mint mindenfajta magatartásunk kiindulópontja különösen fontos szerepet kap. Az oktatás új fejlődési iránya ugyanis egyre inkább feltételezi azoknak az információs eszközöknek szélesebb körben ismert kezelési módját, amellyel egy könyvtárban vagy egy eszközközpontban találkozhatnak.

Egyetemes hozzáférhetőség egyetemes módszerekkel

Az egyetemes hozzáférhetőség egyik feltétele, hogy olyan nyilvántartási módszereket fejlesszünk ki, amelyek segítik a kiadványokhoz való gyors és maradéktalan hozzáférést, és amelyek nemzetközileg egységesek. K. E. NEUBAUER (The present status and future expectations of the program for the assignment of international standard book numbers) az ISBN, a nemzetközi azonosító könyvszámozás nyújtotta lehetőségeket elemezte, és a továbbfejlesztésével elérhető még hatékonyabb hasznosítás perspektíváit vizsgálta.

Az ISBN a gépi adatbázisok fontos visszakereső eszköze. Programozás és gépidő szempontjából a legolcsóbb és legegyszerűbb visszakeresési mód a szám szerinti visszakeresés. Ezért rendkívül nagy a jelentősége az ISBN szám használatának a könyvtárközi kölcsönzési rendszerekben.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az elv teljesen egyszerű: a központi katalógusban nem a címre, hanem az ISBN számra hivatkoznak. A könyvtárak a központi katalógust többé nem a címről, hanem az ISBN-ről tájékoztatják. Ezt a típusú rendszert először a LASER (London and South England Library Region) számára tervezték meg. A számítógép a könyvtárak által bejelentett ISBN-t és a bejelentő könyvtárak kódját tárolja, maximum 240 lelőhelyet ISBN-enként. Így a könyvtáraknak lehetőségük van arra, hogy a birtokukban nem található könyveket ISBN indexek révén lokalizálják,és közvetlenül kérjék át egy másik könyvtártól. A rendszert most már on-line rendszerré fejlesztették. Ezen felül azokat a címeket, amelyek MARC szalagon is megtalálhatók betáplálják a rendszerbe. Így a MARC információkat az ISBN-nel együtt használva sok könyvtár számára egy on-line központi katalógus állítható elő anélkül, hogy a szisztémán belül a címeket le kellene írni.

A közvetlen könyvtárközi kölcsönzési lehetőség 40 %-kal csökkentette a könyvtárközi kölcsönzés idejét. Egy ilyen rendszer hosszú távon egész Európára is kiterjeszthető. Egy ilyen európai központi katalógus nagy mértékben hozzájárulhatna az európai UAP program fejlesztéséhez,és sokkal olcsóbb lenne, mint egy európai adatbázisból való visszakeresés.

Az ISBN-nek mint címazonosítónak az alkalmazása további lehetőségeket kínál. Az ISBN-t könyvszámnak és nem címazonosító számnak tervezték. Ha a címet több kiadásban, többféle kötésben adják ki, ezek közül valamennyi megkapja a saját ISBN számát akkor is, ha a cím teljesen azonos. De mind a könyvtárak, mind az olvasó az esetek többségében a címet, illetve az adott szöveget keresi. Első lépés ahhoz, hogy az ISBN-t címazonosító számként használjuk az,hogy valamennyi olyan ISBN-t összehozzunk, amely egy címhez tartozik. Ilyen megoldást alkalmaz pl. az angol nemzeti bibliográfia. Legutóbb egy olyan javaslat vitája zajlott, amely azzal foglalkozott, hogy nemzetközileg szabványosított módszert vezessenek be az ISBN-nek mint címazonosító számnak az alkalmazására.

Az ISBN ilyen használatának nemzetközi bevezetése feltételezi először, hogy azokat az ISBN-eket, amelyek bibliográfiailag összetartoznak, szabványosított módszerrel is összekapcsoljuk és azok közül egyet Bibliográfiai ISBN-nek jelöljenek ki. Ha az alkalmazás szabályai elég egyszerűek a kiadók közvetlenül alkalmazni tudnák őket és így az ún. BSBN közvetlenül a könyvben közölhető lenne.

Az ISBN Agency által javasolt szabályok a következők:

1. Ha egy címmel csupán egy ISBN kapcsolatos, akkor ez tekintendő a cím bibliográfiai ISBN-jének. Az ISBN betűk és számjelek után a következő nyomtatott betűk:BSBN következnének a könyvben és bibliográfiákban.
2. Más ISBN-ektől megkülönböztetendő BSBN meghatározására csak akkor van szükség, ha egy címnek egynél több ISBN-je van.
3. Egy cím BSBN-je a címnek elsőként kiadott ISBN-je.
4. Ha egyidőben azonos címen több kiadás jelenik meg párhuzamosan,akkor a kiadó dönti el, hogy melyik ISBN lesz a BSBN.
5. Ha egy ISBN egyszer megkapja a BSBN funkciót, akkor ugyanaz a cím többé nem kaphat egy másik BSBN-t mindaddig, amíg a cím meg nem változott.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A kiadványok egyetemes hozzáférhetőségét az IFLÁ-n ismertetett technikai megoldások közül különösképpen kettő segítheti elő. Az első, amely jelen állapotában egyelőre csak lehetőség és csak kínálkozó megoldás, a nemzeti bibliográfiáknak mikfoformában való közzététele, amely gazdaságos, gyors, nem okoz tárolási nehézségeket és olyan partnerek számára is lehetővé tenné a most már egyre terjedő számítógépes nemzeti bibliográfiai feldolgozás eredményeinek fogadását, amelyek még nincsenek felkészülve más adathordozó (pl. mágnesszalag) hasznosítására. J. Mc Ree ELROD (Universal Availability of Bibliographic Records) tanulmányában különösen az európai helyzetre hívja fel a figyelmet. Itt még sok könyvtár teljes beszerzését maga katalogizálja, mert bár a beszerzett anyagok jó részét az egyes nemzeti bibliográfiai központok feldolgozzák, a közreadott bibliográfiák költségesek, tárolásuk rendkívül helyigényes és az egyes bibliográfiák külön betűrendjében való keresés igen sok időt igényel. Ehelyett a COM (computer output microform) forma olcsó, közismert, könnyen postázható, raktározható és használható. (Észak-Amerikában egy mikrolapleolvasó egy hatvan fiókos katalógusszekrény árának feléből beszerezhető.)

Sajnos a nemzeti bibliográfiai szervek csak lassan jutnak el oda, hogy rekordjaikat ebben a formában tegyék hozzáférhetővé. A helyzet a következő:

Az USA MARC formátumú rekordjai egy privát cégtől (MARC Applied Research Company) MARCFICHE néven szerezhetők be (évi 295 $). Ez a mikrolap egy teljes bibliográfiai rekordokat tartalmazó állandóan növekvő regiszterből áll, amelyek visszakeresése a kumulált és ujra kiadott szerzői és cím szerinti, Library of Congress cédulaszámának rendje szerinti, ISBN szerinti és a Library of Congress szakjelzet szerinti index segítségével történik. Az index és regiszter közös kiadása a bibliográfiai rekordok megjelentetésének gazdaságos módszere, mert azokban csupán egyszer kell a rekordokat megjelentetni, amíg a jóval rövidebb index leírások egy közös sorrendbe rendezve ismét kiadhatók. A MARCFICHE egyetlen negatívuma az, hogy az kizárólag egy bibliográfiai központ termését tartalmazza és, hogy inkább újragépelésre mint újrafotózásra alkalmas.

A kanadai MARC rekordok az USA MARC rekordjaival együtt a címek rendjében folyamatosan hozzáférhetők a Blackwell North America's TITLE INDEX-ekben (évente 680 $). A teljes, újrakumulált anyagot minden tizenharmadik héten kiadják, heti supplementumokkal. Ez talán a kurrens angol nyelven megjelenő címek legteljesebb betűrendbe egyesített jegyzéke. Teljes bibliográfiai leírást, Library of Congress szakjelzetet, Dewey szakszámot tartalmaz. Melléklapokat, tárgyszavakat és megjegyzéseket azonban nem.

A British Library nem tervezi MARC rekordjainak mikrokártya formában való közzétételét, mert azok megjelennek ultra fiche kiadványában. (BOOKS IN ENGLISH).

A National Library of Australia az AUSMARC rekordokat nem adja közre COM formában, de szándékában áll egy olyan microfiche címindex közreadása, amely magában foglalja az AUSMARC, az UK MARC és az LC MARC rekordokat. Mérlegelik továbbá, hogy nemzeti bibliográfiájuk kumulációját microfiche-en adják közre.

A Bibliothèque National (Paris) mérlegeli egy ilyen formátum közreadását.

A Deutsche Bibliothek (Frankfurt) nemzeti bibliográfiájának előfizetési árában benne

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

foglaltatik a microfiche kiadás is. Ezzel a megoldással a könyvtár a COM verzió kiadásának legfőbb értelmét teszi kétségessé.

A dán Bibliothekcentralen a dán MARC rekordoknak csak egy 3–5 éves kumulációját tervezi.

A helyzet áttekintése két javaslatot kínál. Az első az, hogy a nemzeti bibliográfiai központok tegyék hozzáférhetővé MARC rekordjaikat COM 42 x fiche formában. A teljes rekordok jelenjenek meg register formában sorszámmal ellátva keletkezésük sorrendjében, egy kumulált címindex kísérletében (így csak egy betűrendet kell vizsgálni). Legalább az országon kívül legyen ez a nyomtatott kiadástól függetlenül hozzáférhető. Másodszor: az IFLA és UNESCO támogatásával készüljön egy különböző nemzeti bibliográfiák egyesített címindexe, vagy minden nemzeti MARC record egyesített register és index kiadása.

A Nemzetközi Nemzeti Bibliográfiai Kongresszus azt javasolta, hogy a COM indexbe minden nép nemzeti bibliográfiai rekordjai eredeti írásrendszerben kerüljenek be a nem latin betűs és a nem alfabetikus írásmódokkal készült rekordoknak csak a transzliterált címei kerüljenek be az indexbe, és eredetiben a fotóeljárással előállított regiszterbe kerüljenek be.

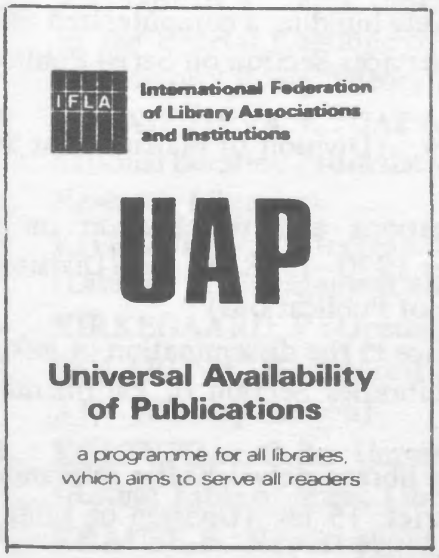
A technika másik igen eredményes formája az on-line lelőhelynyilvántartások kiépítése. Ez még közvetlenebbül segíti az UAP program megvalósulását, hiszen nem csupán a bibliográfiai számbavételt, hanem már maguknak a felhasználható példányoknak a számbavételét biztosítja. Frederick G. KILGOUR (Increased UAP effected by an on-line union catalog) az Ohióban működő on-line központi lelőhely nyilvántartás (OCLC) működésére vonatkozó felmérés eredményeit ismertette. A vizsgálat alapján megállapítható volt, hogy a résztvevő könyvtárak könyvtárközi kölcsönzése 75 %-kal nőtt meg. Az on-line rendszer nyújtotta lehetőségek következtében biztosítható a nemzeti erőforrások jobb kihasználása és a nemzeti könyvtári funkciónak, az ország könyvtárainak együttesére épített, jobb ellátása.

* * *

Az IFLA valamennyi munkacsoportja és szekciója az UAP szellemében értékelte feladatát és határozta meg programját. A konferencia egésze pedig a téma jelentőségére és egyetemességére való tekintettel 1981-re egy államközi UAP konferencia összehívását javasolta, amelyhez az UNESCO támogatását kérte.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A téma iránt részletesebben érdeklődők számára az alábbiakban közöljük a 44. IFLA kongresszusra készült előadások bibliográfiáját, amelyek a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban hozzáférhetők. A bibliográfiát FEIMER Ágnes állította össze.

1. Address of the Deputy Prime Minister of the Federal Government of the Czechoslovak Socialist Republic. 2 lev. (Plenary Session)
2. AJE, S.B.: Provision of periodical literature to users in Nigeria. 15 lev. (Division of General Research Libraries)
3. BANSA, H.: Conservation as a special aspect of UAP. 3 lev. (Division of Management and Technology Section on Conservation)
4. BERKELEY, V.: Chairman's report 1977/78. 2 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of School Libraries)
5. BOURNE, R.: Union list of serials. 3 lev. (Division of Collections and Services Section on Serial Publications)
6. CHERNS, J.: Government publishing – an overview. 9 lev. (Division of Collections and Services Section on Official Publications)
7. CLARKE, J.: International standards: a discussion paper on the need for their possible expansion and revision. 7 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of Hospital Libraries and Libraries for the Handicapped)
8. CLAVEL, J.P.: IFLA Treasurer's report for the year 1977. 5 lev. (Plenary Session)
9. COOKE, E.: Legislative and budget needs for statistics. 10 lev. (Division of Management and Technology Section on Statistics)
10. CYBULSKI, R.: Rules for the registration of the documents in the current national bibliography with tables to the characteristics of documents. 70 lev. (Division of Bibliographic Control Section on Bibliography)
11. DOUGHERTY, R.M.: Assessing performance in academic libraries. 9 lev. (Division of General Research Libraries Section of University Libraries and Other General Research Libraries)
12. DOUGHERTY, R.M.: The new copyright law and American libraries. 9 lev. (Division of Collections and Services Section on Interlending)
13. DYER, E.: Including school libraries in national bibliographic systems. 18 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of School Libraries)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

14. Education and training of children's librarians. Some discussion points on the theme. 2 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of Children's Libraries)
15. FIFOOT, E.R.S.: The professional board. Report to July 1978. 4. lev. (Plenary Session)
16. FRANZMEIER, G.: On some aspects of cooperatively building a computerized union list of serials. 3 lev. (Division of Collections and Services Section on Serial Publications)
17. FRASE, R.W.: Copyright need for Statistics. 9 lev. (Division of Management and Technology)
18. GENZEL, P.: Universal availability of publications and the Section on the Exchange of Publications. Report on its activities 1970–1978. 14 lev. (Division of Collections and Services Section on the Exchange of Publications)
19. GUDE, G.: The role of congressional research service in the dissemination of information. 10 lev. (Division of General Research Libraries Section of Parlimentary Libraries)
20. GYEBI, A.: School libraries as part of a national library network: the relevance of experience in Ghana to other developing countries. 15 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of School Libraries)
21. HARBO, O.: Congrès internationaux sur la science de l'information. 3 lev. (Division of Education and Research Section on Library Theory and Research)
22. HARBO, O. – JAKBERG, L.: Training and education of information officers librarians. 13 lev. (Division of Special Libraries Section of Administrative Libraries)
23. HARBO, O.: Universal availability of publications and library research. 5 lev. (Division of Education and Research)
24. HARLEY, A.J.: Automation of gift and exchange processing at the British Library Lending Division. 2 lev. (Division of Collections and Services Section on Exhange of Publications)
25. HÄKLI, E.: Provision of periodical literature to users. Experiences from Finland and of the Scandinavian cooperation. 12 lev. (Division of General Research Libraries)
26. HEWITT, V.D. – REGAN, M.: New initiatives for the social science section. 6 lev. (Division of Special Libraries Section of Social Science Libraries)
27. HOCHGESAND, K.: Note on the revised UNESCO statistical questonnaire on libraries. 3 lev. (Division of Management and Technology Section on Statistics)
28. HOROWITZ, R.G.: The school library and NATIS in developing countries: the need for integration. 16 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of School Libraries)
29. HULSHOFF, M.: UAP – the interaction between library and community. Some experiences in the Netherlands. 14 lev. (Division of General Research Libraries)
30. HUMPHRY, J.A.: Principal feature of the DDC, edition 19. 5 lev. (Division of Bibliographic Control Round Table of Classification)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

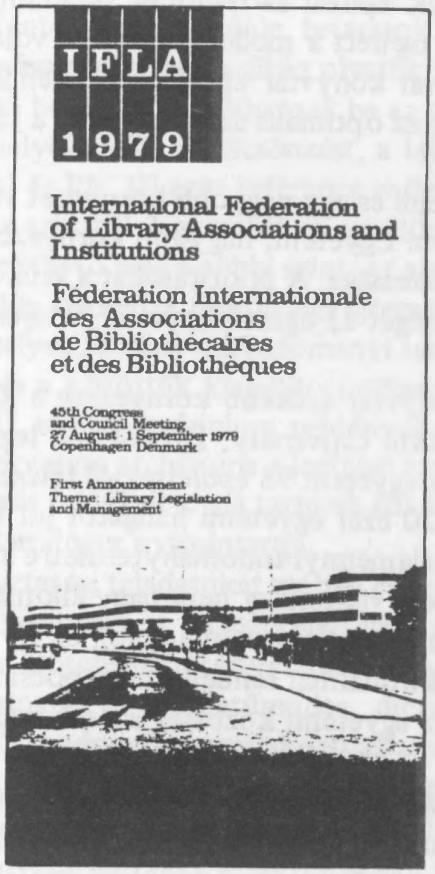
31. IFLA Secretariat: Agenda for the 44th Council meeting to be held at Hotel FIS on Monday 28 August, 13.45–16.00 1 lev. (Plenary Session)
32. IRVING, A.: Educating library users in schools. 7 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of school libraries)
33. KAEGBEIN, P.: Some observations on the contemporary situation of library science in the Federal Republic of Germany. 13 lev. (Division of Education and Research Section on Library Theory and Research)
34. KALAJDŽIEVA, K.: UAP (universal availability of publications) and its relevance to national libraries. From the viewpoint of a small country. 10 lev. (Division of General Research Libraries)
35. KILGOUR, F.G.: Increased UAP effected by an on-line union catalogue. 13 lev. (Division of Management and Technology)
36. KIRKEGAARD, P.: Opening speech: abstracts. 3 lev. (Plenary Session)
37. KOLÁŘOVÁ, H.: Address by H. Kolářová chairman of the Organizing Committee. 3 lev. (Plenary Session)
38. KOLTYPINA, G.B.: Universal availability of printed music in the USSR. 14 lev. (Round Table of Music Librarians)
39. KRAUSE, F.: Report about the „Gesamtkatalog der Wiegendrucke". 7 lev. (Division of Collections and Services Section on Rare and Precious Books and Documents)
40. LERSCH, T.: Generalle Fragen zum Problem einer in internationaler Zusammenarbeit erstellten Liste der Nachschlagewerke zur Kunstgeschichte. 4 lev. (Round Table of Art Libraries)
41. LINE, M.B.: National interlending systems: existing systems and possible models. 11 lev. (Division of Collections and Services Section on Interlending)
42. LINE, M.B.: Universal availability of publications: progress report. 3 lev. (Plenary Session)
43. LUNN, J.: Study on a model law for legal deposit. 28 lev. (Division of General Research Libraries Section of National Libraries)
44. McREE ELROD, J.: Universal availability of bibliographic records. 3 lev. (Division of Bibliographic Control)
45. MALINCONICO, S.M.: Mass storage technology and file organization. 18, [3] lev (Division of Management and Technology Section on Mechanization)
46. MAYO–ZNAK, E.O.: Problems of correlation of the functions of the catalogue card and the national bibliography in the maintenance of universal bibliographic control (Characteristic of the point of departure and the range of problems invoved). 11 lev. (Division of Bibliographic Control Section on Bibliography)
47. MILLS, J.: The new bliss bibliographic classifications: a fully faceted general classification for general and special libraries. 15 lev. (Division of Bibliographic Control Round Table on Classification)
48. MOROZOV, A.N.: The availability of the collections of the All-Union Patent Technical Library (APTL). 9 lev. (Section of Science and Technology Libraries)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

49. NEUBAUER, K.W.: The present status and future expactations of the program for the assignment of International Standard Book Numbers. 19 lev. (Division of Bibliographic Control)
50. NYARKO, K.: Library literature in English-speaking West Africa, its achievements, problems and prospects. 14 lev. (Division of Education and Research Round Table of Editors of Library Journals)
51. NYARKO, K.: Universal availability of publications (UAP) and library education in Africa. 12 lev. (Division of Education and Research)
52. OVERTON, D.: Report on the location, planning, furnishing and equipping of special libraries with particular reference to administrative libraries. 37 lev. (Division of Special Libraries Section of Administrative Libraries)
53. PINION, C.F.: Local cooperation in the use and availability of non-book materials – with special reference to certain schemes relating to public libraries in the United Kingdom. 11 lev. (Working Group on Audiovisual Media)
54. The provision of books for the mentally handicapped child. Some points for possible discussion, 2 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of Children's Libraries, Section of Hospital Libraries and Libraries for the Handicapped).
55. Report of the committee „Books for the mentally handicapped people" of the Dutch Centre for Public Libraries and Literature (NBLC) for the joint session with the children's section; discussion on the provision of books for mentally handicapped children. 2 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of Hospital Libraries and Libraries for the Handicapped, Section of Children's Libraries)
56. ROUIT, H.: Bibliographic guide to French art reference books. 4 lev. (Round Table of Art Libraries)
57. ROVELSTAD, H.: The economics of the universal serials and book exchange (USBE) 6 lev. (Division of Collections and Services Section on Exchange of Publications)
58. RUGAAS, B.: How can the public library meet all people of the community. 11 lev. (Division of Libraries Serving the General Public Section of Public Libraries)
59. RUOKONEN, K.: The characteristics and availability of electronic data processing materials. A case study of Finland. 9 lev. (Division of Special Libraries Section of Social Science Libraries)
60. STONE, E.W.: IFLA and the continuing education of librarians: a world perspective. 23, [6] lev. (Division of Education and Research Section on Library Schools and Other Training Aspects)
61. TATTERTON, E. – KING, K. – ALLARDYCE, A.: A costing analysis of the gift and exchange section of the British Library Lending Division. 17 lev. (Division of Collections and Services Section on Exchange of Publications)
62. TREZZA, A.F.: Data needs for support of universal availability of publications. 4 lev. (Division of Management and Technology Section on Statistics)
63. TUILIER, A.: L'importance de la formation scientifique du bibliothecaire dans l'acces universel aux documents. 3 lev. (Division of Education and Research Section on Library Schools and Other Training Aspects)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

64. URQUHART, D.J.: UAP – what can we do about it? 13 lev. (Division of Collections and Services)
65. VANWIJNGAERDEN, F.: Exchange of publications with the developing countries. 10 lev. (Division of Collections and Services Section on Exchange of Publications)
66. VELINSKÝ, M.: Library service statistics. 14 lev. (Division of Management and Technology Section on Statistics)
67. WELSH, W.J.: Progress in the United States toward a national periodicals system. 12 lev. (Division of General Research Libraries)
68. Working Group on Corporate Headings. 5 lev. (Division of Bibliographic Control Section on Cataloguing)
69. WYSOCKI, A.: Address to the 44th IFLA Council Meeting. 2 lev. (Plenary Session)

Az IFLA 1979. évi 45. kongresszusa Koppenhágában lesz augusztus 27-től szeptember 1-ig. Téma: könyvtári törvényhozás, könyvtárigazgatás.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KENTI EGYETEMI KÖNYVTÁRRÓL

RÓNAI Tamás

Az amerikai egyetemi könyvtárak reneszánszáról adott hírt a Library Journal 1971. évi száma.[1]
Rövid értékelésből és a tizenöt oldalnyi statisztikából kiderül, hogy az Egyesült Államokban öt év alatt (1967. januárja és 1971. decembere között) állami- és magánalapítványok támogatásával 257 új egyetemi könyvtárat építettek és 105 könyvtárépületet tataroztak. A felépített új könyvtárak közül 17 épült 5 millió dollár feletti költséggel. Ezek egyike a Kent State University Libraries, Kent Ohio (a továbbiakban Kenti Egyetemi Könyvtár), ahol az 1977/78. év Gombocz ösztöndíjasaként volt alkalmam egy évet eltölteni.

Az egyetemi könyvtárak építési és felújítási programjának motorja a használók számának gyors növekedése mellett a modern technika volt. Mintegy háromezer kisebb-nagyobb egyetemi és főiskolai könyvtár épület- és berendezésellátottsági színvonala az 1970-es évek elején elérte azt az optimális szintet, amely a társadalmi szükségletek kielégítéséhez nélkülözhetetlen.

A könyvtárat egy szűkebb és egy nagyobb környezet veszi körül. A szűkebb környezet esetünkben a Kenti Állami Egyetem, nagyobb környezete az amerikai könyvtárak és információs szolgáltatások összessége. A prioritásokat a szűkebb környezet határozza meg, a célok realizálásának lehetőségét az egész könyvtári és tájékoztatási infrastruktúra szabja meg.

A Kenti Egyetemi Könyvtár szűkebb környezete a Kent State University, a Kenti Állami Egyetem.[2] A Kent State University, Észak-Ohio legnagyobb, rangsorban az USA. 26. legnagyobb egyeteme. Az egyetem 98 épülettel jól felszerelt laboratóriumokkal és két számítógéppel rendelkezik. 20 ezer egyetemi hallgatót jól felkészült több nemzetközileg is elismert professzor oktat valamennyi tudományterületre kiterjedően.

A könyvtár ehhez képest viszonylag nem nagy állományú (1,5 millió könyv, számos periódikum, mikroformátum és audiovizuális anyag), de így is képes a tantervi követelmények teljesítéséhez szükséges irodalmat rendelkezésre bocsátani, a kutatói igényeket kielégíteni és mindezeken felül az egyetemi közösség szórakoztatását biztosító irodalmat szolgáltatni.

A könyvtár feladatainak ellátásához a makrokörnyezettől kap támogatást. Megállapításunkat ezen a helyen csupán néhány ténnyel kívánjuk alátámasztani: a Lockheed-cég kaliforniai számítógépével távolságtól függetlenül közvetlen on-line kapcsolat létesíthető az ország bármely pontjáról. Ez teszi lehetővé, hogy a többezer mérföld távolságból is konzultálni lehessen 60 szövetségi, egyetemi vagy magánkézben lévő adatbázissal. Hasonló adatbázist rendelkezésre bocsátó rendszert üzemeltet a System Development Corporation cég is. Ezenkívül még számos bibliográfiai rendszer működik (pl. OCLC, BALLOTS stb.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárak között kiépült az országos telex-rendszer, amely szintén megsokszorozta a kapcsolatteremtés lehetőségét. A könyvtárak együttműködnek nemcsak automatizált rendszerek közös használatában, hanem abban is, hogy állományukból egymásnak kölcsönöznek. Regionális alapon és könyvtártípus szerint hálózatokat hoznak létre, amelyek közös szerzeményezési politikát is folytatnak. A regionális és az országos együttműködés költségcsökkentő hatású.

A Kenti Egyetemi Könyvtár tagja az OCLC rendszernek, információ visszakereső szolgálatának termináljai on-line kapcsolatban vannak a LOCKHEAD-cég DIALOG rendszerének adatbázisaival. Mindezek mellett a könyvtár tagja a Northeastern Ohio Major Academic Libraries (NEOMAL) elnevezésű könyvtári hálózatnak. A hálózatban jelenleg 6 egyetemi és egy szakkönyvtár vesz részt.

A Kenti Egyetemi Könyvtár tizenkét szintes új épületébe 1972 szeptemberében költözött be. A könyvtár épülete alkalmas a modern technika befogadására. A tervezésnél ugyancsak figyelembe vették a kutatók és az egyetemi hallgatók speciális igényeit is. Zárható egyszemélyes kutatószobák biztosítják az elmélyült munkát és több kisebb-nagyobb helyiség ad lehetőséget arra, hogy a hallgatók zavartalanul megbeszélhessék tanulmányi problémáikat. A rokkantak részére külön bejáratok és mellékhelyiségek vannak. 22 pénzbedobással működő másolóberendezés áll az olvasók rendelkezésére.

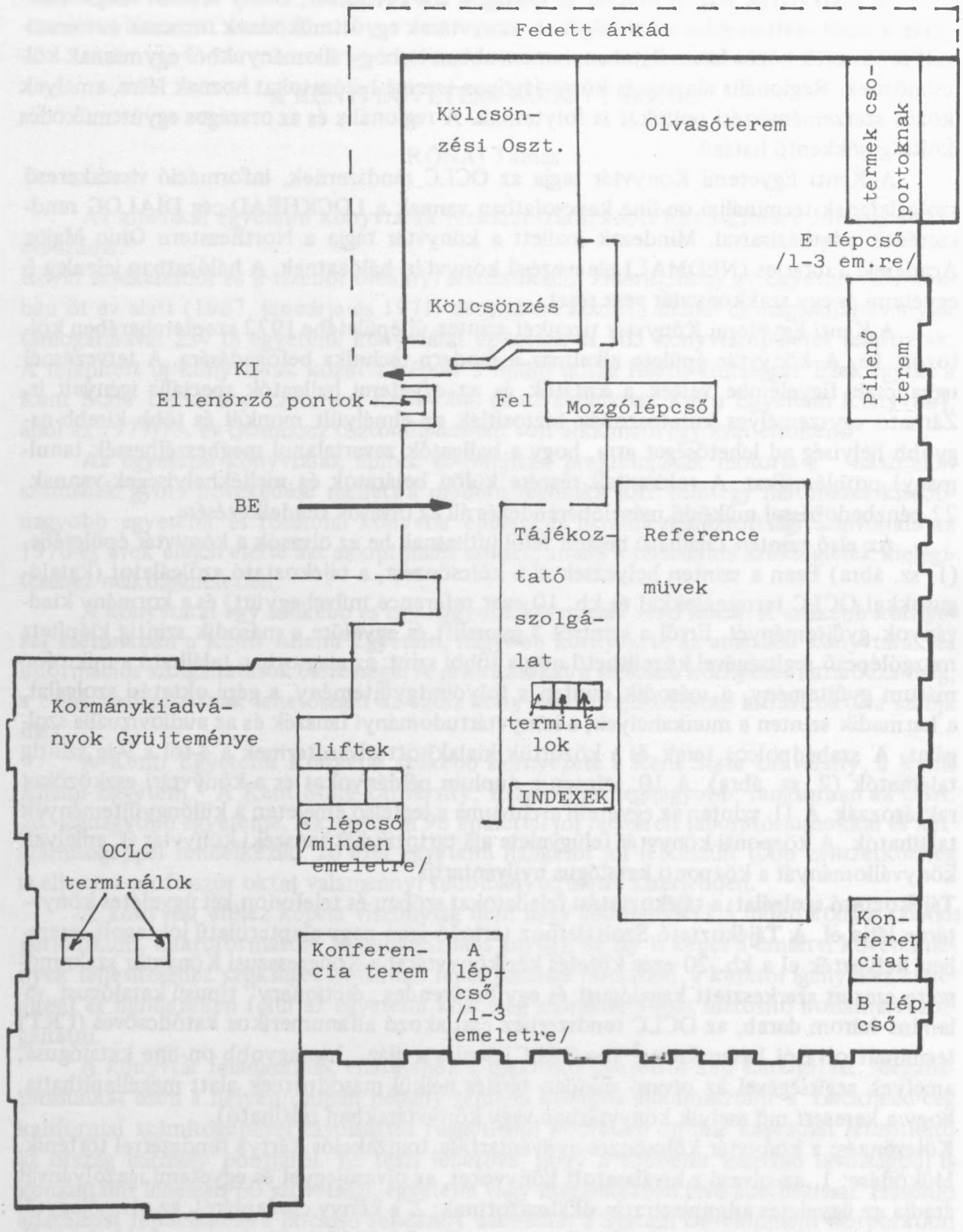
Az első szinten található bejárat felől juthatnak be az olvasók a könyvtár épületébe. (1. sz. ábra) Ezen a szinten helyezték el a kölcsönzést, a tájékoztató szolgálatot (katalógusokkal OCLC terminálokkal és kb. 10 ezer reference művel együtt) és a kormány kiadványok gyűjteményét. Erről a szintről 3 gyorslift és egyelőre a második szintig kiépített mozgólépcső segítségével közelíthető meg a többi szint: az alagsorban található a mikroformátum gyűjtemény, a második szinten a folyóiratgyűjtemény, a gépi oktatási szolgálat, a harmadik szinten a munkahelyek, a könyvtártudományi tanszék és az audiovizuális szolgálat. A szabadpolcos terek és a közöttük kialakított olvasótermek a 4-től a 9-ig szintig találhatók (2. sz. ábra). A 10. szinten a duplum példányokat és a könyvtári eszközöket raktározzák. A 11. szinten az egyetem archívuma a legfelső emeleten a különgyűjtemények találhatók. A központi könyvtár felügyelete alá tartozik hat tanszéki könyvtár is, amelyek könyvállományát a központi katalógus nyilvántartja.

Tájékoztató szolgálat: a tájékoztatási feladatokat szóban és telefonon két ügyeletes könyvtáros látja el. A Tájékoztató Szoltálathoz tartozó igen nagy alapterületű jól tagolt teremben helyezték el a kb. 20 ezer kötetes kézikönyvtárat a Kongresszusi Könyvtár szakrendszere szerint szerkesztett kagalógust és egy betűrendes „dictionary" típusú katalógust, valamint három darab, az OCLC rendszerhez csatlakozó alfanumerikus katódcsöves (CRT) terminált olvasói használatra.[3] (Az OCLC jelenleg a világ legnagyobb on-line katalógusa, amelyek segítségével az olvasó minden térítés nélkül másodpercek alatt megállapíthatja, hogy a keresett mű melyik könyvtárban vagy könyvtárakban található).

Kölcsönzés: a könyvtár kölcsönzés-nyilvántartása tranzakciós kártya rendszerrel történik. Működése: 1. az olvasó a kiválasztott könyveket, az olvasójegyet és egyetemi igazolyánvát átadja az ügyeletes adminisztratív alkalmazottnak; 2. a könyv címlapjáról, az olvasójegyről és az egyetemi igazolványról egyidőben egy mikrofelvétel készül; (a tranzakciós kártyák előre lyukasztott, géppel olvasható adathordozók) 3. a tranzakciós kártyákat elhelyezik a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

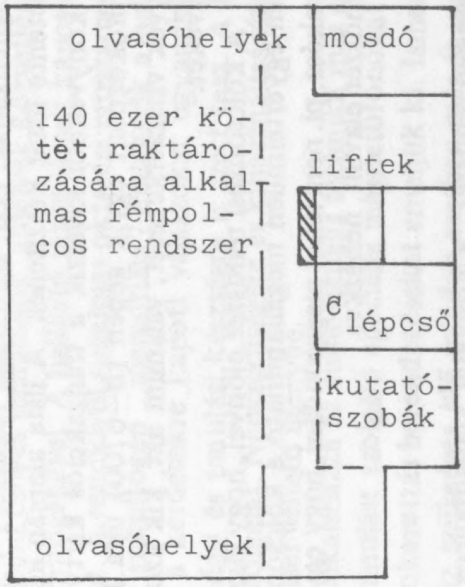
1.számu ábra

Első szint elrendezése

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2.számu ábra

Tipikus raktár-olvasóterem
– /4-9 szinteken/

3.számu ábra

Külön gyüjtemények	12
Archivum	11
Eszköz és duplum raktár	10
Könyvek TO szakrendben	9
Könyvek LC szakrendben	8
Könyvek LC szakrendben	7
Könyvek LC szakrendben	6
Könyvek LC szakrendben	5
Könyvek LC szakrendben	4
Könyvtártudományi müvek / Könyvtártud. Tanszék	3
Folyóiratok	2
Tájékoztató szolgálat / Kormánykiadványok Gyüjteménye	1
Mikroformátum Gyüjtemény	A

Munkahelyek Igazgatósága	A-V szolgálat	Számitógépes Inf. visszakereső szolg.	
Gép Oktatási szolgálat		Könyvtárközi kölcsönzés	
	Kölcsönzési osztály	Ellenőrzési pont	Bejárat

A könyvtárépület keresztmetszete

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

könyvben és a könyvet, illetve a könyvben elhelyezett fémlapocskát elektromos úton demagnetizálják: (Ld. biztonsági rendszer) 4. a mikrofilmről, amely a számítógép input-ja kéthetente listát készítenek. A lista alapján küldik ki a figyelmeztetéseket; 5. a visszahozott könyvekből kiveszik a tranzakciós kártyát; 6. a tranzakciós kártyákat az egyetemi számítóközpont egyik gépén (B–6700) újra lefuttatják. Ennek alapján állapítják meg a könyvek visszaérkezését, valamint azt, kik azok akik a határidő lejárta után hoztak vissza könyveket.

A kölcsönzési rendszer előnyei, hogy viszonylag olcsó (batch feldolgozás) és jogi vita esetén egyértelműen megállapítható a kölcsönző személye. A hátránya viszont, hogy nem naprakész, pl. nem lehet megmondani, hogy egy olvasónál egyidőben hány könyv található. A rendszer elavult, nehézkes.

Biztonsági rendszer: a könyvtár szabadpolcos, az olvasók tetszés szerint válogathatnak a könyvek között, ugyanakkor tetszőleges mennyiségű saját könyvet hozhatnak be a könyvtárba. A könyvtári könyvek, valamint egyéb könyvtári tulajdontárgyak (pl. magnetofon, fülhallgató, mikroformátumok, stb.) meghatározott helyeire „célpontokat" helyeznek el. Ezek magnetizált állapotban a biztonsági berendezés célpontjai. A biztonsági berendezés elvileg a repülőtéren alkalmazott fegyverkereső detektornak felel meg. Amennyiben a kölcsönzés nem történt meg és ennek ellenére megkísérlik a könyvtári tulajdon kivitelét a magnetizált célpontok aktivizálják a rendszert. (Riasztás, az ajtó zárva marad, stb.) A rendszer rendkívül nagy előnye, hogy automatikusan, nagy biztonsággal oldja meg a könyvtári tulajdon védelmét.

Az egyik közelmúltban megjelent tanulmány szerint a biztonsági rendszerbe befektetett minden egyes dollár 1,73 dollár haszonnal térül meg.[4]

Mikroformátum-gyűjtemény: számos olvasókészülék mellett az olvasók rendelkezésére áll két 3M gyártmányú olvasó-másoló berendezés is. Az itt lévő nagy forgalomnak elsősorban az az oka, hogy a New York Times-tól a legjelentéktelenebb helyi sajtótermékig a napilapokat mikrofilmen tárolják. Mikroformátumokon tárolják az időben be nem szerzett szakfolyóiratokat és szakkönyveket is, amelyeket eredetiben már nem sikerült beszerezni. A mikroformátumok széles körben elterjedt használatát a technika fejlettsége, a mikrokiadás elterjedtsége, a cleringhouse-ok mikroformátumos szolgáltatásai, a szerzeményezés munkáját támogató, a mikropublikációkat feltáró bibliográfiai eszközök minősége és mennyisége, a visszakeresést segítő indexművek sokasága és nem utolsó sorban gazdasági megfontolások indokolják. A mikroformátum technika fejlettsége ma már nem csak azt jelenti, hogy a tárolás gondjai és az anyagi ráfordítás költségei csökkenthetők, hanem azt is, hogy rendelkezésre állnak hordozható otthon használható mikroformátum olvasó berendezések is, amelyeket a mikropublikációkkal együtt kölcsönözhet az olvasó. (Kutatóintézeteink és egyetemi könyvtáraink ellátása hordozható mikroformátum-olvasó készülékekkel minden valószínűség szerint csökkentené az olvasókban, kutatókban még mindig meglévő idegenkedést a mikropublikációkkal szemben.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Gépi Oktatási Szolgálat: az Egyesült Államok iskolai és egyetemi könyvtáraiban az 1960-as évek óta működnek számítógéppel támogatott egyéni tanulást szolgáló rendszerek. Az oktatógépek lényegében nem mások mint kathod csöves terminálok, amelyek közvetlen kapcsolatban állnak az egyetem központi számítógépével. A hallgató maga létesít kapcsolatot a számítógéppel és kéri a kívánt programot. A rendkívül rugalmas oktatási programok hatékony eszközei az egyéni tanulásnak. A számítógép „memóriája" emlékszik a hallgató minden válaszára osztályozza és összegzi a kérdésekre kapott válaszokat ugyanakkor a hallgató a konkrét tanulás mellett válaszadási és tanulási készségre is szert tesz. A Kenti Egyetemi Könyvtárban is működik ilyen szolgálat. Népszerűségére és kihasználtságára utal az is, hogy csak előzetes időpont bejelentéssel vehető igénybe.

A gépi oktatási szolgálat kiterjedten alkalmazza az audiovizuális technika más eszközeit is. Ezen a helyen ezek közül a nyelvtanulást szolgáló speciális magnetofonokat és az oktatás valamennyi területén használt videokazettás berendezéseket emeljük ki. Ismeretes, hogy az idegen nyelvű szöveg megértéséhez szükséges idő minden esetben más és más. Ezért nyelvtanulásra olyan speciális magnetofonokat használnak, amelyek a 4 lehetséges sebességgel egyaránt képesek élvezhetően visszaadni a négy sebesség bármelyikével felvett felvételt. Képmagnetofonok szintén rendelkezésre állnak. Igy pl. az OCLC rendszerről öt részes videokazetta sorozatot készítettek az olvasók, a könyvtárszakos hallgatók és a könyvtár személyzete részére. Az első rész az olvasókat képzi a rendszer hatékony használatára, míg a további négy rész a rendszer részleteiben mutatja be.

A könyvtár videokazetta gyűjteményének nagyságára nincs adatom, de azt tudom, hogy az elmúlt tanévben a könyvtár 13 ezer darab videokazetta felvételt adott el.

Audiovizuális Szolgálat: a könyvtár AV szolgálata tagja az 50 filmközpontot tömörítő Egyetemi Film Központok Konzortiumának. A konzortium tagjai decentralizáltan gyűjtik, feldolgozzák és rendelkezésre bocsátják a vásárolt különféle típusú filmeket. Egymásnak kölcsönösen bejelentik a megvásárolt és meg nem vásárolt filmeket. Erről évente az R.R. Bowker Company gondozásában 40 ezer tételes oktatási filmeket tartalmazó lelőhelyjegyzéket bocsátanak ki Educational Film Locator címmel. Az oktatást szolgáló filmek helyben nézhetők, kölcsönözhetők. A szolgálat filmvetítőket és magnetofonokat is kölcsönöz úgy az egyetemi hallgatóknak mint az oktatóknak.

Könyvtárközi Kölcsönzés és Kutató Szolgálat: a könyvtárközi kölcsönzés rendkívül hatékonyan működik. Az OCLC ebben a vetületben egy hatalmas központi katalógus szerepét tölti be. Másodpercek alatt felderíthető, hogy egy adott mű vagy folyóirat mely könyvtárban található meg. A választás általában a legközelebbi könyvtárra esik. Amennyiben a kívánt művek a NEOMAL hálózaton belül megtalálhatók a hálózat közös járművei bonyolítják le a szállítást.

A könyvtárközi kölcsönzést kutatószolgálati tevékenységnek tekintik. A kutatószolgálat szóbeli tájékoztatáson kívül más szolgáltatást nem nyújt. Nem tekintjük kutatószolgálati tevékenységnek, bármennyire is hasznos a telefonüzenet-felvető szolgáltatás, amely

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ugyancsak ehhez a részleghez tartozik. Az üzenetfelvevő magnetofonra a kutató a nap bármely órájában bediktálhatja kívánságát, pl. kérheti egy folyóiratcikk xerox másolatát, vagy reference kérdést tehet fel stb. és anyagot vagy szóbeli választ a legrövidebb időn belül megkapja.

Számítógépes Információs Szolgálat: ez a szolgálat 3 db modern NCR terminállal rendelkezik. A szolgáltatást térítés ellenében bárki igénybe veheti. A Szolgálat napi feladatainak ellátása mellett ezeken a terminálokon képzi egyénileg a könyvtárszakos hallgatókat is a számítógépes visszakeresésre. A terminálok a System Development Corporation Számítógépéhez (California) és a Lockhead Dialog adatbázisához kapcsolódik speciális TYMNET távközlési hálózaton keresztül.

A használó rendelkezésére 60 adatbázis áll. Az egyes adatbázisokon belül további file-okat építettek ki. Az egyes adatbázisokból logikai operátorok segítségével lehet egy-egy adott témára keresni.

A keresés menete a következő: 1. A kutató és a szolgálat egyik specialistája megbeszélik a témát. 2. A specialista a megbeszélés alapján meghatározza a deszkriptorokat, szinonimákat és rokon fogalmakat. 3. A keresést a specialista maga végzi, figyelembevéve a kutató kiiratásra vonatkozó kívánságait.

A keresés on-line-ban történik. A keresés történhet szabadon választott vagy tezeuruszból vett deskriptorok segítségével. A legtöbb adatbázis lehetőséget biztosít mindkettő egyidejű keresésére is.

Kiiratásra a rendszer a következő lehetőségeket biztosítja: a) csak bibliográfiai adatok kiírása b) csak dokumentumok számának kiírása c) a fenti kettő együtt és annotáció kiírása.

Amennyiben a kutató ráér és megelégszik a releváns dokumentumok számával, akkor a keresés igen rövid időn belül befejeződik. A számokat alkalmas időpontban a gép visszakeresi és ennek alapján a kutatónak postán megküldik a bibliográfiai adatokat és annotációkat is.

A sikeres on-line rendszerek működésének egyik alapvető technikai feltétele – amint ez köztudott – a kiváló minőségű postai kábelhálózat. A TYMNET speciális távközlési hálózat példája is bizonyítja. Az is köztudott, hogy az on-line rendszerekben a kereső profil szerkesztését és a visszakeresést végző szakembernek kulcsszerepe van.

Munkaszervezés

Valamennyi az olvasókat nem közvetlenül kiszolgáló osztály egyetlen hatalmas munkateremben helyezték el. Ennek az elhelyezkedésnek a munkafegyelem és a munkamenet szempontjából közvetlen előnyei vannak: mindenki mindenkit lát és ellenőriz, rendkívül előnyös közvetlen összekötő közlekedési és szállítási utak építhetőek ki az egyes részlegek között, az egyetlen teremben, de más-más osztályokhoz tartozók között jó a kapcsolat, egymás munkáját ismerik, átlátják, hogy az a résztevékenység, amellyel foglalkoznak miként illeszkedik a folyamatba.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Egy-egy szakemberre (diplomásra) kb. 6–7. könyvtártechnikus (operátor) jut. A diplomás szakemberek minőségi és tartalmi munkát végeznek és egyben irányítják az operátorok munkáját.

A könyvtár az elmúlt évben 11 fős létszámmal, 48 ezer könyvet katalógizált (ebből önálló katalógizálás 4877 monográfia és 363 sorozati mű volt.) Ez a mennyiség csak az OCLC-ben való részvétellel valósítható meg. A résztvevő könyvtárak a rendszerbe (1978. évi adat) hetente 20 ezer bibliográfiai rekordot visznek be és a rendszer hetente 2 millió katalógus kártyát bocsát a felhasználók rendelkezésére. Az OCLC újabb szolgáltatás bevezetésére készül: a rendszer hamarosan képes lesz cirill karakterek felismerésére és ezzel együtt orosz nyelven katalógizált bibliográfiai rekordok fogadására.

A könyvtár operációs költségei

A könyvtár működéséhez szükséges pénzügyi támogatást az egyetem nyújtja. Az egyetem tandíjakból és Ohio állam dotációjával teremti elő a könyvtár költségvetési keretét, amely az elmúlt tanévben 1.224.239 dollár volt. A munkabérekre a szerzeményezésre és az épületfenntartásra fordított kiadások mellett a könyvtárnak olyan jelentős egyéb költségei is vannak, mint pl. a számítógépes információ visszakereséshez szükséges terminálok üzemeltetési költségei és az igénybe vett adatbázisok használati díja.

A könyvtárnak nem célja szolgáltatásainak értékesítése vagy profitszerzés, viszont extra szolgáltatásainak terhét mérsékelt haszonnal felhasználóira hárítja. Igy térítést kell például fizetni a másolatokért (5 cent/oldal) és a számítógépes szolgálat igénybevételéért, amelynek költsége az igénybe vett adatbázistól a keresés időtartamától és a kiiratástól függ.

Tanulságok

Aligha lehet a Kenti Egyetemi Könyvtárat vagy bármely más amerikai könyvtárat hazai vonatkozásban követendő mintaként kezelni, márcsak a két ország eltérő nagyságrendje miatt sem.

Befejezésként mégis szeretnék néhány általánosítható megállapítást tenni:

1. Elképzelhetetlen széles információs piac nélkül OCLC-hez vagy a DIALOG rendszerhez hasonló nagyságrendű hazai on-line rendszerek kiépítése. A szocialista országok együtt viszont képesek lennének ilyen rendszerek kiépítésére, közös üzemeltetésére. Ebben az esetben az információs fogyasztók piaca már olyan széles lenne, hogy kifizetődne az OCLC-hez hasonló rendszerek működtetése.
2. Országos telexhálózatot kellene létrehozni a könyvtárközi kölcsönzés meggyorsítására.
3. Fokozottabb figyelmet kell fordítanunk a mikroformátumok, audiovizuális dokumentumok gyűjtésére és az ezekre alapuló szolgáltatások fejlesztésére.
4. Számítógéppel összekapcsolt komplex oktatási rendszerek tervezése és kiépítése ugyancsak sürgető feladatunk.

A jelzett, nem újkeletű problémák sejtetni engedik jövőbeni feladataink sokaságát.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

JEGYZETEK

1. ORNE, J.: The renaissence of academic library building 1967–1971. = Library Journal. 96. vol. 1971. 21. no. 3947–3967. p.
2. A Kenti Egyetemi Könyvtár ismertetéséhez felhasználtam a könyvtár tájékoztató kiadványait, az ábrákat is onnan vettem.
3. OCLC (Ohio College Library Center) Ohio állam támogatásával 1967 júliusában alakult számítógépes rendszer, amely teljes kiépülésekor hat alrendszert foglal majd magába.

   Kollektív katalógus és megosztott katalógus, valamint a sorozati kiadványokat ellenőrző két alrendszer már működik. Kiépítés alatt áll az alábbi négy alrendszer: (szerzeményezés, könyvtárközi kölcsönzés, távolsági kölcsönzés, tárgyszó szerinti lekérdezés).
4. MICHALKO J. – HEIDTMANN T.: Evaluating the effectiveness of an electronic security system. = College and Research Libraries, 39. vol. 1978. 4. no. 263–267. p.

◆◆◆

AZ UNIMARC formátumot a Kongresszusi Könyvtár is elfogadta a géppel olvasható bibliográfiai adatok nemzetközi cseréjének céljára. Az IFLA által kidolgozott UNIMARC-ot használó országok saját céljukra megtartják eddig használt gépi formátumukat, a nemzetközi cserében azonban egységesen ennek a közvetítő formátumnak megfelelően konvertálják a bibliográfiai leírások adatait.

(LC Inform. Bulletin, 1978. 39. no.)

◆◆◆

ORSZÁGOS PERIODIKUMKÖZPONT létesítésének a tervével foglalkoznak az USA könyvtárügyi szervei. A könyvtárközi kölcsönzést szolgáló központ 36 000 kurrens folyóirattal indulna, s gyűjteményét fokozatosan terjesztené ki 60 000 címre és a régebbi évfolyamokra.

(LC Inform. Bulletin, 1978. 37.no.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ EURÓPAI TÁRSADALOMTUDOMÁNYI INFORMÁCIÓS KÖZPONTOK MÁSODIK KONFERENCIÁJA

Blazejevko, 1978. október 16–21.

SZ. NAGY Lajos

A Poznantól mintegy 40 km-nyire fekvő településen a Lengyel Tudományos Akadémia rendezésében került sor a II. ECSSID (European Conference on Social Sciences Information and Documentation) konferenciára. (A betűszó használatából eredő tautológiát – „konferencia konferenciája" – újabban már elkerülhetővé teszi az a tény, hogy az elnevezés „Conference" szavát a mostani ülés „Cooperation"-ra változtatta). A lezajlott tanácskozás az 1977. júniusi moszkvai összejövetel folytatása volt. (Erről lásd Dr. RÓZSA György beszámolóját: Könyvtári Figyelő 1978. 1. sz. 68–72. p.) A résztvevők most is a helsinki záróokmányt aláíró országokból kerültek ki: 22 európai ország, valamint Kanada (megfigyelővel) képviseltette magát. A jelenlevők létszámából és intézményi hátteréből az tűnt ki, hogy a szocialista országok nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a kooperációnak (8 országból 31 küldött). A nyugat-európai országokból többen most is úgy vettek részt, hogy legjobb esetben egy-egy társadalomtudományi könyvtár, intézmény vagy ágazat állt mögöttük; az adott ország társadalomtudományi információs politikájának képviseletére nem voltak felhatalmazva (14 országból 25 személy). Ugyanakkor a konferencia jelentőségét mutatta, hogy jelentős nemzetközi könyvtári és dokumentációs szervezetek küldték el képviselőiket (UNESCO, IFLA, ICSSDI, MISZON, FID) – az utolsónak említett szervezetet Dr. FÖLDI Tamás, az MTA Közgazdasági Információs Csoportjának igazgatója képviselte.

A moszkvai konferenciát követően a Bécsi Központ (Vienna Center) három bizottságot hozott létre: ezek feladata volt a II. konferencia munkaokmányainak elkészítése. Az első bizottság az európai együttműködés fejlesztésének módjaival foglalkozott, a másodiknak a folyamatban levő kutatások dokumentációja és a kutatásnyilvántartás kérdései voltak a témája, a harmadiké pedig az automatizálás és az ezzel összefüggő kompatibilitás kérdéskörе. E munkabizottság nevében az INION a konferencia idejére elkészített egy bibliográfiát is a matematikai módszerek társadalomtudományi alkalmazásával foglalkozó nemzetközi irodalomról, orosz nyelven.

A plenáris ülések eszmecseréinek kiindulópontjai a fenti dokumentumok voltak, de a tanácskozások azután jóval szélesebb körre is kiterjedtek. Főleg Adam SCHAFF professzornak, a Bécsi Központ elnökének kezdeményezése nyomán két kérdéskör került a megbeszélések homlokterébe: az információs együttműködés lehetőségeinek és módozatainak keresése, valamint a Bécsi Központ pénzügyi megerősítésének, támogatásának problémája. Az együttműködés módozataira vonatkozóan több konkrét javaslat is elhang-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

zott. Általános volt az a vélemény, hogy igazán hatékonyak az egy adott munkára vagy célra irányuló, két-három intézmény vagy ország közt létrejövő információs-dokumentációs kapcsolatok lehetnek. Éppen ezek elősegítése és összefogása lehet az ECSSID (és a Bécsi Központ) egyik fontos feladata. A pénzügyi támogatás kérdésében – többek között a nyugati országok delegációinak a már említett összetételéből következően – a vártnál kevesebb előrelépés történt. A bolgár, a lengyel és a szovjet akadémia ajánlott föl anyagi támogatást nemzeti valutában. Hasonlóan konkrét felajánlást csak a holland delegáció vezetője tett még, s néhány nyugati ország képviselője bejelentette, hogy megkísérli megnyerni nemzeti hatóságait a hozzájárulásra.

A konferencia kilenc pontból álló Ajánlások-at fogadott el az 1979–80-as évek programjául. E program a következő:

1. A Bécsi Központi közös kiadványokat (bibliográfiák, címtárak) tesz közzé a részt vevő országok támogatásával.
2. A Bécsi Központ szervezésében szemináriumok, tanfolyamok rendezésére kerül sor az információs szakemberek képzésének és továbbképzésének céljából.
3. Az IFLA és az ECSSID együttműködésével sor kerül a nemzeti információs központok azonosítására, valamint a publikációk és információk cseréjének fejlesztésére.
4. A folyamatban levő kutatások és a kutatásnyilvántartás cseréjének megszervezésével – kapcsolódva az UNESCO rendszeréhez – a 2. munkabizottság foglalkozik.
5. Megvizsgálják a gépi adatbázisok cseréjének lehetőségét.
6. ECSSID Newsletter-t (Tájékoztató) indítanak, amelynek célja – a tájékoztatáson kívül – az, hogy a konferenciák közötti időszakban tartsa a kapcsolatot a részt vevő országok között, és az együttműködést elősegítő javaslatoknak fórumot biztosítson.
7. A III. ECSSID-konferencia alkalmából – amelyre a terv szerint 1980-ban kerül sor – kiállítást rendeznek a társadalomtudományi információ tárgyköréből és anyagaiból.
8. A 3. munkabizottság napirendre tűzi az indexelő nyelvek kompatibilitásának kérdését, és erről munkaanyagot készít a III. konferencia idejére.
9. Címtár készül az európai társadalomtudományi információs központokról (ECSSID Euroguide), amelyhez azután évente kiegészítést csatolnak. (1980-tól).

Az Ajánlások-ból képet alkothatunk arról, hogy milyen stádiumban van az együttműködés, és hogy hozzávetőleg milyenek lehetnek elvárásaink az ECSSID működésével kapcsolatosan. Láthatjuk egyrészt azt, hogy a kísérleti stádiumon még nem jutott túl igazában; másrészt pedig azt, hogy a szocialista országok fontos kezdeményező szerepet töltenek be a konferenciákon. Ez utóbbinak világos példája, hogy az említett ECSSID Newsletter megindítását és szerkesztését Magyarország (az Akadémiai Könyvtár) javasolta és vállalta; az Euroguide-ot a Bolgár Tudományos Akadémia készíti el, s a kompatibilitás kérdésével foglalkozó munkabizottságot a szovjet Vinogradov vezeti.

Ezidőszerint az ECSSID jelentősége – a Kelet és Nyugat közti párbeszéd újabb lehetőségének megteremtésén túl – két területen tapintható ki elsősorban. Az egyik ezek közül az információs és dokumentációs intézmények vezetői és szakemberei közti kapcsolatteremtés lehetősége. Ez azért lényeges, mert általuk – és erre a jelenlegi ülésen is volt példa – az országok vagy intézmények hasznos információs kapcsolata jöhet létre; azaz alapja lehetnek a már korábban említett kétoldalú egyezmények megszü-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

letésének és hasznosításának. A másik lehetőség a miénkhez hasonló kis országokat érinti sorban: e konferenciák ugyanis lehetőséget biztosítanak arra is, hogy intézményeinket, szolgáltatásainkat megismertessük és propagáljuk, s ezzel esetleg újabb kapcsolatok létesítéséhez adjunk alapot. A jelen konferencia idején biztosított lehetőséggel – hogy ti. az ülésterem előterében volt mód a különböző kiadványok bemutatására – küldöttségünk megfelelően élt.

A magyar delegáció Dr. RÓZSA György vezetésével a Társadalomtudományi Információs Munkabizottság munkájában részt vevő intézmények (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Könyvtártudományi és Módszertani Központ) tagjaiból tevődött össze. Egyértelműen hasznos volt számunkra, hogy a hazai társadalomtudományi információs rendszer tervezési és szervezési munkálatai közben kitekintést kaptunk a többi európai ország gyakorlatára és a nemzetközi kapcsolatteremtés lehetőségeire – éppen ezért a magyar küldöttség összeállítására nézve továbbre is ezt a gyakorlatot tartjuk követendőnek.

❁❁❁

„Szakrészlegesítés"
Hamarosan láthatja új részlegünket, amelyet a klasszikusok zsargonba történő fordításainak nyitunk.
(A Library Association Record humorából)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KITEKINTÉS

A FORDITÁSI TEVÉKENYSÉG KOORDINÁCIÓJA A SZOVJETUNIÓBAN

KOLESZOVA, Rimma Vladimirovna

A tudományos-technikai fejlődés ütemének további gyorsítása érdekében az SZKP XXV. kongresszusán hozott határozatok sikeres megvalósítása elszakíthatatlan a tudomány és technika külföldi helyzetének tanulmányozásától, a különböző tudományterületen a tapasztalatok állandó cseréjétől. A haladás mozgatóerői közé tartozik a tudományos-műszaki információ, különösen a tudományos-műszaki folyóiratokban megjelenő publikációk, az árukat kísérő dokumentáció, a szabadalmak és minden egyéb irodalom, amely a világ valamennyi országából a Szovjetunióba kerül.

Ezeknek az anyagoknak a fordítása részint szakosított fordítási szervezetekben, részint különböző tudományos kutatóintézetekben, tervező irodákban és vállalatokban történik. A szervezetek nagy számú fordítógárdája évente mintegy 400 ezer szerzői ív terjedelmű különféle közleményt fordít le.

A Szovjetunióban folyó fordítási tevékenység hatalmas méretei és eredményeinek magas informatív értéke mindig is arra késztették az ország információs szakembereit, hogy komoly figyelmet szenteljenek e fontos tevékenységnek, amely lehetővé teszi a külföldi tapasztalatok megismerését, amelynek már hagyományai vannak a hazai tájékoztatási szolgálatban. Lenin már 1922-ben rámutatott arra, hogy „Figyelemmel kell kísérni a megfelelő irodalmat minden nyelven, le kell fordítani – vagy legalábbis röviden ismertetni kell – minden valamennyire is értékes ... irodalmi terméket." (Lenin Összes Művei. Budapest, 1975. 45. kötet, 25. oldal.)

A fordítások többsége nem kerül publikálásra, csak néhány példányban készül, hiszen a különböző területeken dolgozó szakembereknek csak szűk köre számára érdekesek.

Az 1950-es években az ország különböző tudományos szervezeteiben és könyvtáraiban kezdték meg a fordításgyűjtemények kialakítását, amelyek a másutt dolgozók, a határterületek szakembereinek érdeklődésére is számot tartottak, de nem voltak számukra hozzáférhetőek. Ekkor merült föl az a gondolat, hogy szabályozni kell az irodalom e fajtájával kapcsolatos munkákat. Alapvető jelentőségűvé vált egy olyan koordinációs rendszer létrehozása, amely meg tudná szüntetni az esetleges párhuzamosságokat a fordítások elkészítésében, ellátná az ország vállalatait, intézményeit és szervezeteit a fordítások másolataival.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A fordítások koordinációs munkálatai 1958-ban kezdődtek, amikor létrejött az Össz-szövetségi nyilvános tudományos-műszaki könyvtár (GPNTB).

Egyéb funkciók mellett ezt a könyvtárat bízták meg az országos műszaki fordításgyűjtemény kiépítésével. Minden műszaki fordítással foglalkozó intézmény, szervezet a fordítások egy példányát megküldi a GPNTB-nek.

1964-ben a Szovjetunió Minisztertanácsának Országos Tudományos és Műszaki Bizottsága szabályozta először a fordítással foglalkozó szervezetek tevékenységét, kiadta az „Utasítás a koordináció rendjéről a külföldi műszaki irodalom és dokumentáció fordítása területén"* című dokumentumot.

Ezt 1971-ben egy új utasítás váltotta föl, majd 1973-ban kidolgozták és elfogadták a „Szovjetunió és a szövetséges köztársaságok minisztériumai, hatóságai, a vállalatok, intézmények és szervezetek munkájának koordinálási rendje a külföldi természettudományi és műszaki irodalom és dokumentáció fordítása területén"** c. dokumentumot

Országos Műszaki Fordítóközpont

Jelenleg az országban folyó fordítási tevékenység koordinációjával kapcsolatos általános rendelkezéseket a Szovjetunió Minisztertanácsának Országos Tudományos és Műszaki Bizottsága dolgozza ki és valósítja meg. A fordítások koordinációjával kapcsolatos napi teendőkkel 1973 óta az Országos Műszaki Fordítóközpontot (VCP) bízták meg, amely a VINITI Fordító irodájának átszervezése folytán alakult meg, és amely az ország legnagyobb fordítási szervezete, s mint tudományos kutatóintézet a fordítás hagyományos formáinak tökéletesítésével, a gépi fordítás ipari rendszereinek létrehozásával és a műszaki fordítás információs folyamatainak automatizálásával foglalkozik.

Az új szervezet elősegítette a fordítási tevékenység mutatóinak gyors növekedését. Jelenleg a VCP több mint 30 nyelvből fordítja a műszaki irodalmat. A fordítások 50 %-a angol, 18 %-a német, 9 %-a japán, 6 %-a francia, 2,5 %-a lengyel és 2 %-a cseh nyelvről készül.

A VCP fordítói kollektíváját kb. 5 ezer szerződéses, idegen nyelveket jól ismerő szakember alkotja. Ez a különböző foglalkozású, nagylétszámú gárda lehetővé teszi, hogy minden közleményt megfelelő szakember fordítson gyorsan, pontosan, az igényeknek megfelelően. A fordítások értékét az határozza meg, hogy tartalmi, funkcionális és stilisztikai szempontból mennyire hűek az eredetihez. A fordítások nem tartalmazhatnak terminológiai ferdítéseket, és emellett meg kell felelniük az orosz nyelv normáinak. A fordításokban be kell mutatni a teljes illusztrációs anyagot, a képleteket és táblázatokat is.

---

* Insztrukcija o porjadke koordinacii rabotü po perevodu inosztrannoj naucsno-tehnicseszkoj literaturü i dokumentacii

** Porjadok koordinacii rabotü miniszterszva i vedomsztv SzSzSzR i szojuznüh reszpublik predprijatij, ucsrezsdenij i organizacij po perevodu inosztrannoj literaturü i dokumentacii po esztesztvennüm naukam i tehnike

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A VCP – mint országos műszaki tájékoztatási szerv – egyik alapvető funkciója az országban folyó fordítási tevékenység koordinálása. Ezt a munkát a szabadalmakkal kapcsolatban a Központi Szabadalmi Tájékoztatási Kutatóintézettel (CNIIPI) együtt végzik.

Fontos a fordítások egyértelmű megformálása. E célból a VCP kidolgozta a GOSZT 20705–75 „A műszaki irodalom és dokumentáció fordításai. A szerkesztés szabályai"* c. szabványt, amely 1976. január 1-én lépett életbe.

E célból a VCP végzi:

– az elkészült műszaki irodalmi és dokumentációs fordítások kötelező regisztrációját;
– a fordítások többszöri elkészítésének kiküszöbölését;
– az országos fordításgyűjtemény és segédkönyvtár létrehozását az elkészült fordítások kötelespéldányszolgáltatása alapján;
– tájékoztató szolgálatot az elkészült és készülő fordításokról;
– az érdekelt vállalatok, intézmények és szervezetek ellátását az elkészült fordításokkal és másolatokkal.

A VCP egyik része, a Fordítások Tájékoztatási és Koordinációs Osztálya, amelyet a fordítások koordinációjának gyakorlati megvalósításával bíztak meg, nagy referensz apparátussal rendelkezik: központi nyilvántartásában (tájékoztatási kartotékjában) több mint 600 ezer cédula található a fordítások bibliográfiai leírásaival, (amely a „fordításbejelentő" cédulák besorolásával növekszik.) Ez a cédulatömeg 1960-tól napjainkig gyűlt össze. A központi tájékoztatási kartotékot a fordítások forrásainak cím szerinti betűrendjében állították föl: közülük első helyen (45–50 %) a periodikus kiadványok cikkeiről készült fordítások állnak.

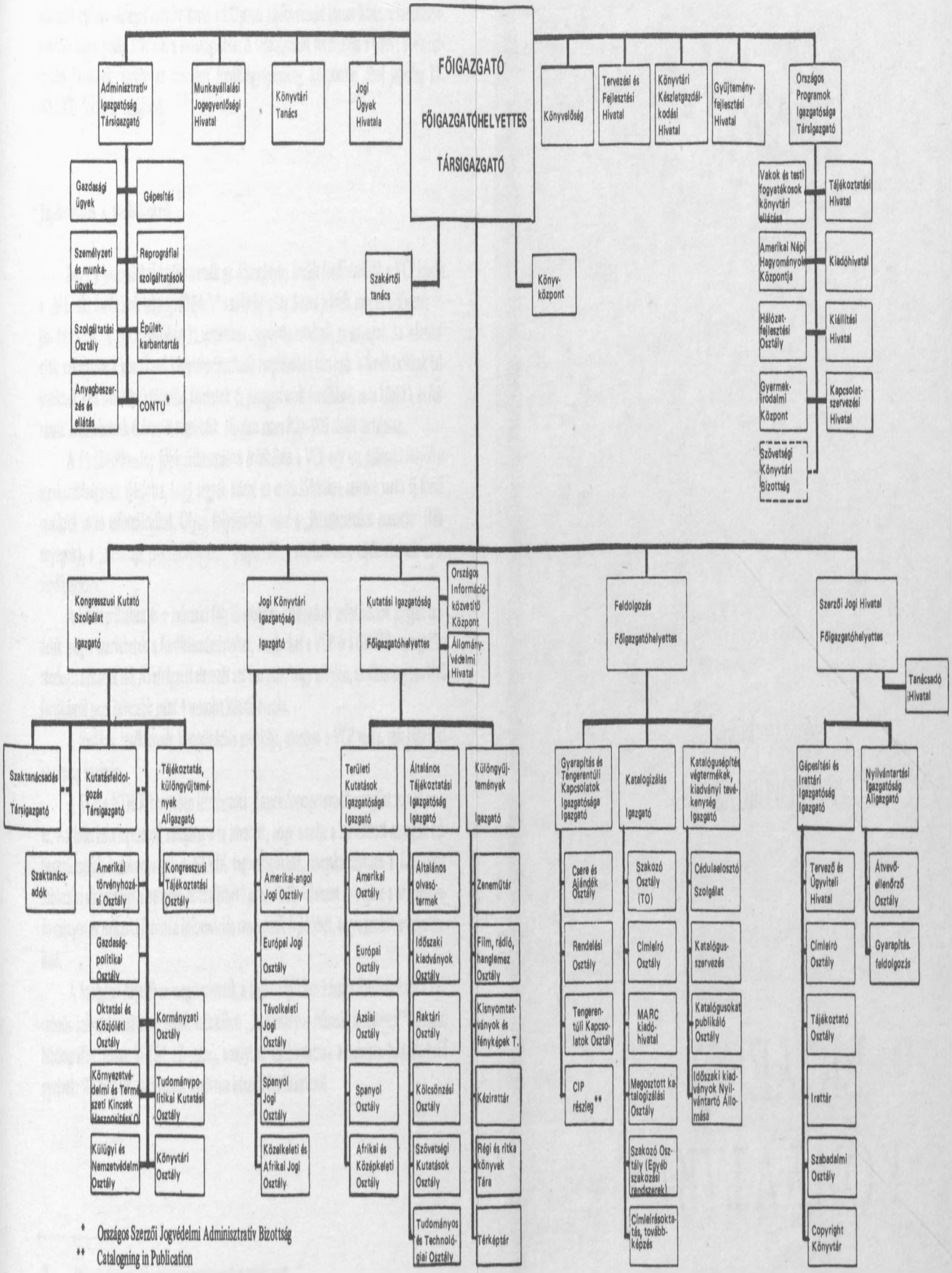
Külön cédulatömeget jelentenek a vállalati irodalom fordításai (15–18 %), valamint a konferenciák, kongresszusok, szimpoziumok anyagainak fordításai (5 %). A központi tájékoztatási kartoték jellemzője, hogy nemcsak az elkészült fordításokról tartalmaz információkat, hanem azokról is, amelyeken éppen dolgoznak.

A már említett 1973-as utasításnak megfelelően a fordítást vállaló szervezeteknek engedélyt kell kapniuk a VCP-től a fordítás elvégzésére. A fordítási engedélyek kiadása a postán elküldött, vagy közvetlenül a fordítási koordinációs osztályon bemutatott fordításbejelentő lapok alapján történik. A fordításbejelentő lapot behasonlítják a központi tájékoztatási kartotékban, és abban az esetben, ha ott még nem regisztrálták ezt a forrást, a szervezet megkapja az engedélyt a fordítás elvégzésére. A lap hátoldalára rákerül „A fordítás engedélyezve" bélyegző, és visszajut a megrendelőhöz, másolata pedig a központi tájékoztatási kartotékban marad. Ez a lap a fordítás elkészítésére kiadott hivatalos dokumentum. Az a szervezet, amely engedélyt kapott a fordításra, köteles ingyen a GOSZT 20705–75 szabvány előírásainak megfelelően készült fordítás első példányát beküldeni a VCP-be. A fordítás elkészítésének határidejét a terjedelemtől függően határozzák meg, átlagosan egy szerzői ívet egy hónap alatt kell lefordítani.

** GOSZT 20705-75 „Perevodü naucsno-tehnicseszkoj literaturü i dokumentaci. Pravila oformlenija".

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KONGRESSZUSI KÖNYVTÁR SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

* Országos Szerzői Jogvédelmi Adminisztratív Bizottság

** Catalogning in Publication

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A VCP-be bekerült fordításokat feldolgozzák, a fordítás bibliográfiai leírását tartalmazó cédula végleges helyére kerül a központi tájékoztatási kartotékban, a fordításbejelentő lapot pedig kiveszik a katalógusból. A feldolgozott fordítások a GPNTB állományába kerülnek, amely az országos fordításgyűjtemény központja, ahol jelenleg kb. 400.000 fordítás található.

Tájékoztatás a fordításokról

Hogy a használókat tájékoztassák az állományba került fordításokról, a VCP kiadja a „Műszaki fordítások bibliográfiáját",* amely havonta 3-szor jelenik meg és előfizetés útján terjesztik. A bibliográfiában 31 tematikus csoportba rendezik az anyagot. Az információk válogatása a következő követelményeknek megfelelően történik: a fordításoknak teljeseknek kell lenniük (különálló fejezetek és paragrafusok fordításait nem közlik), és forrásaik nem lehetnek 6 évesnél régebbiek. Minden szám 800–900 címet tartalmaz.

A fordításállomány jobb felhasználása érdekében a VCP egy sor műszaki folyóirat szerkesztőségének ajánlotta, hogy tegyék közzé az érdeklődésükre számot tartó új fordításokról szóló információkat. Olyan folyóiratok, mint a „Plaszticseszkie maszszü" (Műanyagok), a „Lesznaja promüslennoszt'" (Faipar) stb. rendszeresen tájékoztatnak az új fordításokról.

A bibliográfiában és a műszaki folyóiratokban közreadott információk alapján rendelik meg a szervezetek a fordításmásolatokat, amelyeket a VCP és a GPNTB reprográfiai részlegei állítanak elő. Az elvégzett elemzés azt mutatta, hogy minden, az állományban lévő fordításról nem kevesebb mint 4 másolat készül évente.

A fordítási tevékenység koordinációs munkája, amelyet a VCP végez, már túllépett az ország határain.

A VCP a NTMIK keretében létrehozott „Interinformperevod" szolgálat vezető szerve. Az Interinformperevod szolgálat arra hivatott, hogy emelje a lefordított anyagok felhasználásának hatékonyságát a NTMIK tagországokban, megakadályozza a fordítások többszöri elkészítését a nehezen hozzáférhető nyelvekről, valamint elősegítse a nemzeti tudományos és műszaki fordítási információs rendszerek fejlődését, tegye azokat kompatibilissé.

A Szolgálat keretében megszervezték a tagországokban készült fordításokról a kölcsönös információellátást; ennek érdekében „Tudományos-műszaki fordítások"** címmel bibliográfiát adnak ki (évi 12 szám), amelyben tájékoztatnak a nehezen hozzáférhető nyelvekről a NTMIK tagállamok nyelveire készült fordításokról.

---

* „Ukazatel' perevodov naucsno-tehnicseszkoj literaturü"

** „Naucsno-tehnicseszkie perevodü"

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Szolgálat keretein belül megszervezték a fordítások és másolatok nemzetek közötti cseréjét is, tapasztalatcserét folytatnak, szemináriumokat tartanak a nemzeti rendszerek munkatársainak továbbképzésére. A műszaki fordítási munka mennyiségi növekedésének következtében megnőtt a fordítási engedélyek kiadásával és az állományba került fordítások bibliográfiai feldolgozásával kapcsolatos munka mennyisége (naponta több mint 200 fordításbejelentést és ugyanannyi kész fordítást dolgoznak föl). Természetes, hogy a hagyományos munkamódszerek már nem elégítik ki a megrendelők szükségleteit. Ezért itt is aktuálissá váltak a gépesítés kérdései.

Az Országos Műszaki Fordítóközpont hozzákezdett a „Perevod" (Fordítás) nevű automatizált rendszer létrehozásához. Ezt a rendszert mint egyesített automatizált vezetési (ASzU) és információkeresési rendszer (IPSz) fogják bemutatni, amely biztosítja az országban folyó fordítási tevékenység irányítását és az információt felhasználók szolgálatának korszerű formáit: a „Fordítások bibliográfiája" és a hozzá tartozó különböző mutatók – tárgy-, forrás-, szerzői mutató – összeállítását stb. A szolgáltatások szférája kibővül az egyedi tematikus igények kielégítésével, és az SDI szolgáltatás bevezetésével. A Perevod rendszer különböző szintjeinek fokozatos bevezetését tervezik.

(Fordította: RÁCZ Ágnes)

AZ NDK-BAN KIADOTT GYERMEKLEXIKONT („Von Anton bis Zylinder") az NSZK-beli lübecki tartományi gyűlés 1977 januári határozata értelmében (akkor a CDU-nak itt abszolut többsége volt) el kellett távolítani a gyermekrészlegek kézikönyvtárából, – áthelyezni a felnőttek részlegébe, nehogy „megzavarja a gyermekek gondolkodását".
Az 1978 tavaszi választásokon az SPD–FDP koalíció jutott többségre, s az új tartományi parlament revideálta a döntést: a gyermeklexikon visszakerült a gyermekrészlegbe.

(Buch und Bibliothek, 1978. 7/8. no.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

VÁLTOZÁSOK A KONGRESSZUSI KÖNYVTÁRBAN

Az LC Information Bulletin Change at the Library of Congress c. ismertetésének (37. vol. 15. no. 245–252. p.) tömörítését SZILVÁSSY Zoltánné készítette.

A Kongresszusi Könyvtár szervezetében évek óta bevezetett kisebb-nagyobb változásokat 1978-ban teljes újjászervezés követte, mely figyelembe vette mind a könyvtár hagyományos feladatait, mind a korszerű követelmények kívánta új szempontokat.

A könyvtár fő feladatai az alábbiak szerint foglalhatók össze:

1. A Kongresszus mindenkori teljes értékű tájékoztatása
2. Az Egyesült Államok szellemi-művészi értékeinek megőrzése
3. Az ország könyvtárainak szakmai támogatása, feladataik magasszintű ellátása érdekében
4. A tudományos kutatók könyvtári ellátása, a tudás forrásaihoz való szabad hozzáférésük biztosítása.

A változások mintegy hat eredőre vezethetők vissza:

1. Az újonnan felállítandó Könyvközpont és a Szakértői Tanács a külső és a könyvtár kötelékében dolgozó szakemberek szorosabb együttműködését lesz hivatva biztosítani,
2. a Szerzői Jogi Hivatalban bevezetendő változások a módosított szerzői jogi törvény folyományai,
3. a tudományos szintű olvasóréteg fokozottabb kiszolgálására irányuló törekvések az ennek kidolgozására alakult munkabizottság javaslatait tükrözik,
4. a Kongresszusi Kutató Szolgálat újjászervezését mind belső felismerések, mind külső ráhatások eredményezték,
5. szükségessé vált az Adminisztratív Igazgatóság feladatainak pontosabb körvonalazása is, végül
6. a Tervezési és Fejlesztési Hivatal javaslatai alapján történik a könyvtári munkában tapasztalható átfedések és párhuzamosságok felszámolása.

Az alábbi ismertetésben csak azokról a részlegekről szólunk, melyeket átszerveztek vagy újonnan hoztak létre. (A Kongresszusi Könyvtár szervezetének bemutatását lásd a mellékelt táblázatban.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A jelen szervezeti változás pontot tesz azokra a változtatásokra, melyeket az új főigazgató – 1975-ben történt hivatalba lépése óta – kezdeményezett. A cél a belső, adminisztratív és a külső, országos funkciók szétválasztása, ezen túlmenően pedig a könyvtár négy legfontosabb feladatát ellátó részlege (Kongresszusi Kutató Szolgálat, Szerzői Jogi Hivatal, Feldolgozási Igazgatóság, Kutatási Igazgatóság) szervezeti hovatartozásának és funkcióinak tisztázása volt.

A Főigazgatóság a jövőben három részlegből áll: maga a Főigazgatói hivatal, továbbá az Adminisztratív és az Országos Programok Igazgatósága, élükön egy-egy társigazgatóval (az eddigi főigazgatóhelyettesi rang e két területen megszűnt).

A Főigazgatósághoz eddig tartozó kisebb-nagyobb részlegek a most szervezett igazgatóságokba olvadtak bele, vagy megszűntek.

Adminisztratív Igazgatóság (852 fő)

Az eddigi főosztályból szerveződött igazgatósággá, melyhez jelenleg nyolc hivatal illetőleg osztály tartozik. Az Igazgatóság feladata a könyvtár operatív szerveinek adminisztratív-szervezési ügyekben való támogatása.

Külön említésre méltó a most, két eddigi részleg összeolvadásából létrehozott Gépesítési Hivatal, mely lehetővé fogja tenni a könyvtár egész területén folyó számítógépes munkálatok áttekintését, koordinálását, a prioritások megállapítását.

Munkavállalási Jogegyenlőségi Hivatal (15 fő)

A könyvtár dolgozóinak állampolgári-jogi problémáival foglalkozik és személyi ügyekben a főigazgató tanácsadó szerve.

Szakértői Tanács (14 fő)

Uj szervezeti egység, mely közvetlenül a főigazgató alá tartozik. Tizennégy tudományterület kiemelkedő szakembere egy-egy évet fog tölteni a könyvtárban saját szakterülete anyagának tanulmányozásával, azzal a céllal, hogy ezek kiegészítése, teljessé tétele révén megerősítse a könyvtár gyarapítási politikáját.

Könyvközpont (1 fő)

Uj szervezeti egység, mely külső szakemberek bevonásával a könyv történetét, továbbá a modern könyv kiadási és használtatási módszereit lesz hivatva tanulmányozni, szintén a könyvtár gyűjteményeinek teljesebbé tétele érdekében.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Gyűjteményfejlesztési Hivatal (15 fő)

Új szervezeti egység, melyet eddig különböző főosztályokon szétszórt részlegekből szerveztek; működésének módszereit még tanulmányozzák. Annyi már bizonyos, hogy az új egységnek a könyvtár vezetősége felé döntéselőkészítési feladata lesz, a könyvtár gyűjteményeinek megóvása, egységének biztosítása, hiányainak pótlása céljából.

Országos Programok Igazgatósága (230 fő)

A jelenleg is működő igazgatóság kapott új elnevezést, hogy nevében is hangsúlyt kapjon a könyvtár országos (vezető) funkciója és az elmélyültebb közönségkapcsolat kiépítésének tendenciája. Az Igazgatósághoz kilenc hivatal tartozik.

Amerikai Népi Hagyományok Központja (15 fő)

Két működő egységből újjászervezett, önálló igazgatóval és tanácsadó testülettel bíró részleg, mely az eddig a Zeneműtárban funkcionáló Népzenei Archívummal megerősítve kutatóbázisa lesz a néprajzzal, népi hagyományokkal foglalkozóknak.

Gyermekirodalmi Központ (5 fő)

Új elnevezés, új elhelyezés és kibővült feladatkör ezé az egységé, mely nem a gyermekolvasók kiszolgálását látja el, hanem a gyermekirodalmi kutatásban, bibliográfiai feltárásban érdekelt nemzeti és nemzetközi szervezetekkel és egyéni kutatókkal tart kapcsolatot.

Szövetségi Könyvtári Bizottság (6 fő)

Nem szerves része a könyvtárnak, azonban elhelyezése az ország legnagyobb könyvtárában mindkét félnek előnyére válik – tekintettel a Bizottságnak a szövetségi államok érdekében kifejtett központi szerepére, tevékenységére.

KONGRESSZUSI KUTATÓ SZOLGÁLAT (800 fő)

Átszervezését, korszerűsítését az elmúlt években felmerült újtípusú igények tették szükségessé.

A jelen felállításban az igazgató felelős a számítógépes és egyéb új szolgáltatások működtetéséért, a költségvetésért és az adminisztratív ügyek intézéséért. A két társigazgató feladata a házon belüli kutatások és a szaktanácsadók munkájának koordinálása, továbbá az osztályszervezeti kereteken kívüli tudományterületeken folyó kutatások ellenőrzése.

Végül, az aligazgató felel a Kongresszustól érkező kérések irányításáért, a gyorstájékoztatásért és a járulékos feladatok ellátásáért (pl. fordítások, kimutatások stb.).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A JOGI KÖNYVTÁR (90 fő)

A jelenlegi átszervezés – a további tanulmányozás szükségessége miatt – nem érintette.

KUTATÁSI IGAZGATÓSÁG (1060 fő)

Három igazgatóság és ezen belül tizenhét osztály tartozik a főigazgatóhelyettesi rangban lévő vezető felügyelete alá, akinek feladata nem kevesebb, mint az összpontosított munkaprogramok, a megfelelő személyi ellátottság, a számítógépes alkalmazások, az állománymegőrzés stb. kidolgozása és megszervezése, a közönség kiszolgálása érdekében.

Országos Információközvetítő Központ (20 fő)

Az eddigi szűkreszabott keretek közt dolgozó központ feladatkörének bővítése révén jött létre. Ez az egység a könyvtárhoz érkező információkérések központi gyűjtő- és elosztó állomása lesz – mind a könyvtáron belül, mind az illetékes szakkönyvtárak és kutatóhelyek irányában.

Az elképzelések szerint (a módszereket még tanulmányozzák), a Központ a válaszadás ellenőrzésére is jogosult lesz.

Állományvédelmi Hivatal (95 fő)

A könyvtár állományának rendszeres, a prioritások figyelembe vételével történő védelme, a dokumentumok korszerű megőrzésének számos lehetősége és módszere közötti választás, az országos állományvédelmi program szempontjaival egybehangolt munkálatok – ezek az átszervezett hivatal legfontosabb feladatai. A jövőben erre a központra vár, többek között, az állományvédelmi szabványok kidolgozása, a mikrohordozók negatívjainak bibliográfiai számbavétele, a regionális állományvédelmi központok tevékenységének koordinálása, végül, a restaurátorok továbbképző programjának kidolgozása is.

Területi Kutatások Igazgatósága (87 + ? fő)

Az igazgatósághoz átszervezett, illetve újonnan alapított öt osztály feladata a világ nagy földrajzi egységeinek történelmére/civilizációjára irányuló kutatás és közönségszolgálat.

Megjegyzendő, hogy az eddigi Szláv és Középeurópai Osztály-t (Slavic and Central European Division)* ezúttal bővítették ki az általános európai vonatkozású kutatások osztályává.

---

* A magyar anyaggal ez az osztály foglalkozott.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Általános Tájékoztatási Igazgatóság (560 fő)

Az átszervezés súlypontja erre a területre esett, hiszen ezek az osztályok látják el a közönségszolgálat oroszlán részét (tájékoztatás, olvasószolgálat, kölcsönzés, másolatok előállítása stb.).

Az Igazgatóság keretén belül működő Kölcsönzési Osztály bonyolítja nemcsak a belföldi, hanem a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzést is.

Különgyűjtemények (212 fő)

E területen átszervezésekre nemigen került sor, tekintettel a különgyűjtemények bizonyos mértékig indokoltan izolált voltára. Két tárat érintettek a változások: a Zeneműtárat, amelyből kivált a Népzenei Archívum (ld. Amerikai Népi Hagyományok Központja), továbbá a Hanglemeztárat. Ez utóbbi részévé vált az újonnan alakított Film, Rádió és Hanglemez Osztálynak, amelyik a szükséges laboratóriumi felszereléssel is ellátva képes lesz a használók magasszintű kiszolgálására, a legtágabb értelemben vett audiovizuális szolgáltatások nyújtására.

FELDOLGOZÁS (1550 fő)

Élén főigazgatóhelyettes áll, aki a vezetést a három, funkcionálisan elkülöníthető egység (Gyarapítás és tengerentúli kapcsolatok – Címleírás – Katalógusépítés, kiadványi tevékenység) felügyeletét ellátó igazgatóval osztja meg.

SZERZŐI JOGI HIVATAL (550 fő)

Az átszervezés óta élén főigazgatóhelyettes áll, ezzel is hangsúlyt adva annak a ténynek, hogy az érintett tevékenység a Kongresszusi Könyvtár fő feladatai közé tartozik. A Szerzői Jogi Hivatal az 1940-es években történt nagyméretű átszervezése óta változatlan feltételek mellett dolgozott, csupán a foglalkoztatott személyek száma duplázódott meg. Jelenleg, a módosított szerzői jogi törvény értelmében a Hivatalra újabb feladatok hárultak (bővült a szerzői jogi törvény hatálya alá eső dokumentumféleségek köre, új a szabadalmazásokkal, a szerzői jogdíjak kezelésével kapcsolatos tevékenység, megnőtt a copyright-könyvtár hatásköre stb.), ezért erőteljes átcsoportosításokra, új osztályok létesítésére volt szükség, sőt, a személyzet további növelését is tervezik.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI ADATFILE-OK ORSZÁGOS INFORMÁCIÓS RENDSZERE FELÉ

WHITE, Howard D.: Toward a national information system for social science data files c. cikkének (Journal of the American Society for Information Science. 28. vol. 1977. 6. no. 313–321. p.) tömörítését DIENES Geneonné készítette.

A számítógépen tárolt társadalomtudományi adat-file-oknak, melyek statisztikai felvételek, tesztek, népszámlálások stb. adatait tartalmazzák fontos szerepük van a kutatás szempontjából. Ezek az adattárak általában szélesebb körben nem is hozzáférhetőek, annak ellenére, hogy több országos intézmény tett már ezirányban erőfeszítést, így például az Interuniversity Consortium for Political and Social Research, a Roper Public Opinion Research Center és a National Technical Information Service. Egységes bibliográfiai leírásuk sem megoldott még.

Jelen cikk két lehetséges megoldást tárgyal a társadalomtudományi adatbázis szélesebb felhasználására: a számadatos file-ok könyvtári katalogizálása országos szövetségi katalógusban és az országos szolgáltatás létrehozásának lehetőségét, mely az adatokat kivonatolná, indexelné és on-line kutatás számára tenné hozzáférhetővé.

Az adat-file-ok általában két részből állnak: a kódkönyvből, mely az ember számára érthető formában adja a bibliográfiai leírást és a gép számára olvasható rész, mely kártyán, lemezen vagy szalagon tárolt számadatokból áll. Ezek a számok változó értékek és a kódkönyv szolgál az egyes számok tartalmának azonosítására. A kódkönyvre tehát mindenkinek szüksége van, aki hozzá akar férni a file-okhoz. Szerencsére ez a könyv bárhova eljuttatható, így tehát indexelésnél és katalogizálásnál is jól használható.

Az adat-file-okat a könyvtárak „nem könyvként" kezelt dokumentumoknak tekinthetik és elhelyezhetik címfelvételüket a katalógusban illetve elkészülhet róluk az országos szövetségi katalógus. Kérdés azonban, hogy vajon egy ilyen katalógus elégíti-e ki legjobban a felmerült igényeket. Bizonyos okok miatt ugyanis nem minden adatbázis nyilvános, illetve nem mindegyik terjeszthető könyvtárközi kölcsönzés formájában és ez csökkenti a katalógus értékét.

A másik megoldás lenne az adat-file-ok országos rendszerének kialakítása kombinálva pl. az Országos Műszaki Információs Szolgálattal (NTIS), vagy az Oktatási Források Információs Központjával (ERIC). Ez a rendszer egységes bibliográfiai leírásokat adna, továbbá a file-ok tartalmának összefoglaló kivonatát és a kódkönyvet. Ilyen rendszerrel jelenleg csak a NTIS rendelkezik.

A következőkben e rendszer egy megoldását ismertetjük.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1972-ben jelent meg John BYRUM és Judith ROWE munkája az adat-file-ok bibliográfiai leírásáról: indexeléséről, osztályozásáról és katalogizálásáról. Legfőbb érdemük, hogy meghatározzák azt a dokumentációs szintet, amelyre a legtöbb felhasználónak szüksége van: vannak felhasználók, akiknek csak bibliográfiai címfelvételre: szerző, cím és tárgykör meghatározására, de vannak olyan felhasználók is, akiknek tartalmi kivonatra és kódkönyvre is szükségük van. Végül azoknak a felhasználóknak, akik maguk akarják az adatbázist használni, szükségük van maguknak az adatoknak a leírására is, például egy adott mágnesszalag jellemzőire.

A 70-es években az American Library Association's Catalog Code Revision Committee új angol-amerikai katalogizálási szabályzatot dolgozott ki számadatos adatbázisokra, melynek kiadása első alkalommal teszi lehetővé azt, hogy a könyvek katalógusa kiegészüljön a könyvekhez tartozó számadatos adatbázisok leírásával. Ezek a katalogizálási szabályok azonban nem tartalmazzák a tárgyszavazás szabályait. A Library of Congress tárgyszójegyzékének alkalmazása pedig nyilvánvalóan problémákat fog felvetni. Ilyen probléma lehet például az, hogy egy fogalom ill. tárgyszó túlságosan tág, túl általános (ilyen tárgyszó például a „társadalmi helyzet" vagy „társadalmi felmérés".) Az indexelés felhasználói pedig általában speciális tárgyszavakat igényelnek. Ezért nagyon fontos, hogy a könyvtár, amelynek az adat-file-okhoz tárgyszókatalógusa van, kódkönyvvel is rendelkezzék. Ha ugyanis a kutató a tárgyszókatalógustól nem fordulhat egyenesen a kódkönyvhöz, akkor a könyvtár nem érte el a célját a katalógus felállításával: nem biztosította a felhasználó számára az adatokhoz való tényleges hozzáférést.

A Library of Congress címfelvételi szabályzata szerint, ha számítógépes számadatos adattárról van szó, úgy ezt a cím után szögletes zárójelben tartalmazza a címfelvételt. Ez azonban a katalogizálás szempontjából nem látszik elegendőnek, kívánatos lenne, hogy a Library of Congress Tárgyszójegyzékébe felvegyék a „Kódkönyv" tárgyszót, mely alatt a számítógépes adattárak egy címszó alatt összegyűjthetők, ellenkező esetben azok a témának megfelelően szétszóródnak a különböző tárgyszavakhoz (pl. Társadalmi helyzet és USA)

Végül még egy lehetséges megoldás: megszervezni, hogy az Országos Szövetségi Katalógus mely eddig csak könyveket, térképeket és sorozatokat ölelt fel, ezentúl tartalmazza a számadatos adatbázisok leírását is. Ez azonban ismét felvet egy fontos problémát: a szövetségi katalógus célja, hogy lehetővé tegye a kutatók, felhasználók számára, hogy megtudják, hogy a keresett könyv mely könyvtárban taiálható, és ha ezt megtudta, úgy könyvtárközi kölcsönzés révén hozzá is tud jutni. Nem ez a helyzet a számadatos adatbázisokkal. Ezek legtöbbje – így például az Interuniversity Consortium for Political and Social Research (ICPSR) és a Roper Public Opinion Research Center – jelentős előfizetési díj ellenében szolgáltatja a felhasználóknak az adatokat és meg is tiltja előfizetőinek az adatok továbbadását nem-előfizetőkhöz. Ha találunk is számos olyan egyetemi, intézeti adatbázist, melyeknél a fenti megkötések nem állnak fenn, az adatok kölcsönzése mégsem olyan egyszerű, mint a könyveké és nem is annyira olcsó. Igy mind a felhasználó, mind a kölcsönző könyvtár meggondolja, hogy érdemes-e valamely adatbázis adatait kölcsönkérni. Ahhoz, hogy erre jó lelkiismerettel igenlő választ tudjanak adni, valószínű, hogy a szövetségi katalógus vagy valamely könyvtári katalógus tárgyszórendszerét meglehetősen szegényes segédeszköznek fogják tartani. Mindenesetre nem elég speciálisnak, nem elég egyedi-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nek. Nem is cél ezért a számadatos adat-file-oknak a könyvtárközi kölcsönzésbe való bevonása. Vannak azonban az adatbázisokhoz, adat-file-okhoz tartozó, viszonylag olcsón beszerezhető segédeszközök: tartalmi kivonatok és kódkönyvek, ezeket kellene szélesebb körben terjeszteni. A hiba az, hogy ezeket a tartalmi kivonatokat különböző stílusban és hosszúságban írták és a legkülönbözőbb bibliográfiai kiadványokban jelennek meg, melyekhez a hozzáférés ismét esetleges. Ezért javasolni lehet, hogy az adat-file-okról készült kivonatokat és a hozzájuk tartozó kódkönyvek leírását építsük be valamely már működő bibliográfiai szolgáltatásba, mint pl. az ERIC-be vagy a NTIS-ba. Az ERIC rendszer erre felépítése, témaköre és formája miatt is nagyon alkalmasnak látszik. Az ERIC lehetőséget nyújthatna továbbá arra, hogy a felhasználók mikrofilmlapon (mikrofiche) megkapják a kért adatbázis kódkönyvét is, de arra is van lehetőség, hogy a kódkönyv átadásának jogát az adatbázisok fenntartják maguk számára.

Az adat-file-ok illetve adatbázisok fenntartói számára is előnyt jelentene egy ERIC-féle bibliográfiai adatbázishoz való kapcsolódás, hiszen így szélesebb felhasználói réteghez jutnának. Másik előnyt jelentene, ha a felhasználók valamely on-line rendszerben szerezhetnének tudomást adat-file-ok létezéséről. Az ERIC rendszer ezt az előnyt is biztosítani tudja. Végül nagy előnyt jelentene, hogy az ERIC rendszer címfelvételi rendszerében a felhasználó részletes tájékoztatást kaphatna az adatbázisokkal kapcsolatban; a rendszer ugyanis tartalmazná a következő adatokat: szerző neve, a file-címe, az adatokat gyűjtő intézmény, a kiadás éve, a kódkönyv oldalszáma és ára, az azt szolgáltató intézmény címe, a file-hoz kapcsolódó kiadványok illetve tanulmányok, a mágnesszalagok adatai. Az ERIC rendszer valamely adat-file leírásához 10—15 indexszót használna, szemben a Library of Congress tárgyszókatalógusával, indexelése pedig lehetővé teszi, hogy a felhasználó megtudja, hogy a keresett adat-file földrajzilag hol található meg. Az ERIC tezaurusz áttekintéséből láthatjuk, hogy a terminológiája nem speciálisan oktatási profillal rendelkezik, indexelő nyelve sokkal általánosabb érvényű.

Számadatos adat-file-oknál azonban nemcsak egy-egy file címét kell tudni visszakeresni, hanem ennél mélyebben, az egyes változókat, adatokat magukat. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha megfelelő indexelési technikával rendelkezünk. Erre a Roper Center-nek van egy érdekes technikája, mely valamely felvétel egyes elemeit fogalomláncok segítségével oldja meg. Ez a módszer viszonylag sok változót viszonylag kevés hely felhasználásával, kivonat keretei között is vissza tud adni. Ha ezt a módszert az ERIC on-line rendszerével össze lehetne kapcsolni, akkor megoldható lenne a számadatos file-ok dokumentálása, sőt ezek rendszeres, negyedévi, éves vagy akár rendszertelen szelektív szétsugárzása is. Ehhez azonban az kell, hogy az ERIC rendszer fenntartója, a National Institute of Education részéről ez a döntés megszülessen. Ez nagyban előmozdítaná a társadalomtudományi információs rendszer fejlődését.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ INFORMÁCIÓS KÖZPONTOK ÉS RENDSZEREK ÁLTALÁNOS, SZELEKTIV ÉS INFORMÁCIÓS HATÉKONYSÁGA

KÖNIGOVÁ, Marie: Efektivnost informačních středisek a jejich systémů c. dolgozatának (Praha, ÚVTEI, 1978. 70 p.) tömörítését FUTALA Tibor készítette.

Az információs központok és rendszerek munkájának hatékonyságát különféle szerzők különféle szempontokból próbálják megközelíteni. M. KÖNIGOVÁ e dolgozatában pl. – természetesen a lelőhelyekre való hivatkozásokról sem megfeledkezve – tizenkét szerző (Simpson, Borko, Kertész, Rubinstein, Grober, Kolcsinszkij, Loszev, Hvosztov, Wolfe, Sarancevic, Merta és Wiesenberger) hatékonyság-definícióit és hatékonyság-mérési javaslatait gyűjtötte össze.

A hatékonyság-fogalmak egy része (pl. egyetemes hatékonyság, társadalmi hatékonyság) meglehetősen parttalan, illetve több nagyjából-egészéből reálisan kifejezett hatékonyság-féleséget ötvöz magában. A fogalmak másik része (pl. a gazdasági hatékonyság, a műszaki hatékonyság) ezzel szemben meglehetősen szűk, csupán meghatározott aspektusok kifejezésére szolgál, s így mindössze kiegészítő szerepet játszhat a reális hatékonyság-fajták egzaktabb kifejezése, „megméretése" közben.

Azokat a tényezőket, amelyek az információs intézmények és rendszerek hatékonyságát a leginkább meghatározzák, az alábbi pontokba foglalhatjuk:

1. Az információs intézmény iránti társadalmi szükséglet az adott intézmény és környezete közötti kapcsolat kimutatásával.
2. Az ellátandó szakterület vagy népgazdasági ágazat információs igényeinek és szükségleteinek tematikai szempontból való lefedezettsége.
3. Az adott szakterület információs intézményének vagy rendszerének szervezete.
4. A szelektív rendszer milyensége, ami alatt a releváns információk tárolási és visszakeresési módszereit és módjait kell érteni.
5. Az információs szolgáltatások típusai, amelyeknek hatékonysága attól függ, hogy milyen egy-egy használói csoport struktúrája.
6. A szétsugárzás és a hozzáférhetőség kérdései, amelyek a célszerű címzettség problematikáját tartalmazzák.
7. A feltárt-feldolgozott dokumentumok információs értéke.

Ha a fenti tényezők mindegyikét tüzetes vizsgálat alá vetjük, megállapíthatjuk, hogy az első három tényező az általános hatékonyság, a következő három a szelektív hatékonyság, az utolsó pedig az információs hatékonyság szempontját kínálja fel számunkra az információs intézmények és rendszerek hatékonyságának kifejezéséhez.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az általános hatékonyság problematikáját elemezve megállapíthatjuk, hogy az információs intézmény vagy rendszer társadalmi szempontból főként az alábbi irányokban hajthat hasznot:

1. **Minden hazai és külföldi információs termék gazdaságos felhasználása.** A feldolgozó-feltáró információs központok egész ország területén való funkcionális megerősítése lehetővé teszi, hogy az ország egész területén beszerzett, de eddig fel nem dolgozott, illetve fel nem tárt információs források használatát lényegesen kiszélesítse. A célszerű centralizálás és az egységes módszertani eljárás az állománygyarapítás területén pl. lehetővé teszi, hogy a ráfordítások a gazdaságilag indokolt szinten maradjanak. A feldolgozás-feltárás területén kifejlesztett munkamegosztás lehetővé teszi, hogy e munka produktumai a használók különbéle csoportjainak szükségleteit elégítsék ki. A feldolgozási kooperáció egyik pozitív következményeként a párhuzamos, de jórészt felhasználatlan külföldi beszerzések is csökkennének.
2. **Az új ismeretek gyorsabb ütemű terjedése az egyes ágazatokban és a társadalom egészében.** Ezt a már létező és az újonnan keletkező központok belülről eddig nem koordinált hálózatának kommunikációs összekötésével lehet elérni. Ehhez az is szükséges, hogy az egyes munkahelyek tervszerű kooperációt fejlesszenek ki egymás között, illetve hogy – az adott ágazat információs központjának ésszerűsítési javaslatait megfogadva – egységes metodika alapján dolgozzanak.
3. **Időmegtakarítás biztosítása az információk felhasználói számára.** Ez a K+F szempontjából jelentős költségmegtakarítással is kecsegtet, hiszen az itt dolgozók száma 100 ezer körül mozog napjainkban. Ha ehhez még hozzávesszük a népgazdaság egyéb területein dolgozó egy és egy negyed millió szakembert, valamint azt, hogy a szakemberek munkaidejük 25–35 %-át fordítják manapság tájékozódásra (ebbe az időbe beleszámít a magán-dokumentációk fejlesztése, az információt kérő levelezgetés stb. is), mindjárt kitűnik az e téren való legkisebb előrehaladásnak is mekkora kihatásai lennének.
4. **A könyvtárosok és a szaktájékoztatók érdemibb foglalkoztatása.** Ez minden bizonnyal megnövelné az információs munka befolyását a kutatásra, az irányításra, a műszaki haladásra és a felhasználók tájékozódási készségének javítására.
5. **A felhasználók bekapcsolása a feltárás folyamataiba.** Ez alatt azt kell érteni, hogy a felhasználók tevékenysége ne fejeződjék be a primér dokumentumok létrehozásával, hanem – megfelelően szabályozott módon – segítse elő a szekunder dokumentumok létrehozását és rendszerezését is.
6. **Az irányítás szféráját illetően aktivizáló intézkedések hozása.** Már eddig is bebizonyosodott, hogy a kutatási jelentések és a fordítások országos nyilvántartása révén, illetve a lehetőség aktív hasznosításával megnövelhető az információs állományok társadalmi felhasználásának foka, mégpedig anélkül, hogy ehhez újabb ráfordításokra lenne szükség.
7. **Az információs produktivitás megnövelése munkamegosztás, specializálódás, együttműködés elmélyítésével.** Az információs tevékenység gazdasági hatékonyságát mindenekelőtt szervezeti intézkedésekkel, tervszerű kooperációval, munkamegosztással, koordinálással és racionalizálással lehet mind országos, mind pedig nemzetközi méretekben megnövelni.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

8. **A felhasználók képzése és továbbképzése.** Ezt az információs rendszerek pedagógiai és nevelő funkciójának érvényesítése követeli meg. Közvetlen hatása a használók informálódási készségének növekedése lesz. Közvetetten az információs munkatársak képzettségének fokozását is kiköveteli.

A szelektív hatékonyság tulajdonképpen az általános hatékonyság sajátos formája, meghatározott használói kategóriák (kutatók-fejlesztők, irányítók stb.)információellátásának hatékonyságát van hivatva kifejezni.

Az információs hatékonyság az alábbi vonatkozásokban „tárulhat fel":

1. **A dokumentumokban található információk mennyisége és felhasználásuk.** A jelentős információk helyes felhasználása folyamatosan aktualizálja a felhasználók ismereteit. Az információs outputok minőségének növelése a színvonalasabb és a minél újabb információk hasznosításával érhető el. Az információhasználatból következő gazdasági haszon részint az információ beszerzésével és hasznosításával kapcsolatos ráfordításoktól, részint pedig a hasznosított információkból eredeztető haszontól függ. Az információs ráfordítások megállapítása elvileg lehetséges, az információk hajtotta haszon gazdasági értékelése viszont problematikus.
2. **Az információs szolgáltatásokban található információk mennyisége.** Az egyes információs intézmények által produkált információs szolgáltatások volumene és tartalma igen változatos. A könyvtári szolgáltatások általában a felhasználók többségét elégítik ki. A K+F szükségleteinek kielégítését főként a tudományos folyóiratok, a dokumentációs cédulaszolgáltatás, a referáló lapok és irodalomkeresések révén oldják meg. Az irányítók számára elsősorban összefoglaló közgazdasági szemlék, terndjelentések stb. készülnek. A beosztottak és a széleskörű gyakorlat szükségleteinek kielégítésére szolgálnak a tudományos-népszerű aktualitásokat, a kutatási eredmények gyakorlati bevezetését hírül adó szolgáltatások. E szolgáltatásokról általában elmondható, hogy minőségileg javulóban vannak.
3. **A primér szövegek stiláris jellemzői** (olvashatóság, érthetőség, szakmai színvonal stb.) Kétségtelen, hogy az információs hatékonyság sok tekintetben attól függ, hogy milyenné sikeredett a szakmai információk továbbadása a primér szövegekben.
4. **Az információs tartalom megőrzése a szövegek komprimálásában.** Az információs intézmények a komprimálást több fokozatban hajtják végre. E fokozatok a következők: eredeti dokumentum – kivonat – referátum – annotáció – dokumentációs jegyzetek – bibliográfiai leírás. Mindegyik fokozatban követelmény: az egyes fokozatok sajátosságainak határai között megőrizni az eredeti dokumentum alapvető információs tartalmát.
5. **Az információáramlás a felhasználói szférában.** Ezt hivatkozáselemzési módszerekkel lehet kimutatni, minthogy az információfelhasználás folyamata rendszerint megegyezik az információképzés folyamatával. A hivatkozás-elemzések lehetővé teszik egy-egy szakterület információs rendszerének verifikálását, illetve a felhasználók körében való érvényesülésének kimutatását.

Azt, hogy valamely információs rendszer hatékonyságát – összes belső és külső tényezőjét tekintetbe véve – kifejezhessük, igen körülményesen tudjuk csak realizálni. E célból – a legnagyobb siker reményével – az értékelemzés módszerét vehetjük igénybe. Ez a hierarchikusan legmagasabb tényezőből, azaz az objektivizált használói szükségletek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kielégítésére törekvő információs szolgáltatásokból indul ki. Ezen belül az általános, a szelektív és az információs hatékonyság különféle (és a fentiekben bemutatott) szempontjait vehetjük vizsgálat alá, esetenként gazdasági hatékonysági számításokkal is élve, illetve további kritériumokat (pl. a felhasználók kéréseinek kielégítése, gyorsaság stb.) is felhasználva.

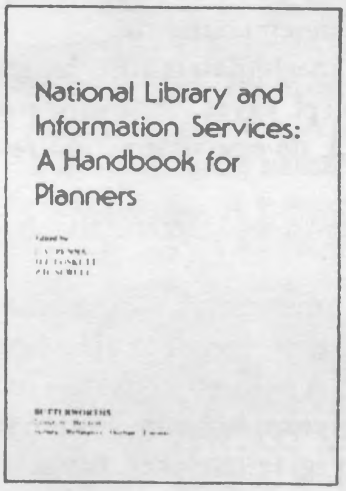
Hogy hatékonyság-elemzéseink ne legyenek illuzórikusak, olyan paramétereket kell alkalmaznunk, amelyeket össze lehet egymással hasonlítani. illetve amelyek kiküszöbölik az egyes intézmények nagyságából, munkatársainak számából adódó különbségeket. Pl. egy-egy munkahely produktivitásának megítéléséhez az alábbi mutatók állnak a rendelkezésünkre: állomány/munkatársak száma, saját publikációk/munkatársak száma, kölcsönzések/munkatársak száma, primér állomány/munkatársak száma, szolgáltatások/munkatársak száma, annotált leírások/munkatársak száma, irodalomkeresések/munkatársak száma, fordítások/munkatársak száma, szekundér állomány/munkatársak száma, használók/munkatársak száma. De ugyanígy megtalálhatók egy-egy intézmény vagy rendszer költségességének, munkaigényességének megítélésére alkalmas mutatók is.

A szelektív hatékonyságot a relavancia, pertinencia és a gazdaságosság mutatói segítségével mérjük. Alkalmas a zörejek mértéke felőli megközelítés is. A kvalitatív jellemzők (pl. tematikai lefedezettség mértéke, a válaszok gyorsasága, az információk aktualitása, az annotációk minősége, a szolgáltatások használhatósága stb.) kifejezésére a dichotom algebra módszertani apparátusát vehetjük igénybe, amely arra az esetre alkalmas, ha a jel két alternatív értéket vesz fel.

Az információs érték szemantikai szinten kvantitatíven nem fejezhető ki a ráfordítások és a haszon fogalmának segítségével. Igy e tekintetben inkább csak az outputok minőségének növeléséről, valamint annak megítéléséről és meghatározásáról beszélhetünk, hogy milyen a szakszövegekben és az információs szolgáltatásokban található információk értéke és haszna.

*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

National Library and Information Services: A handbook for planners. Ed. by PENNA, C.V. – FOSKETT, D.J. – SEWELL, P.H. London – Boston, Butterworks, 1977. 231 p.

Nemzeti könyvtári és információs rendszer tervezése: tervezők kézikönyve

A Nemzeti Könyvtári és Információs Rendszer fontos láncszeme a nemzetközi együttműködésnek, hiszen a nemzetközi rendszer működésének feltétele a nemzeti könyvtári rendszerek fejlettsége. Ezt felismerve az UNESCO és az IFLA az UNISIST program részeként elkészítette a nemzeti rendszerek kialakításának tervezetét: a NATIS programot.

A rendszerek elméleti kidolgozása többé-kevésbé már megtörtént, de meglehetősen hiányos a gyakorlat oldala. A tervezőknek nagy problémát jelent az, hogy a legtöbb esetben nem áll a rendelkezésükre minden szükséges adat a politikai és gazdasági háttérről. Ezt a kézikönyvet könyvtárügyi, kulturpolitikai szakembereknek, oktatási és kormányzati szervek tervezőinek írták, azoknak akiknek a könyvtári és információs rendszerek kialakításában döntéselőkészítő és döntéshozó szerepük van.

A nemzeti könyvtári rendszerek tervezésénél az első, amit figyelembe kell venni, hogy megváltozott a könyvtár társadalomban betöltött szerepe. A gyűjteményépítési, szervezési funkció kibővült információkezelési és információközvetítési feladattal.

Információs feladattal bővült könyvtárak rendszeréről kell tehát beszélnünk a továbbiakban, amelyeknek feladata a társadalom egészének információval való ellátása integrált társadalmi funkcióként.

A könyvtár társadalomban betöltött helyén kívül megváltozott, differenciálódott a könyvtári szolgáltatásokat igénylők köre is, ami részint az oktatás színvonalának emelkedésével, részint az iskolázottság mértékének növekedésével magyarázható. Ezzel párhuzamosan egyre nagyobb hangsúlyt kap a kommunikációs rendszer.

A nemzeti könyvtári rendszer feladata, hogy a társadalom speciális információs igényének kielégítését, az emberiség kulturális örökségének közvetítését jó hatékonyságot biztosító szervezéssel oldja meg. A kommunikációs rendszer – biológiai hasonlattal élve – a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

társadalom idegrendszere, amely felelős a társadalom egészséges és hatékonyan koordinált működéséért.

A nemzeti könyvtári rendszer iránti igények kutatását, a megvalósítás módjait, az ipari üzemek tervezésével analóg módon ajánlott kezelni. Ez az „ipari" rendszerszemlélet ma már az élet minden területén általános. E változás következtében a nemzeti könyvtári rendszert alkalmassá kell tenni a tudományos kutatás megnövekedett információigényének ellátására és a kutatómunka eredményeként született új információk maradéktalan közvetítésére.

A nemzeti könyvtári rendszer szoros kapcsolatban van az oktatási rendszerrel is, így párhuzamok vonhatók a két rendszer kidolgozása és működése között.

Érdekes tapasztalat, hogy a nemzeti könyvtári rendszer iránti igény – de a tervezés feltételei is – fokozottabban adottak a fejlődő országokban, és valószínűleg ez az oka annak is, hogy a kézikönyv bőséges példaanyaga jórészt innen származik.

A nemzetközi együttműködés ideológiája: az IFLA által meghirdetett UBC program támaszkodhatott néhány már meglévő együttműködési formára (pl. egyes tudományterületek nagy nemzetközi számítógépes referáló szolgáltatásai, stb.), de egy világméretű rendszer működése ennél szélesebb alapokat igényel.

Milyen is legyen tehát az a rendszer, amely nemzeti szinten a legdifferenciáltabb felhasználói csoportok igényeit akarja kielégíteni?

Az UNESCO korábban már készített olyan ajánlásokat, amelyeknek alkalmazásával ki lehetett építeni a nemzeti könyvtári és információs rendszereket, ezeket az ajánlásokat azonban politikai felsővezetők nem vették eléggé figyelembe. A nemzeti könyvtári rendszer kialakítása ugyanis kulturpolitikai döntéseket igényel, amelyeket kormányszinten kell meghozni, megszabva a célkitűzéseket, a prioritásokat és az anyagi feltételeket. Enélkül az egész tervezési munka csak egy intellektuális játék.

Mivel a nemzeti könyvtári és információs rendszer célja az, hogy információkat a társadalom számára hasznosíthatóvá tegye, olyan nyitott rendszerként kell kiépíteni, amely kapja és adja, vagyis továbbítja az információkat. Az egész tevékenységben lényeges szerepet kaphat az automatizálás. Ennek feltétele a szabványosítás, és mivel nemzetközi együttműködésről van szó – a nemzetközi szabványosítás, amely lehetővé teszi a bibliográfiai adatok nemzeti és nemzetközi cseréjét. A jelenlegi rendszerek nem teljes mértékben kompatibilisek, noha egyre égetőbb lenne ennek biztosítása.

A rendszereket lépésről lépésre lehet csak megtervezni. A jó tervezés feltételei közé tartozik, hogy megfelelő személyi összetételű gárda végezze, amely további szolgáltatások szakembereinek tanácsait, tapasztalatait is felhasználja. Erőteljesen kell hangsúlyozni, hogy a nemzeti könyvtári és információs rendszer szoros kapcsolatban van más alapszolgáltatásokkal, amelyekre a tervezés pillanatától kezdve gondolni kell. Igy tekintettel kell lenni az intézményrendszerre, az oktatási rendszerre, a politikai és társadalmi helyzetre.

A nemzeti könyvtári és információs rendszer, mint hálózat a következő könyvtártípusokat kell, hogy egyesítse: nemzeti könyvtár, egyetemi és felsőoktatási könyvtárak, szakkönyvtárak, intézeti könyvtárak, közművelődési és iskolai könyvtárak. A rendszert tehát e könyvtártípusoknál jelentkező minden felhasználói igény kielégítésének maradéktalan szem előtt tartásával kell megtervezni.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A terv előkészítése során szükséges bizonyos normák kialakítása és/vagy adaptálása: a helyszükséglet, raktári kapacitás, anyagi és személyi feltételek és egyéb pénzügyi kérdések becslésére: a normákon kívül fontos szerepet kapnak a jelenlegi állapotot tükröző statisztikai adatok, és a gazdasági háttér.

A különböző típusú könyvtárak vonatkozásában három szinten ajánlott az igények és szükségletek feltérképezése:

- potenciális igények
- tényleges igények
- jövőbeni igények.

A tervezésnek ezeket az elemeit mátrix formában lehet összefoglalni és igen jó módszer a matematikai modellezés, amellyel az összetartozó kérdések kimutathatók.

A rendszerek jogi alapját a könyvtári törvények biztosítják. Először ugyanis a politikai és szervezeti kérdéseket kell megoldani, ami törvénykezési szintű feladat. Az UNESCO kezdeményezésére F. GARDNER megvizsgálta több ország könyvtárjogi rendszerét, olyan szempontból, hogy mennyiben biztosítják a könyvtári rendszer fejlődését, amelyre hivatottak. A tanulmány kedvező tapasztalatain felbuzdulva az UNESCO 1967-ben már azt vizsgálta nemzetközi összejövetelén, hogy milyen erős a rendszerszemlélet az egyes országokban. A hangsúly a könyvtári egységekről a rendszerfejlesztésre tevődött át, amelyet az ország általános fejlődése részeként tekintenek. A jogi szabályozás a centralizálás-decentralizálás vonatkozásában kap jelentőséget, fontos feltétele a politikai, gazdasági, társadalmi igények egyensúlyának.

A tervezés előrehaladásával a könyvtári dokumentumokkal, munkaerővel, épületekkel és költségvetéssel kapcsolatos kérdéseket kell tisztázni.

Az UNESCO „Public Library Manifesto" c. dokumentuma szerint a közkönyvtári rendszer feladata, a bármely formában rögzített információk gyűjtése és rendelkezésre bocsátása a társadalom minden tagja számára. Ezt az elvet segítendő az IFLA normatívákat dolgozott ki – ajánló jelleggel – a könyvtári ellátás nemzetközi szabályozása érdekében. Ezek a normák az állomány nagyságára, összetételére, a könyvtári és dokumentációs szolgáltatásokra vonatkoznak, de tartalmaznak költségvetési, épületi és személyzeti normákat is.

Amíg a tervből valóság lesz, sok a teendő. A rendszer hatékonysága nem kis mértékben függ a helyi állomások szervezettségétől, attól, hogy mennyire érzik magukat egy rendszer tagjainak. Háromtényező játszik ebben fontos szerepet:

- könyvtári személyzet
- dokumentumbázis
- és a technika.

A könyvtári személyzet megválasztása közel olyan fontos, mint a képzés és szakmai gyakorlat ügye. Megfelelő hozzáállású, szervezőkészségű és rugalmas szakemberekre van szükség, akik jól látják az elérendő célokat, és hajlandók ennek érdekében követni a technológiai utasításokat. Az UNESCO Kormányközi Konferenciáján 1974 szeptemberében e kérdéssel foglalkozva egyetértettek abban, hogy a szakképzés egyike a legalapvetőbb tervezési problémáknak és az a javaslat született, hogy a NATIS program részeként dolgozzanak ki az egyes nemzetek rövid-, közép-, és hosszútávú oktatási terve-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ket. A könyvtári szakszemélyzet képzésében kiemelt szerepet szánnak a gyakorlatnak, és a jó gyakorlati szakemberek tapasztalatátadásának. Egyre több szó esik a munkafolyamatok elemzéséről (pl. önfényképezés) mint a könyvtári tervezés és vezetés alapmódszeréről.

A munkaszervezeti formákra és a személyzeti ellátásra, szerkezetre, munkakörökre, stb. egy középméretű könyvtári modell felvázolásával ad példát a kézikönyv.

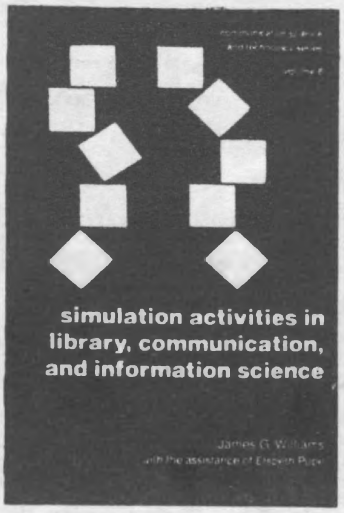
Döntő tényező a dokumentumtár szervezése is. Ez az állományépítési kérdéseken kívül raktározási és feldolgozási problémákat vet fel. A központi katalógusok, és központi szolgáltatások (pl. cédulaellátás) már nagyrészt megoldották a helyi problémákat, és igen sokat várnak az UBC programjaként megvalósuló mágneses adathordozókon megjelenő nemzeti bibliográfiáktól. Az azonosító jelzettel ellátott (ISBN, ISSN, stb.) MARC formátumú, ISBD rendszerű leírások cseréjével megoldódhat a helyi feldolgozási, a szolgáltatási munkák zöme, és mód nyílik a legteljesebb nemzetközi együttműködésre.

Megoldásra vár még a kiadványok információtartalmának elemzése és osztályozása. A DEWEY alkotta TO rendszer világméretű elterjedése mellett számos más osztályozási rendszer használatos (LC, PRECIS, Ranghanathan, Bliss stb.), az UNISIST program ezekre a kérdésekre figyelmet fordít (BSO), és tervei között szerepel egy olyan kézikönyv közreadása, amely segítséget nyújt a műszaki és természettudományok területén a visszakeresést segítő tezauruszok kialakítására és építésére.

Végül szólnunk kell a már megvalósult eredményekről is, hiszen a nemzetközi összefogással készülő referáló és indexelő szolgáltatások már több évtizedes sikeres múltra tekintenek vissza. Ezen a téren ugyanis már hamarabb rádobbentek a tájékoztatás szakemberei, hogy csak igen komoly együttműködéssel és nemzetközi méretű összefogással oldhatják meg sikeresen a feladatokat. A referáló és indexelő szolgáltatásoknak két nagy típusa alakult ki: a tudományra orientált (mint pl. a Chemical Abstracts) és a feladatra vagy célra orientált, amely állandó változásban van. A géppel olvasható mágneses adattárak igen sok lehetőséget kínálnak, hiszen egyszer betáplált adataikból tetszőleges számú szempont szerinti output készíthető, és hatalmas lehetőségek rejlenek a számítás- és mikrofilmtechnika kombinációjában is (Pl. SPIN). A nemzeti rendszer kialakításakor komoly megfontolást igényel a nemzetközi referáló és indexelő szolgáltatások adaptálásának ügye, és az a kérdés, hogy milyen mértékben kell e szolgáltatást a nemzeti igényeknek megfelelően kiegészíteni (példaként a kanadai információs rendszer megoldását ismerteti a kézikönyv).

BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

WILLIAMS, James G.: Simulation activities in library, communication, and information science. New York – Basel, Marcel Dekker, Inc. 1976. 246 p.

Modellálás a könyvtártudomány, a kommunikáció és az informatika területén

A különféle tesztek nálunk csak a közelmúlt esztendőkben terjedtek el általánosabban. Nem kötöttünk velük valami szoros barátságot, egyrészt valószínűleg azért, mert tudatunk még mindig az orvosi vizsgálók és a lélektani laboratóriumok csendes fehérfalú szobáihoz társítja őket, másrészt pedig azért, mert az értékelés megfelelő ismerete nélkül elég sok volt velük az eredménytelen próbálkozás. Valójában három területen fogadtuk el a tesztelést különösebb gyanakvás nélkül: az említett o r v o s i - l é l e k t a n i, ehhez kapcsolódva a fiziológiai adottságokat igénylő foglalkozások a l k a l m a s s á g i vizsgálatain és a t u d á s s z i n t vizsgálatok alkalmával. De ezeket a „helyes válasz kiválasztások"-at csak jobb szó híján nevezzük teszteknek. És persze szeretjük játszani azokat a teszteket, amelyekkel a képes újságok hasábjain kecsegtetnek bennünket önismerettel, néhány válasz és egy kis pontösszeadás árán.

Komolytalan ajánlatnak tekintené egyelőre bármely intézmény vezetője, aki bízik emberismeretében, és hisz a társadalmi információknak, ha arra bíztatnánk, hogy bizonyos szellemi munkakörök betöltéséhez tesztekkel is vizsgálja meg a jelölt vagy az ajánlkozó adottságait, vagy csoportos játékokkal teremtsen olyan helyzetet, amelyben a kiválasztandóknak majd helyt kell állniuk és a játékok tanulságait értékeljék. Ugyanez a vezető viszont lelkesen izgul a televízió előtt amikor tesztekkel és játékokkal a legnagyobb nyilvánossággal választják ki a jelentkezőkből a legalkalmasabbakat a riporteri munkára. Ugyanő komoly arccal olvassa az újságok tudósításait a hadgyakorlatokról, ahol a valós lehetőségeket eljátszák, – és utána értékeli az eredményeket.

A tőkés társadalmakban, különösen az Egyesült Államokban a vizsgálati tesztek mindenkinek jó ismerősei. A pszichológusok és szociológusok nagyobb része a gazdasági szervezetben a megfelelő munkaerők kiválasztásával és képzésével, s ezen az úton a hatékonyság és gazdaságosság növelésével foglalkozik. Semmilyen munkakör betöltése előtt nem lepődik meg senki, ha előbb alkalmassági vizsgálaton vagy kiválasztó foglalkozáson kell résztvennie. Igy úgy tűnik, hogy o b j e k t í v m ó d s z e r r e l döntenek sorsáról, sőt, előkészítik feladatának ellátására. A társadalmi kiválasztás egyéb tényezői, különösen a közvetlenül ható szubjektív ítéletek rejtetté válnak, finoman a háttérben maradnak.

J.G. WILLIAMS könyve a könyvtárak, tömegközlési eszközök és a tájékoztatás munkaköreihez igyekszik tesztes kiválasztási és képzési módszereket ismertetni. A könyv

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

első fele – a kérdés tudományos igényű bevezetése – aránytalanul hosszadalmas, mert a pszichológia és a pedagógia alapfogalmait magyarázza meg. Ezután tér át a „simulation aktivity" fogalmának kifejtésére. Születési helye a számítástechnika egyik alapjaként szolgáló játékelmélet, pontosabban az a törvényszerűség, hogy a megadott szabályok szerint játszott játékok úgynevezett „normálalakokban" kifejezhetők, s ez vonatkoztatható az információs kérdés-felelet „játékokra" is. E ponton azután kiderül, hogy az ajánlott tesztmódszer: szigorúbb szabályokkal megkötött, a valósághoz hasonló modellekkel való játék nem is annyira új számunkra. Helyzetgyakorlatoknak vagy helyzetjátékoknak nevezzük őket, és találkoztunk már velük társasági játékok kereteiben csakúgy, mint az iskolai irodalomtanításban vagy főiskolai felvételi feladat formájában. Ezután már csak az a kérdés, hogy összegyűjtött-e a szerző új ötleteket nyújtó teszt-játékokat?

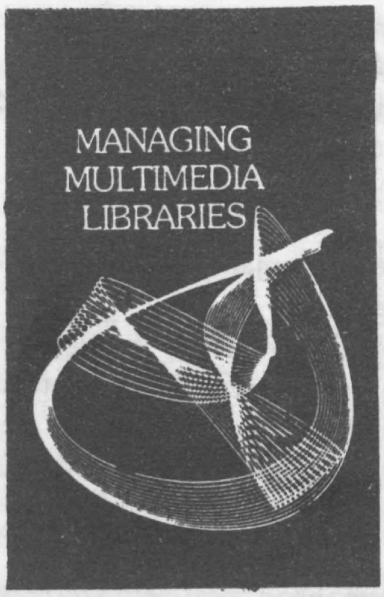
Hagyjuk ki a példák első három csoportját, melyeket általában információs munkával foglalkozó szakembereknek és tisztviselőknek szán, s nézzük a könyvtáros példákat. Szerzeményezési játék: 50 címből válasszon ki 25-t, melyek egy megadott profilú könyvtárba beszerzendők. Katalóguscédula póker: részletes címfelvételen aláhúzott adatokhoz keressen ki lapokat egy csomag kártyából a mellékelt táblázat alapján, ahol minden lap egy-egy adattípust jelölt, pl. ász – szerző, király – cím, dáma – alcím, bubi – felfedett szerző stb. Ezután jönnek a katalógus-libajáték, beszakozott közmondások, betűrendbe sorolandó verscímek és egyéb ismeretellenőrző és készségfejlesztő gyakorlatok. Külön fejezetben találhatók a tájékoztató munka (reference szolgálat) tesztjei. Ezek nem egyebek, mint különböző játékok keretébe illesztett reference kérdések az angol-amerikai közkönyvtárakra oly jellemző gyakorlati területekről: házépítés, bankügylet, közlekedés, kertészkedés, biztosítás, nyelvtanulás stb.

A teszteknek nincsen értékelő táblázata, a helyes megoldásokat a megadott játékidő után közösen beszélik meg. Igy úgyszólván minden a gyakorlatvezetőn múlik, neki kell tájékozottnak, műveltnek, logikusnak és jó emberismerőnek, – egyszóval hozzáértő tanárnak lennie.

Tudományos körítéssel tálalt érdekes oktatási és alkalmasságvizsgálati segédkönyv, – körülbelül így foglalható össze J.G. WILLIAMS munkája. Ez a gyakorlatiasság engedi meg, hogy magunkra vonatkoztatva is ismételten megkérdezzük: használható-e nálunk könyvtárosok képzésében és kiválasztásában? Válaszunk csak az lehet, hogy néhány ötletet lehet belőle meríteni, esetleg még a munkaköri alkalmasság megállapításához is. Annyit azért eddig is tudtunk, hogy egy rossz barkochba játékos nem való tájékoztató szolgálatba és egy gátlásos könyvtárost sem az olvasószolgálatba kell helyezni, – legfeljebb nem vettük mindezt figyelembe. A könyv nagy apparátussal megmagyarázza, hogy a jobb könyvtári munka érdekében érdemes játszani is.

MARÓT Miklós

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

HICKS, Warren B. – TILLIN, Alma M.: Managing multimedia libraries. New York – London, R.R. Bowker Company, 1977. 264 p. Bibliogr. 223–243. p.

A „sokeszközű" könyvtárak (multimédiatárak) vezetése.

Ma már minden könyvtártípusban számot kell vetni azzal, hogy az auditív, vizuális és audiovizuális dokumentumok mindennapi életünk szerves és nélkülözhetetlen részévé váltak, – gondoskodni kell (a lehetőségek figyelembevételével) ezek gyűjtéséről is – és ezen a szélesebb alapon kell ellátni illetve kiterjeszteni a szolgáltatásokat.

A különféle dokumentumok kiválasztásával, beszerzésével, feldolgozásával, használatba adásával, a személyzeti munkával már sok közlemény foglalkozott, de az új-típusú könyvtárak alapelveiről, „filozófiájáról", cél- és funkciórendszeréről, valamint vezetési módszertanáról eddig nagyon keveset írtak.

HICKS és TILLIN műve ebből a szempontból hézagpótló. Megközelítési módjuk újszerű: a rendszerszemlélet „adaptálása" a sajátos könyvtári feltételekre. Értelmezésükben a könyvtár olyan rendszer, melynek meghatározott c é l j a van, meghatározott r é s z e k b ő l tevődik össze, a célok elérése e részek f u n k c i o n á l i s e g y ü t t m ű k ö d é s e, kölcsönhatása révén valósul meg.

A mű felépítése önmagában is rendszerszemléletű, egy rendszer létrehozásának lépéseit szimulálja: A l a p v e t é s (a könyvtár filozófiája, célja, funkciói), S z e r v e z e t (a könyvtár szervezeti struktúrája, vezetése, személyzete), P r o g r a m (a célok végrehajtását szolgáló tevékenységek és ezek kölcsönhatása, tehát: költségvetés, a dokumentumok kiválasztása, beszerzése, feldolgozása, az olvasószolgálati és tájékoztató munka).

Részletezve:

1. A „sokeszközű" könyvtár elméleti alapjának tisztázása napjainkban különösen fontos. A gyakorlat „megugrott" és sokszintű képet mutat, korszerű elmélettel és módszerekkel a jelenlegi gyakorlatot nagymértékben racionalizálni lehet. A rendszerszemlélet értelmében a könyvtár mindig egy nagyobb rendszer része, alrendszere: pl. iskoláé, felsőoktatási intézményé, vállalaté, vagy város, vagy megye közösségéé – és azt szolgálja, annak tartozik felelősséggel, elszámolással. Eddig viszonylag keveset kutatták, hogy egy könyvtár munkájának szintjét hogyan lehet meghatározni, pedig ez képezi az elszámoltatás lehetőségének alapját.

Rendszerszemléletű megközelítésben – a lehetőségekhez képest optimálisan – biz-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tosíthatjuk a mérhetőséget és annak alapján az elszámoltatást. Hat lépést kell szisztematikusan végigjárni:

- a társadalom igényei alapján meg kell fogalmazni a könyvtár „filozófiáját",
- szabatosan és világosan ki kell fejezni céljait, funkcióit (tájékoztatási [információs], oktatási [képzési], kulturális, rekreatív),
- ezt le kell bontani konkrét, gyakorlati feladatokra (a mérhetőség elvét szem előtt tartva és így az ellenőrzés lehetőségét biztosítva),
- akcióprogramot kell megtervezni és kidolgozni,
- azt irányítani,
- ellenőrizni és értékelni kell, a visszajelzések alapján módosítva magát az akcióprogramot, vagy annak egyes elemeit.

A rendszerszemléletű megközelítés lehetővé teszi, hogy a könyvtár egy önmagát fejlesztő, korrigáló, dinamikus rendszerré fejlődjön, amelyben minden tevékenység a társadalmi igények kielégítésére irányul, amelyeket a célokban és funkciókban határoztunk meg.

(A föntebb jelzett 6 szisztematikus lépést a könyvtári munka minden területén külön-külön végig kell járni: nem véletlen, hogy legszemléletesebben éppen a dokumentumok kiválasztása c. fejezetben mutatják ezt be a szerzők).

2. A célok-funkciók teljesítéséhez ki kell választani a legjobban megfelelő szervezeti formákat. Itt mindenekelőtt figyelembe kell venni a „multimediális" tényezőt, azt, hogy a könyvtárban sokfajta végzettségű, képzettségű szakember, szakképzett könyvtáros, könyvtári adminisztrátor, eszköztechnikus egymással együttműködve dolgozik a k ö z ö s c é l: a sokrétű dokumentumállomány (könyvek, folyóiratok, auditív, vizuális, audiovizuális anyagok) társadalom felé irányuló közvetítésében. Mindez egy bonyolult eszközpark (film- és diavetítők, oktatógépek, zártláncú televízió, számítógépek, másoló és sokszorosító berendezések) igénybevétele alapján történik. A hagyományos könyvtárhoz képest – mint a fenti felsorolásból is kiderül – az új típusú könyvtár sokkal bonyolultabb szocio-technikai rendszer!

Az adekvát szervezet kialakítása során sok tényezőt kell figyelembe venni: centralizáció-decentralizáció előnyei, hátrányai, formális és informális kapcsolatok, hálózatokhoz való csatlakozás hatása. (Szervezési táblák vizuálisan szemléltetik a fentieket). A szervezés fő alapelveit – a feladatok teljesítése, felelősségi körök kijelölése, hatáskör biztosítása, elszámolási kötelezettség, felügyeleti-ellenőrzési kör kijelölése, fő tevékenységekre koncentrálás, rugalmasság, arányosság, kommunikációs csatornák biztosítása, funkciókra irányultság, stabilitás, egyszerűségre való törekvés – egy-egy konkrét „eset" bemutatásával világítják meg.

3. Ahhoz, hogy az alapvetésben lefektetett célokat meg lehessen valósítani, a korábbinál sokkal bonyolultabb szervezet segítségével dinamikus vezetésre van szükség. Több vezetéselmélet (klasszikus, empirikus, viselkedéstudományi, szociális rendszer-megközelítésű, döntéselméleti és matematikai) mérlegelése után a szerzők úgy vélik, hogy az új típusú könyvtári környezetben az üzleti-vállalati életben kialakult c é l k ö z p o n t o s v e z e t é s i m ó d s z e r a legmegfelelőbb. Rendszerszemlélete alapján garantálja a fentiekben részletezett 6 lépés megtételét. Mint neve is kifejezi: célraorientált, a rendelkezésre álló összes erőforrásokat a közös cél elvégzésére mozgósítja, integrálja.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A célközpontos vezető fő alapelvei: felelős a könyvtár céljainak megvalósításáért, de ezt a felelősséget delegálja, megosztja a munkatársakkal, amennyiben a célok konkrét feladatokra bontása során az egyes feladatok teljesítéséért személyes felelősöket nevez ki (természetesen biztosítva a szükséges hatáskört és a munkafeltételeket). A továbbiakban a vezetés már csak a kivételes beavatkozás módszerét alkalmazza alsóbb szinteken. Fontos alapelv: a feladatok mérhető és ellenőrizhető formában történő meghatározása. A vezetés funkciói: tervezés, feladatokra bontás, a végrehajtás feltételeinek biztosítása, ellenőrzés, értékelés és módosítás (revideálás).

4. A továbbiakban a személyzeti vezetésnek biztosítania kell a célok eléréséhez szükséges emberi erőforrásokat. Sokfajta szakemberre van szükség. (A könyv melléklete részletesen bemutat néhány munkaköri leírást: a tájékoztató könyvtárosét, a könyvtári adminisztrátorét, a könyvtári eszköztechnikusét.) Fontos – az ellenőrizhetőség, mérhetőség végett – a feladatok aprólékos, szabatos leírása. Különböző módszerekkel biztosítani kell a munkatársak pozitív és dinamikus viszonyulását a fő szervezeti célokhoz. A 15 módszer közül a legfontosabbak: a munkatársak bevonása a döntéshozatalba, a célok megfogalmazásába, megbecsülésük, feladataik mérhető, szabatos megfogalmazása és gondoskodás az optimális munkafeltételekről. (Mindegyik módszer érvényességét egy-egy gyakorlati, konkrét eset bemutatása szemlélteti.)

5. A pénzügyi-gazdasági vezetést alaposan próbára teszik az új tényezők: a dokumentumfajták, gépek, berendezések, szakemberek sokfélesége, eltérő és növekvő ár- és bérköltségeik. A pénzügyi vezetés kötelessége, hogy a könyvtár céljainak elérését szolgáló feladatokat a dollárok és centek nyelvén értelmezzék. A költségvetés egyik döntő kérdése – tekintettel a pénzügyi kapacitásra – a rangsor kialakítása: mi az, ami feltétlenül kell, mi az ami fontos, és mi az, ami ajánlott. Egy tanács: az első kérdés az legyen, hogy „mi kell", és utána fontoljuk meg, hogy „mi van a zsebben".

6. A korlátozott pénzügyi kapacitás is indokolja, hogy a dokumentumok kiválasztását nagyon megfontoltan és körültekintően kell végrehajtani. Lényeges segítség, hogy egész sor olyan kurrens értékelő kiadvány jelenik meg, amely a könyvek és periodikumok mellett az újonnan megjelent nem hagyományos dokumentumokról is áttekintést ad.

7. A kiválasztott dokumentumokat be kell szerezni, állományba kell venni és biztosítani kell raktározásukat. A megrendelés, átvétel, köttetés, szerelés – sokfajta dokumentum esetén – sokrétű és figyelmet igénylő munkáját a könyvtári adminisztrátorok végzik. (részletes munkaköri leírásuk a mellékletben megtalálható.)

A dokumentumok sokfélesége új követelményeket támaszt a feldolgozó munkával szemben. Két tendencia érvényesül. Egyrészt: nemzeti és nemzetközi érvényű szabályok jelennek meg a nem hagyományos dokumentumok feldolgozására, másrészt: a feldolgozó munka produktumának – a katalógusnak – együtt kell tartalmaznia a különféle dokumentumok leírásait. Az egységesítés irányába ható tényezők: számítógépek használata, hálózatokhoz való csatlakozás.

8. A beszerzett és feltárt dokumentumok alapján egy új szemléletű olvasó- és tájékoztató szolgálatot kell kialakítani. Ennek lényege, hogy felhasználó-központú, elébemegy a felhasználó igényeinek, kutatja azt, vizsgálja a felhasználó könyvtárral való elégedettségét illetve elégedetlenségének okait. Differenciált tájékoztatásra törekszik. Szakít a könyv-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

központúsággal, (pl. ha egy főiskolai hallgató anyagot kér a virág fejlődéséről, a kézikönyvek mellett feltétlenül javasol pl. mozgófilmet és biztosítja a vetítő használatát!).

A kölcsönzés speciális problémákat vet fel: mit, mennyi időre és milyen feltételek mellett kölcsönözzünk. (Különböző alternatívák vannak a helyi lehetőségek figyelembevételével.)

9. Befejezésként a szerzők figyelmeztetnek arra, hogy már a könyvtár cél- és funkciórendszerének megfogalmazása során tekintettel kell lenni a jövő reális lehetőségeire: hálózatokhoz való csatlakozás, számítástechnika alkalmazása, zártláncú tévék regionális használata, a reprográfia és mikroreprográfia növekvő szerepe.

HICKS és TILLIN művében az elvek és tények szervesen összefonódnak, az elvi megállapításokat minden esetben egy-egy gyakorlati példa világítja meg, (az amerikai könyvtári gyakorlatból.)

A szöveges mondanivalót – azzal egyenrangú szinten – 41 folyamatábra és rendszertábla teszi szemléletessé. Az adminisztratív teendők bemutatása is gazdag szemléltető anyaggal történik (űrlapok, formanyomtatványok). Az egyes fejezeteket fényképek vezetik be, melyek a „multimediális" környezet egy-egy jellegzetes szituációját érzékeltetik. Részletes bibliográfia adja meg a legfrissebb vonatkozó szakirodalmat, valamint tárgyszómutató könnyíti meg a keresést.

PÁLVÖLGYI Mihály

„Referensz"
Ha a keresett kiadványt nem találja a polcon, tekintse meg ismert könyvtolvajaink jegyzékét.
(A Library Association Record humorából)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KENT, Allen – GALVIN, Thomas J.: Library resource sharing. New York – Basel, Marcel Dekker, Inc. 1977. 356 p.

Könyvtári forrásmegosztás

A könyvtárak közötti együttműködés lehetőségeiről és a könyvtári erőforrások megosztásáról 1976. IX. 29 – X. 1-én Pittsburghben (Pennsylvania, USA) megrendezett konferencia előadásait tartalmazza a kiadvány. A konferencia lehetőséget adott az USA-ból és a tengerentúlról érkezett könyvtári és információs szakembereknek a könyvtári erőforrások megosztására vonatkozó elméletek áttekintésére és az eddig még megoldatlan problémák megvitatására. Ebben a témakörben eddig még nem született alapos, átfogó munka, így a könyv, ahogy a Library Journal is írja – alapvető fontosságú a hálózati munkában.

Az utóbbi időben – az információáradat növekedésével – a könyvtári és információs szakemberek érdeklődési körében került az intézmények közötti könyv-folyóirat és egyéb könyvtári dokumentumok megosztásának kérdése. Az önellátás helyébe az erőforrások megosztása lép. Mindez olyan hálózatok kialakításával köthető össze, amelyek a könyvtári dokumentumok cseréjét és együttműködésben történő felhasználásukat teremtik meg.

A tematikusan hat nagyobb egységre különülő kötet a következőket tekinti e tárgyban központi kérdésnek:

- a forrásmegosztás hosszú távú céljainak meghatározása
- a hosszú távú programok megvalósítása érdekében elvégzendő tennivalók
- azon területek meghatározása, amelyekre különös figyelmet kell fordítani
- a könyvtárak és hálózatok anyagi kérdései
- a hálózatok kialakításának és értékelésének teljesítmény-kritériumai.

Allen KENT (University of Pittsburgh) tanulmánya a forrásmegosztás hosszú távú céljait vizsgáló első részben azt hangsúlyozza, hogy a könyvtári források helyi birtoklása helyett hozzáférhetőséget kell biztosítani a más intézetek birtokában levő állományokhoz, illetve forrásokhoz. A hatékony forrásmegosztás kialakításának három előfeltételét állapítja meg:

- olyan források birtoklása, amelyekből „részesedni" lehet
- hajlandóság az együttműködésben való részvételre
- a források együttes felhasználására vonatkozóan az együttműködés konkrét megtervezése.

Vizsgálni kell még, hogy a könyvtárak teljes állományának milyen arányait célszerű kijelölni ilyen közös felhasználás céljaira, s válaszolni kell arra is, milyen kézzelfogható

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

előny származik ennek a programnak a végrehajtásából, elsősorban a használók szempontjából.

A témát más-más szempontból megközelítő tanulmányok következtetéseinek hasonlósága – a szerzők eltérő könyvtári „hátterét" is figyelembe véve – megdöbbentő. Valamennyien hangsúlyozzák a könyvtári források megosztásának fontosságát, s legfontosabb célnak a használók információs forrásokhoz való minél gyorsabb eljuttatását tekintik. Mindez nem érhető el anyagi áldozatok nélkül, és azok, akik a forrásmegosztást akár csodaszernek, akár a könyvtári költségek csökkentésére szolgáló eszköznek tekintik, csalódni fognak.

Alphonse F. TREZZA (National Comission on Libraries and Information Science) olyan könyvtári rendszer kifejlesztését tartja fő feladatnak, amely képes a felhasználók minden szükségletére azonnal és tökéletes pontossággal reagálni. A könyvtárközi kölcsönzések egyenlőtlen megoszlásáról szólva megjegyzi, hogy az olyan automatizált könyvtári rendszer, mint az OCL már a kölcsönzési terhek kívánatos elosztásának megvalósítására törekszik. Trezza a referensz hálózat nemzeti méretekben való fejlesztését javasolja, amely a helyi, állami és szövetségi kormányokkal való közös erőfeszítésekre épülne. Szól a speciális szolgáltatásokért fizetendő díjak – eddig még eldöntetlen – kérdéséről, szembeállítva a hagyományos könyvtári szolgáltatásokkal, amelyek mindenki számára ingyenesek.

Connie DUNLAP (Duke University) szintén az új hálózati modell tökéletesítéséről, a megnövekedett felelősség megosztásáról, az egymást átfedő beszerzésekről szól, és figyelmeztet arra, hogy hogy a hagyományos könyvtárközi kölcsönzés jelenleg ott tart, hogy összeroppanhat saját súlya alatt.

J. Ch. MORROW (University of North Carolina), a komputerizált forrásmegosztás tapasztalt szakembere szerint a forrásmegosztásban a legfontosabb kérdések egyike a használók kiszolgálásának mennyiségi és minőségi szempontú elemzése. Fontos a hálózat adta technikai lehetőségek maximális kihasználása és a dokumentációs szolgáltatás színvonalának javítása, de éppoly lényeges, hogy a hálózat vezetői érzékenyen és rugalmasan reagáljanak a változásokra és figyeljenek a kívánalmakra, a kisebb intézetek szükségleteire is.

Az első fejezet záró tanulmánya azt vizsgálja, vállalják-e a könyvtárak fenntartói hosszú távra szólóan azokat az adminisztrációs és anyagi kötelezettségeket, melyeket a fejezet szerzői a leglényegesebb kérdések közé soroltak.

A második tanulmánycsoportban hat elemzés foglalkozik a forrásmegosztás elméletével.

Thomas J. GALVIN és Marcy MURPHY – mindketten a Pittsburgh-i Egyetemről – javasolják mindazon eredmények összegzését, melyek helyi, testületi, nemzeti szinten erednek, valamint a gazdasági, technikai, tapasztalati követelmények specifikációját, amelyek jelentős szerepet töltenek be a forrásmegosztási modellek kialakításában és elfogadtatásában. Javasolják a szolgáltatási célok újrafogalmazását, a helyzetelemző tanulmányok, az anyagi technikai lehetőségek összehangolását a könyvtárak szükségleteivel, amelyek együttesen megfelelő körülményeket biztosíthatnak a hálózat munkájához.

A további fejezetek tanulmányai a Library of Congress, a nagy egyetemi könyvtárak és a városi közművelődési könyvtárak fejlődési lehetőségeinek új szempontú értékelését adják. William J. WELSH emlékezetet arra, hogy a bibliográfiai hozzáférhetőség nem ugyan-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

az, mint a tényleges hozzáférhetőség, viszont a bibliográfiai adatok könyvtárak közötti cseréje szükséges előfeltétele a hatékony könyv- és folyóirat megosztásnak. Megnevezi azokat a módokat, amelyekkel a Library of Congress állományát és szolgáltatásait a használók rendelkezésére bocsátja, függetlenül az állomány elhelyezkedésétől. „Észre kellett vennünk, hogy a hagyományos értelemben vett nagy önellátó könyvtár, olyan homokvár, amelyet az ismeretanyag növekvő hullámai el fognak söpörni" – summázza mondanivalóját.

Allen VEANER (Standford University Libraries) a hálózatnövekedés néhány kritikus következményéről szólva, feltárja a növekedés és a méretek korlátait. Mi az optimális arány egy komputerizált bibliográfiai hálózatra? Hol fenyeget az a veszély, hogy az egyes könyvtárak már nem biztosíthatják a használók megfelelő ellátását? Elkerülhetetlennek látja a helyi cédulakatalógusok lezárását, majd a vitát kiterjesztve felteszi a kérdést: kellenek-e a bibliográfiai azonosítás új formái, ismerve a számítógépes tárolás magas költségeit és a hagyományos bibliográfiai adatok elterjedtségét. Véleménye szerint is a megosztott könyvtár a jövő lehetséges modellje.

Henry SHEAROUSE (Public Library, Denver) a jelenlegi helyzetet elemezve sürgeti a könyvtárak közötti forrásmegosztás szélesebb értelmű definiálását, rámutatva arra, hogy ez megközelítőleg felölelheti a publikált és nem publikált dokumentumok kölcsönös hozzáférhetőségét, ami végső soron a szolgáltatások minőségének javítását eredményezné.

Roderic G. SWARTZ (State Library of Washington) szintén a soktípusú hálózat adekvát megfogalmazásának szükségességére hivatkozik. Szerinte a multi-típusú hálózat (soktípusú hálózat) olyan együttműködési forma, amely jogi, intézményi és gyakran politikai területeken keresztül egyesíti közös vállalkozásban a könyvtárak különböző típusait (pl. az Intertype Library Network).

A forrásmegosztás – emlékeztet – nem követik automatikusan a hálózatok létrehozásából. Bizonyos egyéb kritériumoknak is teljesülniük kell, beleértve olyan légkör kialakítását is, amely fogékony a forrásmegosztás gondolatára, az egyes könyvtárak önállóságának biztosítására, valamint képes rugalmas részvételre a hálózatok irányításában és hajlandóságra hogy a dokumentumok széles skáláját tekintsék nemcsak potenciálisan, hanem ténylegesen megoszthatónak. A hozzászólók még a dokumentumszolgáltatás fontosságát emelik ki. Aggodalmukat fejezték ki aziránt, hogy a könyvtárak közötti szolgáltatási rendszerek még akkor sem mindig eredményeznek megfelelő átmenetet a helyi birtoklás és a forrásmegosztás alapján álló elképzelés között, ha állami és szövetségi alapokból támogatják. Felmerült még a díjtalan és díj ellenében nyújtott szolgáltatások kérdése, valamint a specializált főiskolai és szakmai csoportokat kiszolgáló tárgy szerint specializálódott hálózatok és az állami vagy területi alapon szervezett hálózatok optimális kapcsolatának megoldása is.

K. Leon MOTAGUE terjedelmes tanulmányában feltár néhány, a forrásmegosztás hosszú távú céljainak elétését akadályozó tényezőt. Szerinte az elméletek gyakorlati végrehajtása során feszültség keletkezik mind a könyvtárak, mind a könyvtárhasználók között. Általános modell kidolgozását javasolja, amely alkalmazható lenne a különböző típusú és méretű hálózatok teljesítményének mérésére.

John McDONALD a legfontosabbnak egy nemzetközi periodikum-kölcsönző könyvtár létrehozását tartja, mint a nemzeti könyvtárral összefüggésben álló folyóirathozzáfér-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

hetőség nemzeti rendszerének fő komponensét. Sürgeti, hogy legalább az akadémiai könyvtárakban biztosítsák a használók tökéletes kiszolgálását. Megállapítja, hogy az állandó növekedés a könyvtárak természetében rejlik, és ezen tény érdekében folyó apológiával fel kellene már hagyni, hiszen a forrásmegosztás legnagyobb előnye az, hogy csökkenti a könyvtári állomány növekedését.

James RUSH számára nem a könyvtárak közötti forrásmegosztás, hanem a látogatók közötti forrásmegosztás a központi probléma. Emlékeztet arra, hogy nem minden forrás egyenlő, vagy jelentős használati értékű a felhasználóknak.

A beszerzésben való nagyobb szelektivitás kihat a könyvtár és a kiadók, „a publikáció termelők" kapcsolatának alakulására, és a publikáció termelés mennyiségi csökkenéséhez vezethet. A vezetői döntésekről szólva megemlíti a megnövekedett hálózatok gazdasági nehézségeit, és figyelmeztet az egyensúly megteremtésének szükségességére a közvélemény és az adminisztratív vezetés között.

J. G. WILLIAMS (University of Pittsburgh) a hálózat működésének értékeléséhez ad használható szempontokat, elvégezve a tradicionális és a technikailag újító rendszerek hatékonyságának összehasonlító elemzését. Szerinte 8 olyan tényező van, amelyeket technikai és szociális, viselkedésbeli vonatkozásaikban is figyelembe kell venni a hálózat teljesítményének adekvát elbírálásában. Ezek magukba foglalják a megbízhatóságot, rugalmasságot, hatásosságot, hatékonyságot, elérhetőséget, hozzáférhetőséget és minőségellenőrzést. Mindegyik számára javasol értékelési módszereket, amelyeket úgy alakított ki, hogy az értékelési folyamat egyszerűbb követelményeinek is megfeleljenek, de a rendszer egésze szempontjából is hasznos megfigyeléseket eredményezzenek.

Donald W. KING a helyi kölcsönzések és a könyvtárközi kölcsönzések lehetőségeit összehasonlítva arra a következtetésre jut, hogy az olvasóknak legalább ötször kell használniuk (kölcsönözniük) egy könyvet ahhoz, hogy a beszerzés megtérüljön. Ugyanakkor a nemrégiben végzett könyvhasználati vizsgálatok azt bizonyítják, hogy a könyvtárak által beszerzett könyvek 3/4-ét öt alkalomnál kevesebbszer használják. Következtetése az, hogy az ismeretszerzés új útjait a kiadók és a könyvtárak közötti együttes erőfeszítések teremthetik meg.

E. MONTAGUE a jelenlegi teljesítmény értékelésére szolgáló módszereket és kritériumokat jellemezve azt állítja – mindez még gyerekcipőben jár, s az eddigi erőfeszítéseket is a kutatások párhuzamossága és a szétforgácsoltság jellemezte. Ezért fontos a közeli jövő számára egységes teljesítmény-kritériumok kialakítása és érvényességeik megállapítása, ami a hálózati teljesítmények egzakt összemérését szolgálja. Felsorolja a teljesítmények megvalósítását gátló tényezőket, szempontot ad a tanulmányok elbírálásának értékelésére, s a szétforgácsoltság leküzdésére. Bár a célok és rendeltetések különbözősége megnehezíti egy megbízható „mérce" kialakítását, ROUSE azt emeli ki: ha a kérdést a használók szempontjából közelítjük meg, közös szempontok alakíthatók ki.

A kötet Allen KENT összefoglalójával zárul. Azokat a tanulmányokat sorolja a legjelentősebbek közé, amelyek a hálózatok különböző szintjén elhelyezkedő intézmények közötti kapcsolatok feltárására, a dokumentumszolgáltatás új módszereinek átgondolására, n e m z e t i p e r i o d i k u m b a n k létrehozására és a nyomtatott dokumentumok vásárlási, kölcsönzési költségeire vonatkozóan adtak újabb szempontokat.

KOVÁCS Katalin

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

RÖVIDITÉSEK JEGYZÉKE

APTL	All-Union Patent Technical Library
ASZU	Avtomatizirovannaja szisztema upravlenija – automatizált irányítási rendszer (SZU)
AUSMARC	Ausztrália MARC-rekordja
BALLOTS	Bibliographic Automation of Large Library Operations Using Time Sharing (Stanford University, USA)
BSBN	Bibliográfiai ISBN (ld. 162. p.)
BSO	Broad System of Ordering
CNIIPI	Centralnüj naucsno-iszszledovatel'szkij insztitut patentnoj informacii – Központi Szabadalmi Információs Tudományos-Kutató Bizottság (SZU)
COM	Computer Output on Microfilm
DDC	Dewey Decimal Classification
ECSSID	European Conference on Social Sciences Information and Documentation
ERIC	Educational Resources Information Center (US Office of Education) – az oktatási források információs központja
FID	Federation Internationale de la Documentation – Nemzetközi Dokumentációs Szövetség
GPNTB	Goszudarsztvennaja publicsnaja naucsno-tehnicseszkaja biblioteka SZSZSZR – a Szovjetunió Állami Tudományos-Műszaki Nyilvános Könyvtára
ICPSR	Interuniversity Consortium for Political and Social Research
ICSSDI	International Committee for Social Science Documentation and Information
IFLA	International Federation of Library Associations – Könyvtári Egyesületek Nemzetközi Szövetsége
INION	Institut naucsnoj informacii po obscsesztvennüm naukam – a Szovjet Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Tájékoztató Intézete
IPSZ	Informacionno-poiszkovaja szisztema – információkeresési rendszer
ISBD	International Standard Bibliographic Description – nemzetközi szabványos bibliográfiai leírás
ISBN	International Standard Book Number – nemzetközi azonosító konyvszám
ISSN	International Standard Serial Number – időszaki kiadványok nemzetközi azonosítási száma
LASER	London and South Eastern (library) Region (UK)
LC	Library of Congress (USA)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

LC MARC	A Library of Congress MARC-rekordja
MARC	Machine Readable Catalogue
MARCFICHE	Mikrolap – az USA MARC-formátumú rekordjai ezen a néven szerezhetők be
MISZON	Mezsdunarodnaja informacionnaja szisztema po obscsesztvennüm naukam – Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer
NATIS	National Library and Information Services
NBLC	Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum
NEOMAL	Northeastern Ohio Major Academic Library
NTIS	National Technical Information Service (USA)
NTMIK	Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ
OCLC	Ohio College Library Center
OUP	Oxford University Press
PEREVOD	Automatizált vezetési és információkeresési rendszer: ASZU+IPSZ (SZU)
PRECIS	Preserved Context Index System (British National Bibliography)
SPIN	Searchable Physics Information Notices (American Institute of Physics, USA)
TO	Tizedes Osztályozás (Dewey)
UAP	Universal Availability of Publications – egyetemes hozzáférhetőség
UBC	Universal Bibliographic Control – egyetemes bibliográfiai számbavétel
UK MARC	Nagy-Britannia (United Kingdom) MARC-rekordja
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation – az Egyesült Nemzetek nevelésügyi, tudományos és művelődési szervezete
UNISIST	United Nations Information System in Science and Technology, vagy: Universal System for Information in Science and Technology – tudományos és műszaki információs világrendszer
USBE	United States Book Exchange (USA)
UVTEI	Ustredl vedeckych technickych a ekonomickych informaci (Centre for Scientific, technical and economic information – Tudományos, Műszaki és Gazdasági Információs Központi Intézet (CSSZSZK)
VCP	Vszeszojuznüj centr perevodov naucsno-tehnicseszkoj literaturü i dokumentacii – Tudományos-Műszaki Irodalom és Dokumentáció Fordításának Össz-szövetségi Központja
VIFS	Vszeszojuznüj informacionnüj fond sztandartov i tehnicseszkih uszlovii
VINITI	Vszeszojuznüj insztitut naucsno-tehnicseszkoj informacii – Össz-szövetségi Tudományos-Műszaki Információs Intézet
VNIIKI	Vszeszojuznüj naucsno-iszszledovatel'szkij insztitut tehnicseszkoj informacii i kodirovanija

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

CONTENTS

BÓDAY Pál

TO THE NEW READERS OF THE „KÖNYVTÁRI SZEMLE" (LIBRARY REVIEW). – This journal, launched in 1913, represented in the Hungarian library press a new voice, firstly, of librarians with a European intellectual horizon. In its first two volumes it pointed out the backwardness of library organization in Hungary of that time. It urged with special emphasis to establish the current Hungarian national bibliography. Despite the war-time difficulties and the attacks from the side of conservative librarians the journal transmitted all the time the news and results of the progressive foreign librarianship. Its five volumes – the last issue had been published at the beginning of 1919 – did not only prepare but also precisely elaborate in many details the librarianship of the Hungarian Soviet Republic (1919): this was the first attempt in the world to establish a socialist library system regulated by laws and rules. The present article represents this process flashing some important phases of the history of the journal.

117–123. p.

TOLNAI György

DATA INPUT PROBLEMS OF THE COMPUTERIZED INFORMATION SYSTEMS. 2. Part. (The 1. Part of this article, discussing theoretical questions, was published in 1978. 5. no. issue of this journal). – The second part analyses the data sheets, data structures and correcting systems of seven mechanical information systems, adopted in Hungary. The examples demonstrate the way from the simple to the most complex solving. The rich illustration presents the various technical solutions and those of comfort too. The survey offers possibilities to the planning of input-questions and to the existing solving.

124–145. p.

Inlandish Panorama

BÉNYEI Miklós

PUBLICATIONS OF PUBLIC LIBRARIES. 1973–1977. – Periodicals represent an important element of public library services. The five-year data of the national register

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

give evidence of a steady development and a planned publishing policy. The scope of institutions undertaking publishing activity, increased. The publication programme draws more and more nearer to the actual demands. In the field of active information a spontaneous division of labour is beginning to take shape. Publications are divided functionally into four larger groups: 1. propaganda-compilations; 2. products of active diffusing information (bibliographies, catalogues, data banks, document collections); 3. scientific products (studies, source materials, annuals); 4. guides and bulletins aiming at the theoretical-methodological founding and support of library work. As regards the topics, the publishing programme is social and literary scientific minded. Deficiencies can be eliminated in a short time by an interlibrary collaboration and concentration of forces.

146–153. p.

LUCKHAM, Bryan

DISPARITIES BETWEEN HUNGARIAN AND ENGLISH PUBLIC LIBRARIES. – The author in his article summarizes his experiences gained during his study tour, in 1978, in Hungary, lasting two months. He compares the number of library buildings, their division between the province and the cities. He appreciates Hungarian village libraries, trade union libraries, some old library buildings and the results of struggle against illiteracy. The separation of youth and children's libraries from adult libraries was a surprising experience for him, the more so as in England this tendence goes in the opposite direction. Comparing the stock of Hungarian and English libraries it is evident that in Hungarian libraries more classical works are available than in England where publications belong mostly to light art genre or cover practical knowledge and are of ephemer character why the period of their obsolescence is shorter. The author compares library training of Hungary and England emphasizing in this field the precedence of his country. He mentions the library systems of both countries, their opening hours and the new building of the Hungarian national library being in preparation.

154–157. p.

Chronicle

KOVÁCS Ilona

UNIVERSAL AVAILABILITY OF PUBLICATIONS. – The central topic of the IFLA yearly conference in 1978 was the UAP of publications. The purpose of the programme is to curtail the channel between the information. lying in the publications, and the user as effective as possible. In the interest of this a new professional attitude and development of new methods are necessary. Resources, tools and users should be considered as part of a whole system wherein the librarians' deliberate and initiative role is essential. Lectures delivered on the IFLA conference described – among others – the new UAP conception, the universal methods which ensure the realization of the programme and the technical opportunities encouraging the effective and economical solvings.

158–164. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

BIBLIOGRAPHY OF LECTURES GIVEN AT THE 1978 44. IFLA CONFERENCE. (Comp.: FEIMER Ágnes)

165–169. p.

RÓNAY Tamás

KENT UNIVERSITY LIBRARY (Kent State University Libraries, Kent, Ohio, USA). – The study dealing with the building up of the library, with its collection, activities, is based on the author's self-experiences As participant of the Gombócz scholarship, set up by the University, for the training of Hungarian librarians, he has spent one year in the United States. In addition to the presentation of the library system he is going to write in his further articles about the interlibrary cooperation and the library training going on at the university.

170–178. p.

SZ. NAGY Lajos

SECOND CONFERENCE OF THE EUROPEAN SOCIAL SCIENTIFIC INFOR - MATION CENTRES (BLAZEJEVKO, 1978).

179–181. p.

Outlook

KOLESOVA, Rimma Vladimirovna

CO-ORDINATION OF TRANSLATION ACTIVITY IN THE SOVIET UNION. – The large-sized translation activity, going on in the Soviet Union, is co-ordinated by the National Technical Translation Centre, established in 1973. This Centre is in charge of the central record keeping, hands out the permissions, processes the translations on the basis of legal deposit copy service, renders information and issues bibliographies. It works side by side with the State Public Scientific and Technical Library where the country-wide collection of translations is available. The Centre is the leading organ of the Interinformperevod service of the International Scientific and Technical Information Centre and, at the same time, the leader of the international co-ordination of translation activities. As a research institute it has the following duties: to correct the traditional forms of translations, to establish mechanical translation systems and to mechanize information on translations.

182–186. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

CHANGE AT THE LIBRARY OF CONGRESS. – Summary of the article published in LC Information Bulletin (37. vol. 1978. 15. no. 245–252. p.)

187–191. p.

WHITE, H.D.

TOWARD A NATIONAL INFORMATION SYSTEM FOR SOCIAL SCIENCE DATA FILES. – Summary of the article published in Journal of the American Society for Information Science (28. vol. 1977. 6. no. 313–321. p.)

192–194. p.

KÖNIGOVÁ, Marie

GENERAL, SELECTIVE AND INFORMATION EFFECTIVENESS OF INFORMATION CENTRES AND SYSTEMS.– The study entitled „Effektivnost informačních středisek a jejich systému, published in Praha by UVTEI, 1978. 70 p. is summarized.

195–198. p.

Reviews

NATIONAL LIBRARY AND INFORMATION SERVICES: A handbook for planners. Ed. by PENNA, C.V. – FOSKETT, D.J. – SEWELL, P.H. London – Boston, Butterworks, 1977. 231 p. (Rev.: BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta)

199–202. p.

WILLIAMS, J.G.: Simulation activities in library, communication and information science. New York – Basel, Marcel Dekker, Inc. 1976. 246 p. (Rev.: MARÓT Miklós)

203–204. p.

HICKS, W.B. – TILLIN, A.M.: Managing multimedia libraries. New York – London R.R. Bowker Company, 1977. 264 p. Bibliogr. 223–243. p. (Rev.: PÁLVÖLGYI Mihály)

205–208. p.

KENT, A. – GALVIN, T.J.: Library resources sharing. New York – Basel, Marcel Dekker, Inc. 1977. 356 p. (Rev.: KOVÁCS Katalin)

209–212. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

INHALT

BÓDAY Pál

FÜR DIE NEUEN LESER DER „KÖNYVTÁRI SZEMLE" (BIBLIOTHEKS-RUNDSCHAU). – Die im Jahre 1913 gegründete Zeitschrift hat in der ungarischen bibliothekarischen Fachpresse einen neuen Ton zum Ausdruck gebracht. Sie vertritt in erster Reihe die Stimme der Bibliothekare von europäischem Blickfeld. In den ersten zwei Jahrgängen lenkte sie die Aufmerksamkeit auf die Rückständigkeit der Bibliotheksorganisation in damaligem Ungarn und drängte mit besonderem Nachdruck auf die Bildung der laufenden ungarischen Nationalbibliographie. Trotz der Kriegsschwierigkeiten und der Angriffe konservativer bibliothekarischer Kreise, vermittelte die Zeitschrift durchgehends die Nachrichten und Ergebnisse des progressiven ausländischen Bibliothekswesens. Ihre fünf Jahrgänge – die letzte Nummer erschien anfangs 1919 – haben das Bibliothekswesen der 1919-er Räterepublik in Ungarn nicht nur vorbereitet, sondern in vielen Teilfragen genau ausgearbeitet: dies war der erste Versuch auf der ganzen Welt, mit welchem man ein mit Gesetzen und Verordnungen geregeltes sozialistisches Bibliothekssystem ins Leben rufen wollte. Der Artikel veranschaulicht diesen Vorgang, einige wichtige Momente in der Geschichte dieser Zeitschrift darstellend. **117–123. p.**

TOLNAI György

FRAGEN UND DATENEINGABE BEI DEN KOMPUTERISIERTEN INFORMATIONSSYSTEMEN. 2. Teil (Der 1. Teil des Artikels, welches grundsätzliche Fragen besprach, wurde in dem 53. Heft 1978. dieser Zeitschrift veröffentlicht). Der 2. Teil analysiert den Datenbogen, die Datenstruktur und das Ausbesserungssystem der 7 in Ungarn angewendeten maschinellen Informationssysteme. Die Bespiele exemplifizieren den Weg, welcher von der einfachsten bis zur äusserst komplizierten Lösung führt. Das reiche Abbildungsmaterial stellt auch die verschiedenen technischen und Bequemlichkeitslösungen dar. Die Übersicht bietet Möglichkeiten sowohl für die Planung der Eingabeprobleme, wie auch für die Bewertung der vorhandenen Lösungen. **124–145. p.**

Inländisches Panorama

BÉNYEI Miklós

VERÖFFENTLICHUNGEN DER ALLGEMEINEN ÖFFENTLICHEN BIBLIOTHEKEN. 1973–1977. – Die Publikationen bilden ein wichtiges Element des öffentlichen

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

allgemeinen Bibliotheksdienstes. Die Fünfjahrdaten der Landesregistratur beweisen eine gleichmässige Entwicklung und eine planmässige Publikationspolitik. Der Kreis jener Institutionen, welche sich im Verlag engagieren, erweiterte sich. Das Publikationsprogramm nähert sich immer mehr den effektiven Ansprüchen. Auf dem Gebiete der aktiven Informierung entwickelt sich eine spontane Arbeitsteilung. Die Veröffentlichungen teilen sich funktionell in vier grösseren Gruppen: 1. Propaganda-Zusammenstellungen; 2. Produkte der aktiven, zur Verbreitung gelangenden Information (Bibliographien, Kataloge, Datensammlungen, Dokumentensammlungen); 3. wissenschaftliche Produkte (Studien, Ouellenpublikationen, Jahrbücher); 4. Wegweiser und Anzeiger, welche auf die theoretisch-methodologische Begründung, Unterstützung der Bibliotheksarbeit hindeuten. Hinsichtlich der Thematik zeigt das Publikationsprogramm eine Gesellschafts- und Literaturwissenschaftliche Einstellung. Die Mangel können durch interbibliothekarische Vereinigung und Konzentrierung der Kräfte in kurzer Zeit behoben werden.

146–153. p.

LUCKHAM, Bryan

DIFFERENZEN ZWISCHEN DEN UNGARISCHEN UND ENGLISCHEN ALLGEMEINEN ÖFFENTLICHEN BIBLIOTHEKEN. – Der Autor fasst in seinem Artikel jene Erfahrungen zusammen, welche er im Jahre 1978. während seiner zweimonatigen Studienreise in Ungarn sammelte. Er vergleicht die Zahl der Bibliotheksgebäude, ihre Verteilung zwischen der Provinz und den Städten . Er schreibt mit Anerkennung über die ungarischen Dorfbibliotheken, Gewerkschaftsbibliotheken, einige alte Bibliotheksgebäude und berichtet über die Ergebnisse des Kampfes gegen das Analphabetentum. Als überraschendes Erlebnis führt er die Separierung der Jugend- und Kinderbibliotheken von den Erwachsenenbibliotheken an; in England nämlich ist die Tendenz umgekehrt. Den Bestand der ungarischen und englischen allgemeinen öffentlichen Bibliotheken vergleichend, zeigt es sich, dass in den ungarischen Bibliotheken mehr klassische Werke findbar sind als in England, wo die Bücher grossenteils zur leichten Literatur gehören oder praktische Kenntnisse umfassend, ephemeren Charakter haben, weshalb die Überholungszeit in England kürzer ist, als bei uns. Der Verfasser vergleicht auch die Bibliothekarsbildung beider Länder und gibt in dieser Beziehung seinem Lande den Vorzug. Er erwähnt auch die Bibliothekssysteme beider Länder, die Öffnungszeit der Bibliotheken und das sich in Vorbereitung befindliche Neugebäude der ungarischen Nationalbibliothek.

154–157. p.

Chronik

KOVÁCS Ilona

DIE UNIVERSELLE ZUGÄNGLICHKEIT DER VERÖFFENTLICHUNGEN. – Das Zentralthema der IFLA Jahreskonferenz (1978) war die universelle Zugänglichkeit der Veröffentlichun[illegible] (Universal Availability of Publications = UAP). Das Ziel des Prog-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

rammes ist der Weg zwischen den in den Publikationen enthaltenen Informationen und den Benützern bietenden Informationen, den Möglichkeiten entsprechend abzukürzen und am wirksamsten zu gestalten. Im Interesse dieser Aufgabe ist es notwendig neue berufliche Anschauung und neue Methoden zu entwickeln. Die Ouellen, Mittel und Benützer sollen als Teile eines totalen Systems betrachtet werden, in welchem die bewusste und initiative Rolle der Bibliothekare unerlässlich ist. Die an der IFLA Konferenz gehaltenen Vorträge berichteten, unter anderem, über die neue UAP Konzeption, über die universellen Methoden, welche die Verwirklichung des Programmes sichern und über die technischen Möglichkeiten, welche die wirksamen und wirtschaftlichen Lösungen fördern.

158–164. p.

BIBLIOGRAPHIE DER VORTRÄGE GEHALTEN AN DER IFLA KONFERENZ (1978.) (Zusammengestellt: FEIMER Ágnes)

165–169. p.

RÓNAY Tamás

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK, KENT (Kent State University Libraries, Kent, Ohio, USA). – Die Abhandlung über Aufbau, Sammlung, Tätigkeit der Bibliothek basiert auf die persönlichen Erfahrungen des Verfassers. Er verbrachte ein Jahr in den Vereinigten Staaten als Beteiligter des Gombócz Stipendiums, welches seitens der Universität für die Bildung ungarischer Bibliothekare gestiftet wurde. Ausser der Vorstellung des Bibliothekssystems wird er in weiteren Artikeln über die Zusammenarbeit der Bibliotheken und auch über die an der Universität fortlaufende Bibliothekarsbildung berichten.

170–178. p.

SZ. NAGY Lajos

ZWEITE KONFERENZ DER EUROPÄISCHEN GESELLSCHAFTSWISSENSCHAFTLICHEN INFORMATIONSZENTRALEN. (Blazejevko, 1978.)

179–181. p.

Ausblick

KOLESOVA, Rimma Vladimirovna

KOORDINATION DER ÜBERSETZUNGSTÄTIGKEIT IN DER SOWJETUNION. – Die Koordination der in der Sowjetunion fortlaufenden, umfangreichen Übersetzungstätigkeit wird von der im Jahre 1973 gegründeten Nationalen Technischen Übersetzungszentrale durchgeführt. Sie führt den zentralen Nachweis, händigt die Genehmigungen

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

aus, bearbeitet die Übersetzungen aufgrund des Pflichtexemplardienstes, bietet Informationen und veröffentlicht Bibliographien. Sie kooperiert eng mit der Staatlichen Allgemeinen Wissenschaftlichen und Technischen Bibliothek, wo die Übersetzungssammlung des Landes zu finden ist. Sie ist das leitende Organ des Dienstes der Internationalen Wissenschaftlich-Technischen Informationszentrale Interinformperevod und gleichzeitig auch der Lenker internationaler Koordination der Übersetzungstätigkeit. Als Forschungsinstitut befasst sie sich mit der Korrektur traditionaller Übersetzungsformen, mit der Gestaltung der maschinellen Übersetzungssysteme, mit der Mechanisierung von Informationen über Übersetzungen.

182–186. p.

ÄNDERUNGEN IN DER LIBRARY OF CONGRESS. – Zusammenfassung des Artikels Change at the Library of Congress, veröffentlicht in LC Information Bulletin (57.Jg. 1978. 15. No. 245–252. S.)

187–191. p.

WHITE, H.D.

GEGEN DAS NATIONALE INFORMATIONSSYSTEM DER GESELLSCHAFTSWISSENSCHAFTLICHEN DATENFILES. – Zusammenfassung des Artikels Toward a national information system for social science data files, veröffentlicht in American Society for Information Science (28.Jg. 1977. 6. No. 313–321. S.)

192–194. p.

KÖNIGOVÁ, Marie

ALLGEMEINE SELEKTIVE UND INFORMATIVE EFFEKTIVITÄT DER INFORMATIONSZENTRALEN UND SYSTEME. – Zusammenfassung des Artikels Efektivnost informačnich středisek a jejich systémů, veröffentlicht von UVTEI Praha, 1978. 70 S.

195–198. p.

Rezensionen

NATIONAL LIBRARY AND INFORMATION SERVICES: A handbook for planners. Ed. by PENNA, C.V. – FOSKETT, D.J. – SEWELL, P.H. London – Boston, Butterworks, 1977. 231 p. (Rez.: BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta)

199–202. p.

WILLIAMS, J.G.: Simulation activities in library, communication and information science. New York – Basel, Marcel Dekker, Inc. 1976. 246 S. (Rez.: MARÓT Miklós)

203–204. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

HICKS, W.B. – TILLIN, A.M.: Managing multimedia libraries. New York – London, R.R. Bowker Company, 1977. 264 S. Bibliogr. 223–243.S. (Rez.: PÁLVÖLGYI Mihály)

205–208. p.

KENT, A. – GALVIN, T.J.: Library resources sharing. New York – Basel, Marcel Dekker, Inc. 1977. 356 p. (Rez.: KOVÁCS Katalin)

209–212. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

СОДЕРЖАНИЕ

БОДАИ Пал

ДЛЯ НОВЫХ ЧИТАТЕЛЕЙ ЖУРНАЛА «БИБЛИОТЕЧНЫЙ ОБЗОР» (Könyvtári Szemle) — Выпускаемый начиная с 1913 г. журнал в специальной библиотечной печати представлял новое направление, в первую очередь, библиотекарей с европейским кругозором. В первых двух годовых комплектах журнал обратил особое внимание на отсталость библиотечной организации тогдашней Венгрии и с особой силой настаивал дело создания венгерской текущей национальной библиографии. Вопреки военных трудностей и нападений конзервативных библиотечных кругов, до самого конца своего существования посредничал также вести и результаты прогрессивного зарубежного библиотечного дела. Пять годовых комплектов журнала — последний номер опубликован в начале 1919 г. — не только подготовили, но во многих частных вопросах даже точно разработали библиотечное дело Венгерской Советской Республики 1919 г. Это была первая попытка в мире сформировать законами и постановлениями урегулированную социалистическую систему. Статья дает представление об этом процессе, освещая некоторые важные моменты истории журнала.

стр. 117—123

ТОЛНАИ Дёрдь

ВОПРОСЫ ВВОДА ДАННЫХ АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ-ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ. II ч. — (Первая часть статьи, которая излагает принципиальные вопросы, опубликована в 5 номере журнала от 1978 г.) — Во второй части автор анализирует рабочие листы, структуру данных и систему поправок семи автоматизированных информационных систем, применяемых в Венгрии. Примеры иллюстрируют путь от самого простого до самого сложного решения, богатый иллюстрационный материал демонстрирует также и разные технические и разные удобные решения. Обзор одновременно дает возможность для планирования вопросов ввода и для оценки существующих решений.

стр. 124—145

Библиотечное дело страны

БЕНЬЕИ Миклош

ИЗДАНИЯ МАССОВЫХ БИБЛИОТЕК В 1973—1977 гг. — Издания составляют один из важных элементов услуг массовых библиотек. Пятилетние

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

государственные учетные данные свидетельствуют о равномерном развитии, о планомерной издательской политике. Расширилсы круг учреждений, предпринимающихся на публикацию. Программа изданий во большом мере приближается к действительным запросам. В области активной информации формируется спонтанное разделение труда. Функционально издания разделяются на четыре большие группы: 1. пропагандистические издания; 2. продукты активного распространения информации (библиографии, каталоги, банка данных, собрания документов); 3. научные издания (научные статьи, произведения источники, ежегодники); 4. путеводители и бюллетени, служащие, на теоретическо-методическое обоснование библиотечной работы. По тематике программа изданий имеет общественно- и литературноведческую ориентацию. Пробелы за короткое время можно ликвидировать между-библиотечным сотрудничеством, с концентрацией рабочих сил.

стр. 146—153

ЛАКХЕМ, Бриан

РАЗЛИЧИЯ МЕЖДУ ВЕНГЕРСКИМИ И АНГЛИЙСКИМИ МАССОВЫМИ БИБЛИОТЕКАМИ. — Автор статьи суммирует свои опыты, приобретенные в 1978-ом году во время своей двухмесячной командировки в Венгрии. Сравнивает число библиотечных зданий, их распределение между провинцией и городами. С признанием пишет о венгерских сельских библиотеках, о профсоюзных библиотеках, о некоторых старых библиотечных зданий, о результатах борьбы с аналфабетизмом. С удивление отчитывается об отделении юношеских и детских библиотек от библиотек для взрослых, так как эта тенденция в Англии проявляеетя обратным образом. Из сравнения фондов венгерских и английских массовых библиотек выявляется, что в венгерских библиотеках в большем числе представлены классические произведения чем в английских, где большинство произведений, принадлежащихся к легкому жанру, или содержащие практические знания имеет эфемерный характер; таким образом и время их старения здесь сокращается. Автор сравнивает также и подготовку библиотекарей но выдвигает в этой области первенство своей страны. Пишет о библиотечных системах обоих стран, о времени открытия библиотек, о новом здания венгерской национальной библиотеки.

стр. 154—157

Хроника

КОВАЧ Илона

УНИВЕРСАЛЬНАЯ ДОСТУПНОСТЬ ИЗДАНИЙ. (UNIVERSAL AVAILABILITY OF PUBLICATIONS). — На конференции ИФЛА в 1978 году центральной темой была Универсальная доступность изданий. Цель программы, чтобы путь между информацией, находящейся в изданиях и между поль-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

зователями стала по возможности самой краткой, а использование самым эффективным. В интересах этого нужно сформировать новые профессиональные воззрения и новые методы. Источники, средства и пользователя нужно считать частью единой системы, в которой сознательная и инициативная роль библиотекарей необходима. Предложенные на конференции ИФЛА доклады, между прочем, излагали новую концепцию Универсальной доступности изданий, единые методы обеспечения решения программы, технические возможности ведущие к эффективным и экономным решениям.

стр. 158—164

БИБЛИОГРАФИЯ ДОКЛАДОВ, ПРЕДЛОЖЕННЫХ НА 44-ОЙ КОНФЕРЕНЦИИ ИФЛА В 1978 г. (Сост.: ФЕЙМЕР Агнеш).

стр. 165—169

РОНАИ Тамаш

УНИВЕРСИТЕТСКАЯ БИБЛИОТЕКА г. КЕНТ. (Kent State University Libraries, Kent, Ohio, USA). — Доклад о структуре, собраниях, деятельности библиотеки основан на личном опыте автора, который один год провел в Соединенных Штатах как стипендант стипендии Иштвана Гомбоц, основанной Университетом для повышения квалификации венгерских библиотекарей. В последующих статьях, кроме системы библиотеки, автор будет заниматься вопросами сотрудничества библиотек и подготовкой библиотекарей на Кентском Университете.

стр. 170—178

С. НАДЬ Лайош

ВТОРАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ ЕВРОПЕЙСКИХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ЦЕНТРОВ ПО ОБЩЕСТВЕННЫМ НАУКАМ. (Блажеевко, 1978 г.).

стр. 179—181

Библиотечное дело за рубежом

КОЛЕСОВА, Римма Владимировна

КООРДИНАЦИЯ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СССР. — Координационные работы, связанные с развернутой переводческой деятельностью в СССР, проводит основанный в 1973 г. Всесоюзный Центр переводов научно-технической литературы и документации. Центр ведет центральную регистрацию выполняемых переводов, выдает разрешения на перевод, обрабатывает переводы на основании бесплатных обязательных экземпляров, осу-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ществляет информацию и издает библиографический указатель переводов. Тесно сотрудничает с ГПНТБ, где хранится государственное собрание переводов. Является основным органом Интеринформ-перевод ИЦНТИ, а одновременно руководителем международной координации переводческой деятельности. К исследовательский институт занимается совершенствованием традиционных форм переводов, с вопросом механизации и автоматизации переводческой деятельности, с координацией переводов.

стр. 182—186

ИЗМЕНЕНИЯ В БИБЛИОТЕКЕ КОНГРЕССА. — Суммирование статьи, опубликованной в журнале „LC Information Bulletin" 37. том от 1978 г. № 15., стр. 245—252.

стр. 187—191

УАЙТ, Г. Д.

НА ПУТИ К СОЗДАНИЮ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СИСТЕМЫ ФАЙЛА ДАННЫХ ПО ОБЩЕСТВЕННЫМ НАУКАМ. — Суммирование статьи, опубликованной в журнале „Journal of the American Society for Information Science". 28. том от 1977 г. № 6., стр. 313—321.

КЁНИГОВА, Марие

ОБЩАЯ, СЕЛЕКТИВНАЯ И ИНФОРМАЦИОННАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ЦЕНТРОВ И СИСТЕМ. — Суммирование труда, опубликованного в Праге в 1978 году. 70 стр.

стр. 195—198

Обзор

National Library and Information Services: A handbook for planners. (Национальные библиотечные и информационные услуги. Справочник проектировщика.) Ed. by PENNA, C. V. — FOSKETT, D. J. — SEWELL, P. H. London — Boston, Butterworks, 1977. 231 p.
(Рец.: БОБОКНЭ БЕЛАНЬИ Беата).

стр. 199—202

WILLIAMS, J. G.: Simulation activities in library, communication, and information science. Моделирование в области библиотековедения коммуника-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ции и информатики.) New York — Basel, Marcel Dekker, Inc. 1976. 246 p. (Рец.: МАРОТ Миклош).

стр. 203—204

HICKS, W. B. — TILLIN, A. M.: Managing multimedia libraries. (Руководство «Многосредственных» библиотек ⟨мултимедиотек⟩.) New York — London, R. R. Bowker Company, 1977. 264 p. Bbgr. 223—243. p.
(Рец.: ПАЛВЁЛЬДИ Михай).

стр. 205—208

KENT. A. — GALVIN, R. J.: Library resource sharing. (Распределение библиотечных ресурсов.) New York — Basel, Marcel Dekker, Inc. 1977. 356 p. (Рец.: КОВАЧ Каталин).

стр. 209—212

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ára: 20,— Ft

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban